

POLIISIN JA OPPILAITOSTEN YHTEISTYÖ UHKATILANTEISSA SEKÄ NIIDEN ENNALTA ESTÄMISESSÄ

Minna Laukka

4/2018

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto	
Minna Laukka		Poliisi (ylempi AMK)	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Poliisin ja oppilaitosten yhteistyö uhkatilanteissa sekä niiden ennalta estämisessä		Julkinen	
Ohjaaja		Opinnäytetyön muoto	
Timo Korander, yliopettaja Markus Heiskanen, rikosylikonstaapeli		Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä			
Tämän opinnäytetyön tutkimuskohteena on ollut poliisin ja oppilaitosten yhteistyö uhkatilanteissa sekä niiden ennalta estämisessä. Opetushallitus, Pelastusopisto ja Poliisihallitus järjestivät koulusurmien jälkeen valtakunnallista turvallisuuskoulutusta, jonka yhteydessä jaettiin Poliisihallituksen ohjetta "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen". Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa ohjeen päivittämisen ja jalkauttamistarpeista sekä kartoittaa oppilaitosuhkien ja poliisiyhteistyön tilannekuvaa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on toiminut poliisin ja oppilaitosten yhteistyötä koskeva kirjallisuus, ohjeistus sekä aiemmat tutkimukset. Tutkimuksen aineisto kerättiin perus- ja lukio-opetuksen rehtoreille suunnatulla Webropol-kyselyllä sekä oppilaitosturvallisuudesta vastaavien ja poliisin teemahaastatteluilla. Tutkimuksen tulokset on analysoitu sisällönanalyysin menetelmällä. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin työpajatyöskentelyä. Opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta, että poliisin ja oppilaitosten yhteistyön toteuttamisessa on huomattavaa vaihtelua eri puolilla Suomea ja poliisin toimintaan odotetaan yhtenäistämistä. Oppilaitosten keskeisin tarve on saada yhteyspiste/-henkilö poliisissa, jonka kanssa he voivat keskustella huolta aiheuttavista henkilöistä ja muista oppilaitoksen turvallisuushaasteista. Tutkimuksen perusteella oppilaitokset odottavat poliisilta matalan kynnyksen tiedonvaihtoa, koulutusta sekä ajantasaista tietoa uhkista ja niissä toimimisesta. Myös perinteisempään koulupoliisitoimintaan kaivataan lisää panostusta. Tutkimuksen kehittämisehdotuksissa otetaan kantaa poliisin ohjeen keskeisimpiin päivitys- ja jalkauttamistarpeisiin. Kehittämisehdotuksissa esiin nousivat myös alueellinen yhteistyö, tiedonsaantioikeuksien hyödyntäminen sekä opettajien turvallisuusosaamisen kehittäminen.			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
91 + 4 liitesivua	Huhtikuu 2018	Yamk2017ON	
Avainsanat			
Oppilaitosturvallisuus, poliisiyhteistyö, koulupoliisi, ennalta estävä toiminta			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1 Taustaa tutkimukselle	2
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	2
1.3 Aiheen rajausta	3
1.4 Tutkimuksen rakenne	4
2. OPPILAITOSTURVALLISUUS JA POLIISIYHTEISTYÖ	4
2.1 Katsaus oppilaitosturvallisuutta koskevaan lainsäädäntöön	5
2.2 Oppilaitosturvallisuuden mittaaminen	8
2.3 Riskien arviointi oppilaitosturvallisuuden keskiössä	9
2.4 Oppilaitosten turvallisuussuunnittelu	10
2.5 Poliisin rooli oppilaitosturvallisuudessa	13
2.6 Ennalta estävän toiminnan haasteita	15
2.7 Oppilaitosuhtat ja -uhkaukset	16
2.7.1 Uhka- ja väkivaltariskien arviointi	19
2.7.2 Uhkaan reagoiminen	22
3. AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA OPPILAITOSTURVALLISUUDESTA JA POLIISIYHTEISTYÖSTÄ	25
3.1 Vakavaan väkivallantekoon johtava prosessi	26
3.2 Eri toimijat vakavan oppilaitosväkivallan estämisessä	28
3.3 Oppilaitosturvallisuuden ja poliisiyhteistyön tilannekuva 2018	34
4. TUTKIMUSMENETELMÄT	37
4.1 Toimintatutkimus	38
4.2 Tutkimusaineiston kerääminen	40
4.2.1 Kysely	40
4.2.2 Teemahaastattelut	41
4.2.3 Aivoriini	42
5. TUTKIMUKSEN TULOKSET	43
5.1 Tutkimuksessa tehty sisällönanalyysi	43
5.2 Kyselyn tulokset	44
5.3 Teemahaastattelujen tulokset	57
5.4 Aivoriini tulokset	72
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	73
6.1 Oppilaitosten tarpeet poliisin ohjeen päivittämiseen ja jalkautustoimet	74
6.2 Oppilaitosten muut tarpeet poliisille oppilaitosturvallisuuteen liittyen	76
6.3 Väkivallanuhkien aiheuttajat ja uhkien muuttuminen oppilaitoksissa	78
6.4 Kehittämisehdotukset	81
6.5 Tutkimuksen reliiabelius ja validius	84
6.6 Jatkotutkimuksen aiheita	86
LÄHTEET	87

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1 Taustaa tutkimukselle

Oppilaitosturvallisuuden käsite koki merkittävän muutoksen Suomessa vuonna 2007 Jokelassa ja vuonna 2008 Kauhajoella tehtyjen koulusurmien jälkeen. Oppilaitoksille syntyi suuri tarve saada opastusta vastaavien tilanteiden ennalta estämiseen ja mahdolliseen kohtaamiseen. Oppilaitosturvallisuutta ryhdyttiinkin nopeasti arvioimaan ja kehittämään monilla eri rintamilla. Asian koetusta tärkeydestä kertoo muun muassa se, että vuoteen 2011 mennessä koulusurmien jälkeen oli käynnistetty 115 virallista hanketta kouluturvallisuuden edistämiseksi (Pelkonen 2011, 5).

Opetushallitus, Pelastusopisto ja Poliisihallitus vastasivat oppilaitosten tarpeeseen järjestämällä valtakunnallista turvallisuuskoulutusta oppilaitoksille vuosina 2009–2012. Koulutuksen yhteydessä jaettiin Poliisihallituksen ohjetta "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383). Ohjeen tarkoituksena oli tukea oppilaitosten turvallisuussuunnittelua ja antaa konkreettisia ohjeita uhkiin varautumiseen sekä niiden arviointiin. Kyseinen materiaali on päivitetty viimeksi 1.12.2011.

Kuluneen kymmenen vuoden aikana viranomaisten ja muiden toimijoiden ennalta estävän toiminnan merkitys on kasvanut, ja vakavan väkivallan uhkia pyritään yhteiskunnassa tunnistamaan sekä ennalta estämään muun muassa moniammatillisen yhteistyön keinoin. Uhkien tunnistamisessa ja niiden torjumisessa on otettu aimo harppauksia eteenpäin, mutta toisaalta uhkat ovat jatkuvasti muuttuneet ja monimutkaistuneet.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Poliisihallituksen ohjeen "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" viimeisimmästä päivityksestä on kulunut tätä kirjoitettaessa yli kuusi vuotta. Valtakunnallinen perusopetukselle ja lukioille suunnattu koulutus päättyi vuonna 2012, minkä jälkeen oppilaitosten opastus ja koulutus uhkatilanteisiin on jäänyt paikallisten toimijoiden aktiivisuuden varaan.

Tämä tutkimus on tehty taustaselvitykseksi poliisin ohjeen päivittämiselle ja sen jalkautustoimille oppilaitoksiin. Samalla se on katsaus oppilaitosten ja poliisin yhteistyön

sekä oppilaitosuhkien tilannekuvaan. Tutkimuksessa ei käsitellä ohjeen sisältöä, koska se on salassa pidettävä asiakirja ja tarkoitettu ainoastaan poliisille sekä oppilaitosten turvallisuushenkilöstölle.

Tässä tutkimuksessa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mitä tarpeita oppilaitoksilla on ohjeen päivittämisen suhteen?
- 2) Mitä ohjeen jalkautustoimia oppilaitokset odottavat poliisilta?
- 3) Mitä muita tarpeita oppilaitoksilla on poliisille oppilaitosturvallisuuteen liittyen?
- 4) Mitkä tekijät aiheuttavat väkivallan uhkaa oppilaitoksissa?
- 5) Ovatko uhkat muuttuneet oppilaitoksissa 2010-luvulla? Jos ovat, miten?

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimus. Siinä on käytetty tiedonkeruussa kirjallisuutta, aiempia tutkimuksia, rehtoreille suunnattua kyselyä sekä oppilaitosturvallisuuden asiantuntijoiden teemahaastatteluja. Tutkimukseen linkittyi lisäksi työpajatyöskentely, johon osallistui poliisin oppilaitosturvallisuuden asiantuntijoita eri puolilta Suomea. Tutkimuksen tekijä on työskennellyt vuodesta 2010 lähtien eri tehtävissä Keskusrikospoliisissa ja suorittanut vuonna 2015 turvallisuusjohtamisen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon Laurea-ammattikorkeakoulussa.

1.3 Aiheen rajaus

Tässä tutkimuksessa oppilaitosturvallisuuden näkökulma on rajattu poliisiyhteistyöhön ja erityisesti vakavaan väkivaltaan liittyvien uhkatilanteiden ennakointiin ja hallintaan.

Oppilaitoksilla tarkoitetaan tutkimuksessa perusopetusta, lukioita, ammatillisia oppilaitoksia sekä korkeakouluja eli yliopistoja ja ammattikorkeakouluja. Tutkimuksessa ei ole tarkasteltu erikseen varhaiskasvatusta, vapaata sivistystyötä tai muuta opetusta.

Eri opetustasojen oppilaitoksiin liittyy opiskelijoiden ikärakenteesta ja muista syistä johtuen lukuisia erityispiirteitä, joita ei tässä tutkimuksessa tarkemmin eritellä. Tarkoituksena on luoda yleiskatsaus sinänsä erittäin laajaan aihepiiriin.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen johdantoluvussa on esitelty tutkimuksen aihe, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus. Toisessa luvussa luodaan katsaus oppilaitosturvallisuuteen yleisesti, tarkastellaan poliisin roolia oppilaitosturvallisuudessa sekä käsitellään oppilaitosuhkia ja -uhkauksia. Kolmannen luvun aiheena ovat aiemmat tutkimukset, jotka liittyvät oppilaitosturvallisuuteen ja poliisiyhteistyöhön.

Neljännessä luvussa esitellään tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineiston kerääminen. Viidennessä luvussa tuodaan esiin tutkimuksen tulokset ja kuudennessa, viimeisessä luvussa esitetään johtopäätökset ja kehittämisehdotukset.

2. OPPILAITOSTURVALLISUUS JA POLIISIYHTEISTYÖ

Ojalan (2012) mukaan oppilaitosturvallisuudelle ei ole olemassa kattavaa määritelmää, vaan sitä on eri yhteyksissä tarkasteltu erilaisista näkökulmista. Lähtökohtaisesti oppilaitosturvallisuuden uhkina on pidetty kaikenlaista opiskelijoihin, opettajiin ja muuhun henkilöstöön kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa, rikollista toimintaa, päihteidenkäyttöä, koulukiusaamista ja kaltoinkohtelua. Toisen näkökulman mukaan oppilaitosturvallisuutta on pidetty jatkuvuutena, pysyvyytenä ja yllätyksettömänä elämänä. Lisäksi oppilaitosturvallisuuteen katsotaan liittyvän työrauha. Oppilaitosturvallisuus on määritelty myös oppilaitoksen henkilökunnan, opiskelijoiden ja muiden koulun tiloissa oleskelevien vapautena keskittyä päivittäisiin tehtäviin ilman pelkoa ja huolta. Oppilaitosturvallisuuden määritelmä kattaa siis paitsi konkreettisen turvallisuuden, myös turvallisuuden tunteen. (Ojala 2012, 79.)

Oppilaitosturvallisuuden käsite voidaan rinnastaa myös turvallisuusjohtamisen käsitteeseen, jolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista toimintaa organisaation turvallisuuden hallitsemiseksi. Paasosen (2012) mukaan turvallisuusjohtaminen nivoutuu organisaation normaaliin johtamisprosessiin, jossa yhdistyvät menetelmien, toimintatapojen ja ihmisten johtaminen. Se on ennen kaikkea jatkuva prosessi, joka käsittää sekä ennakoivan että

korjaavan toiminnan työympäristön jatkuvaksi parantamiseksi. Turvallisuusjohtaminen kattaa oppilaitoksiin kohdistuvat yhteiskunnalliset vastuuvaatimukset turvallisuuden ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi sekä turvallisuuden huomioon ottamisen oppilaitosten toimintaympäristössä. (Paasonen 2012, 16–17 ja 80.) Martikainen (2015) puolestaan on todennut oppilaitoksen turvallisuusjohtamisen olevan kokonaisvaltaista, päämäärätietoista, ennakoivaa ja suunniteltua toimintaa. Sen tarkoituksena on ihmisten, omaisuuden, maineen, ympäristön ja tiedon suojaaminen. Turvallisuusjohtaminen pohjautuu riskien arvioinnille ja sisältää jatkuvan kehittämisen periaatteen. (Martikainen 2015, 8.)

Ojala (2012) on tiivistänyt, että kattava turvallisuusjohtaminen on oppilaitosten kokonaisturvallisuuden huomiointia (Ojala 2012, 85). Paasonen ja Huumosen (2012) mukaan oppilaitosten yhteisenä ongelmana on kuitenkin se, että turvallisuutta ei tarkastella kokonaisvaltaisesti eikä sitä ole huomioitu riittävästi johtamisessa. Turvallisuusjohtaminen voitaisiin esimerkiksi kytkeä osaksi laatujohtamisjärjestelmää, jolloin se olisi mukana kaikissa oppilaitoksen prosesseissa. (Paasonen & Huumonen 2012, 64 ja 74.) Waitinen (2012) on nostanut erityisen merkitykselliseksi johdon sitoutumisen oppilaitoksen turvallisuustyöhön sekä sanoin että teoin. (Waitinen 2012, 51.)

Waitinen (2016) on huomauttanut, että oppilaitoksen turvallisuusjohtamisesta ei erikseen määrätä missään laissa tai asetuksessa. Rehtori vastaa kokonaisvaltaisesti koulun toiminnasta ja siten hänen tehtäviinsä kuuluu myös oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Hyvään turvallisuusjohtamiseen tarvitaan oppilaitoksen turvallisuuspolitiikan luominen, toimintavelvoitteiden ja -valtuuksien määrittäminen, ohjeistus, riskien arviointi, mittaaminen, seuranta ja dokumentointi, koulun työntekijöiden osaamisen varmistaminen, oppilaiden turvallisuusopetus sekä osaava turvallisuustiedottaminen. Turvallisuusjohtaminen vaatii myös toimivan palaute- ja seurantajärjestelmän. (Waitinen 2016, 26.)

2.1 Katsaus oppilaitosturvallisuutta koskevaan lainsäädäntöön

Oppilaitosturvallisuutta tarkasteltaessa tulee olla selvillä siitä, mihin laki oppilaitosten toimijoita velvoittaa ja mihin oikeuttaa. Tämä on erittäin keskeistä myös viranomaisten yhteistoiminnassa. Jotta voimme toimia yhdessä, on tiedettävä mihin toimiin kukin on oikeutettu ja millä perusteella. Oppilaitosturvallisuuteen liittyvä lainsäädäntö on

kokonaisuudessaan monimutkainen pykäläviidakko, ja tähän osioon on koottu vain keskeisiä lainkohtia aihetta koskien.

Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) määritellään jokaiselle oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustan oppilaitosten turvallisuudelle muodostavat lainsäädännön velvoitteet koulutuksen ja työolojen järjestämisestä. Rehtorin vastuusta ja opiskelijan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön säädetään perusopetuslaissa (21.8.1998/628), lukiolaissa (21.8.1998/629) ja laissa ammatillisesta peruskoulutuksesta (21.8.1998/630). Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön on taattu myös ammattikorkeakoululaissa (14.11.2014/932) ja yliopistolaissa (24.7.2009/558). Lisäksi työturvallisuuslaki (23.8.2002/738) asettaa velvoitteita huolehtimaan työntekijän turvallisuudesta ja terveydestä työssä sekä arvioimaan, vähentämään ja mahdollisuuksien mukaan poistamaan riskejä. Myös työnantajan velvollisuus järjestää turvallisuusperehdytystä ja -koulutusta perustuu lakiin. Työturvallisuuslaki on määrittänyt velvollisuuksia myös työntekijöille, joista keskeisimmät ovat huolehtia käytettävissä olevin keinoin niin omasta kuin muidenkin työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä sekä noudattaa työnantajan antamia määräyksiä ja ohjeita.

Olennainen osa oppilaitosten turvallisuustoimintaa on turvallisuussuunnittelu, jonka avulla voidaan ennalta estää ja minimoida vahinkoja, turvata toiminnan jatkuvuutta sekä antaa valmiuksia toimia erilaisissa tilanteissa. Turvallisuussuunnittelussa on useita tasoja ja muotoja, jotka perustuvat lainsäädäntöön tai omaehtoisuuteen. Oppilaitokset ovat pelastuslain (29.4.2011/379) 14§:n mukaan toiminnassaan velvollisia ehkäisemään vaaratilanteiden syntymistä, varautumaan henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa sekä varautumaan sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin omatoimisesti kykenevät. Lain 15§:ssä säädetään velvollisuudesta laatia pelastussuunnitelma, jonka sisällöstä säädetään tarkemmin valtioneuvoston antamassa asetuksessa. (Paasonen 2012, 32, 34–35.)

Yliopistoja, ammattikorkeakouluja, ammatillista koulutusta ja ammatillista aikuiskoulutusta koskevia lakeja sekä rikosrekisterilakia muutettiin vuonna 2012. Lakiuudistusten myötä on lisätty oppilaitosten mahdollisuuksia sekä ennalta ehkäistä turvallisuusriskit että puuttua turvallisuutta vaarantaviin tilanteisiin entistä paremmin. Turvallisuutta vaarantaviin perusteisiin voidaan vedota arvioitaessa opiskelijan esteettömyyttä tai opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä tai harkittaessa opiskeluoikeuden

peruuttamista. Oppilaitos voi myös velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestin koskevan todistuksen tiettyjen edellytysten täyttyessä. Kurinpidollisia toimia on jämäköitetty, ja muun muassa oppilaitosjohdon tiedonsaantioikeutta on laajennettu oppilaitosympäristön turvallisuuteen liittyvissä asioissa. (Paasonen 2012, 106–107.) Edellä mainittuihin oppilaitoksia koskeviin lakeihin on kirjattu mm. tiedonsaantioikeus antaa salassapitosäännösten estämättä opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja oppilaitoksen rehtorille ja turvallisuudesta vastaavalle sekä poliisille välittömän turvallisuusuhan arvioimiseksi.

Vuonna 2015 tuli voimaan useita salassapitovelvollisuuteen liittyviä lainsäädäntömuutoksia, joilla viranomaisille ja muille toimijoille säädettiin oikeus ilmoittaa oma-aloitteisesti poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot salassapitovelvollisuuden estämättä. Ilmoittamisoikeus syntyy, jos kyseisessä laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitava on tehtävässään saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. On tärkeää huomioida, että ilmoitusoikeus ei määrittele vaatimuksena rikosnimikkeitä tai rangaistusminimiä, vaan arvioinnin perusteena on matalaksi asetettu *syytä epäillä* -kynnys. Lainsäädännön muutoksen myötä ilmoitusoikeus kirjattiin opetuksen osalta kattavasti mm. perusopetuslakiin (21.8.1998/628), oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (30.12.2013/1287), lakiin ammatillisesta peruskoulutuksesta (21.8.1998/630), lukiolakiin (21.8.1998/629), yliopistolakiin (24.7.2009/558), ammattikorkeakoululakiin (14.11.2014/932) sekä nuorisolakiin (21.12.2016/1285).

Martikaisen (2015) mukaan haasteena on tarkastella nykyistä lainsäädäntöä laajan turvallisuuskäsityksen näkökulmasta sekä lisäksi tunnistaa uudet, tulevat vaatimukset. Jokaisen oppilaitoksen olisi tärkeää selvittää juuri omaa koulutusalaansa sekä oppilas- tai opiskelijaryhmiään koskeva lainsäädäntö. Kunnan sivistystoimen rooli on tärkeä turvallisuutta koskevan lainsäädännön tunnistamisessa ja sen kehityksen seurannassa. Sivistystoimen tulisi nimetä lainsäädännön seurantaan vastuuhenkilö, ja siten pitää oppilaitokset tietoisina sekä voimassa olevien että tulevien lakien ja asetusten keskeisistä sisällöistä. (Martikainen 2015, 32–33.)

2.2 Oppilaitosturvallisuuden mittaaminen

Turvallisuuden mittarina on usein käytetty onnettomuuksien, vammautuneiden, sairauspoissaolojen sekä kuolleiden määrää. Turvallisuutta voidaan mitata myös rikollisuutta tarkastelemalla. Sekä henkilö- että aineellisissa vahingoissa mitataan välittömiä ja välillisiä kustannuksia. Lukujen ohella turvallisuutta voidaan mitata myös mielipiteillä, jolloin mitataan ihmisten tunteita. Turvallisuus ei siten ole kaikilta osin absoluuttisesti mitattavissa. (Ojala 2012, 80.) Esimerkiksi hyvinvoinnin mittaaminen antaa suuntaa oppilaitosturvallisuuden tasolle, koska hyvinvoinnilla ja turvallisuudella on vahva kytkös toisiinsa. (Martikainen 2016, 62.) Myös Heiskanen (2012) on nostanut oppilaitosten turvallisuuden perustaksi työhyvinvoinnin eri muodoissaan sekä henkisen tason koko turvallisuusajattelun perustaksi. Heiskasen mukaan peruskysymys on, että ihminen on aina halunnut kuulua johonkin ja tulla hyväksytyksi omana itsenään. Ellei tarve kuulumisesta yhteisöön ja hyväksytyksi toteutuminen toteudu, syntyy vihaa ja katkeruutta joka äärimmillään ja monen tekijän yhteisvaikutuksesta voi johtaa erilaisiin väkivallantekoihin. Heiskanen katsoo, että oppilaitokset tarvitsevat resursseja perusasioiden, kuten pienten luokkakokojen, riittävien opettajaresurssien ja terveydenhuollon resurssien järjestämiseksi. (Heiskanen 2012, 241.)

Virta ym. (2012) puolestaan on tuonut esiin, että oppilaitoksessa koettuun turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat monet eri tekijät ja tahot. Kouluyhteisön ulkopuolisella maailmalla, koulun sisäisellä toimintakulttuurilla ja olosuhteilla sekä yksilön sisäisellä kokemusmaailmalla on kaikilla osuutensa niihin. Mitä useamman elämänalueen voimavarat ovat puutteelliset, sitä heikompi on yksilön kokonaishyvinvointi sekä stressin ja vastoinikäymisten sietokyky. Tutkimuksen mukaan suurimpia turvattomuuden tunteiden aiheuttajia oppilaille ovat kouluyhteisössä oppilaiden keskuudessa tapahtuvat kielteiset ilmiöt, jotka liittyvät kiusaamiseen, väkivaltaan ja tovereiden epäsuosioon. Myös koulun ulkopuolelta tulevat uhkat aiheuttavat pelkoja. Turvallisuuden tunteen kannalta olennaista on, että lapsen tulee voida puhua mieltään vaivaavista asioista luotettavalle henkilölle. Heiskasen tavoin Virta toteaa, että koulun arjessa yhteisöllisyyden edistämällä on tärkeä vaikutus turvallisuuden kokemuksille. (Virta ym. 2012, 120–121 ja 131.)

Lindforsin (2012) mukaan oppimisympäristön turvallisuutta voidaan tarkastella fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja pedagogisesta näkökulmasta. Viime kädessä turvallinen oppimisympäristö näyttäytyy oppilaan kokemuksena ja riskien hallittavuutena. Jos

oppimisympäristön riskit on arvioitu, niitä voidaan hallita, minkä seurauksena yksilö kokee olonsa turvalliseksi ja oppilaitos täyttää velvollisuutensa turvallisen oppimisympäristön rakentajana. (Lindfors 2012, 17.)

Karkeimmillaan oppilaitosturvallisuutta voidaan arvioida lasten ja nuorten kuolinsyiden perusteella. Ojalan mukaan niiden perusteella oppilaitosten olisi perusteltua keskittää turvallisuustyötä nuorten tapaturmien, liikennetapaturmien ja itsemurhien ehkäisyyn. Toisaalta oppilaitosten mahdollisuuksiin vaikuttaa edellä mainittuihin riskitekijöihin voi suhtautua myös kriittisesti. (Ojala 2012, 80 ja 84.)

2.3 Riskien arviointi oppilaitosturvallisuuden keskiössä

Turvallisuusjohtamisen perustana on riskien tunnistaminen sekä niiden todennäköisyyksien ja toteutumisen arviointi. Kun riskit on tunnistettu, johto arvioi oikeat menettelytavat sekä niiden johtamisen käytäntöön. Turvallisuuskulttuurilla puolestaan tarkoitetaan turvallisuuteen liittyviä arvoja, toimintatapoja ja asenteita. Turvallisuuskulttuuri on siis organisaation tapa toimia turvallisuuden suhteen, ja se vaikuttaa turvallisuusjohtamiseen. (Paasonen 2012, 68, 80–81.)

Riskin suuruus määrittyy todennäköisyyden ja seurausten vakavuuden kautta. Nämä tekijät ratkaisevat sen, miten riskiin tulee suhtautua. Kaikki riskit eivät ole yhtä vakavia, eikä kaikkia riskejä voi poistaa. Riskit on kuitenkin pyrittävä tunnistamaan, tiedostamaan ja varautumaan niihin. Riskin havaitsemisen jälkeen se voidaan tapauksesta riippuen poistaa, siirtää, pienentää tai sietää. Riskien havaitsemisen tulisi kuulua koko oppilaitoksen henkilökunnan päivittäiseen toimintaan. Mitä jatkuvammin turvallisuustasoa tarkkaillaan, sitä todennäköisemmin riskit havaitaan ennen kuin jotakin ikävää tapahtuu. (Pelkonen 2011, 43–44.)

Sisäasiainministeriön raportin (2010) mukaan vaara- ja uhkatilanteiden ehkäisyä ja niihin varautumista koskevan suunnittelun perustana on oltava lainsäädännön edellyttämä koulukohtainen vaarojen arviointi ja riskien kartoitus. Riskien arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota erilaisiin uhkiin samoin kuin koulun rakenteelliseen, toiminnalliseen ja henkiseen valmiuteen kohdata niitä. Riskien arvioinnissa on otettava huomioon, että henkilöihin kohdistuvat riskit voivat tulla joko oppilaitoksen sisältä tai ulkopuolelta ja että ne saattavat kohdistua joko opiskelijoihin tai henkilökuntaan tai kaikkiin yleisesti.

Vaarojen selvittämisen ja riskienarvioinnin tuloksena syntyvä asiakirja on osa oppilaitoksen turvallisuuskansiota. (Sisäasiainministeriö 2010, 7.)

Kyllösen ja Rickmanin (2011) mukaan riskien arviointi on laaja-alaista, järjestelmällistä vaarojen ja terveyshaittojen tunnistamista sekä niiden merkityksen arvioimista. Oppilaitoksissa suoritettava riskien arviointi sisältää useita osa-alueita. Arvioitaviksi tulevat muun muassa väkivallan uhka, asiaan varautuminen riittävin teknisin keinoin ja toimintaohjein sekä väkivallan ennalta estämiseen ja hallintaan liittyvän koulutuksen järjestäminen. Kun riskien suuruus on arvioitu, sovitaan ja kirjataan parannustoimenpiteet, aikataulu ja vastuuhenkilöt. Mikäli kartoituksen avulla tunnistetaan kohonnut riski, oppilaitoksessa on aloitettava korjaavat toimenpiteet, kiireellisissä tapauksissa välittömästi. Riskien arvioinnin onnistumisen kannalta on tärkeää, että prosessi on johdettu määrätietoisesti, siihen on sitoutettu koko henkilöstö ja aikaa on varattu riittävästi. (Kyllönen & Rickman 2011, 45–46, 54–55 ja 59.)

Riskejä tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että julkisuudessa huomio kohdistetaan usein harvinaisiin, mutta seurauksiltaan vakaviin riskeihin, kuten kouluampumisiin. Näkyvyyden kautta ihmiset helposti ajattelevat tällaisten riskien olevan suurempia kuin ne todellisuudessa ovat; huomio kiinnittyy enemmän riskien pelottavuuteen ja seurauksiin kuin niiden todennäköisyyteen. (Paasonen 2012, 14.)

2.4 Oppilaitosten turvallisuussuunnittelu

Ojala (2012) on todennut, että koulujen turvallisuutta koskevassa keskustelussa on tapahtunut selkeä paradigman muutos. Aikaisemmin turvallisuusongelmien ajateltiin olevan koulun sisäisesti hoidettavissa olevia järjestyshäiriöitä, mutta nykyään koulukiusaaminen, päihteiden käyttö ja nuorten syrjäytyminen ovat muodostuneet merkittäviksi ongelmiksi. Lisäksi kouluampumistapausten myötä uudeksi uhkaksi on noussut vakava väkivalta, johon tarvitaan entistä parempaa turvallisuusosaamista ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Uusiin haasteisiin varautuminen ei kuitenkaan saa viedä liikaa voimavaroja ja huomiota muiltakaan turvallisuuden osa-alueilta. (Ojala 2012, 79.)

Oppilaitosten turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja dokumentit edellyttävät kokonaisuuden hallintaa, jossa riskejä ja toimintaympäristöä tulisi aidosti tarkastella. Riskien tunnistaminen on keskeinen edellytys turvallisuustoiminnan toimenpiteiden

suunnittelulle ja mitoittamiselle. Oppilaitokset ovat hyvin avoimia tiloja, mistä johtuu vahingonteon tai rikoksen tekemisen helppous. Käyttäjämäärät ovat suuria ja toimintaa voi olla myös iltaisin tai viikonloppuisin. Näistä syistä vastuiden jakautuminen voi olla epäselvää sekä hankalasti toteutettavaa ja valvottavaa. Oppilaitosten turvallisuutta koskeva suunnitelmakokonaisuus, eri sääntelyn vaatimukset ja suunnitelmien laadintaa koskevat ohjeet ovat Paasonen mukaan oppilaitosten näkökulmasta monimutkaisia ja vailla yhtenäistämistä. (Paasonen 2012, 36–37.)

Turvallisuusohjeiden- ja suunnitelmien haasteena on lisäksi se, että oppilaitokset eroavat toisistaan paljon toimintojen ja toimitilojen osalta, ja se hankaloittaa yhteisten ohjeistusten laatimista ja paikkakuntaakohtaisten erityiskysymysten huomioimista. Turvallisuuden kehittämistoimenpiteet onkin ratkaistava oppilaitos- ja paikkakuntaakohtaisesti. Paasonen mukaan keskustelusta ja toimenpideohjelmista huolimatta on havaittu, että merkittävässä osassa oppilaitoksia asioiden eteen ei ole tehty konkreettisia toimenpiteitä. Ongelmana ovat johtamisen puutteet, oppilaitosten henkilöstön puutteellinen tietämys turvallisuusasioista sekä organisaation sisäisten ja ulkoisten toimijoiden keskinäisen yhteistyön, tiedonkulun ja oppimisen kehittäminen. Yksi ongelmakohta on puheen ja tekemisen ristiriita, eli suunnitelmat jäävät pöytälaatikkoon. Mikäli oppilaitokset panostavat aidosti turvallisuuden kehittämiseen, ne pystyvät vastaamaan entistä joustavammin myös toimintaympäristön muutospaineisiin. Paasonen mukaan mikään yksittäinen tekijä ei ratkaise turvallisuustavoitteiden onnistumista, koska kokonaisturvallisuus vaatii yhteistyötä ja resursseja. (Paasonen 2012, 25–27 ja 29–30.)

Myös Ranta ja Martikainen (2015) ovat todenneet, että turvallisuustyön suunnittelua ei vielä koeta oppilaitosten perustehtävästä lähtevänä strategisena tehtävänä ja siksi turvallisuustyötä on vielä harvoin kuvattu johdon määrittelemien turvallisuutta ohjaavien periaatteiden kautta. Monissa oppilaitoksissa turvallisuustoiminnan keskiössä on yksittäisten turvallisuusohjeiden tuottaminen eivätkä vastuuhenkilöt kykene hahmottamaan, mistä kokonaisvaltaisen turvallisuustyön koulussa pitäisi muodostua. Oppilaitosten turvallisuusjohtamisen haasteena on myös se, että turvallisuustyön toteuttaminen on edelleen sirpaleisten toimijaverkostojen vastuulla. Turvallisuustyöhön liittyviä vastuita opetellaan nyt tunnistamaan, vaikka lainsäädännön kautta on linjattu, että koulun vastuu turvallisesta oppimis- ja työympäristöstä kuuluu aina ja ehdoitta koulun johdolle. (Ranta & Martikainen 2015, 9–10.)

Heiskanen (2012) on todennut, että oppilaitokset tarvitsevat organisaation oman turvallisuutensa tilannekuvan seuraamiseksi ja päivittämiseksi sekä turvallisuusasioiden koordinoimiseksi. Turvallisuustiimi toimii turvallisuudesta vastaavan rehtorin tukena erityisesti ennalta estävässä toiminnassa kuten tiedon keräämisessä, analysoimisessa, ongelmien tunnistamisessa, varhaisessa puuttumisessa, toimenpidevaihtoehtojen kartoittamisessa, viranomaisyhteistyön toteuttamisessa ja niin edelleen. (Heiskanen 2012, 242.) Turvallisuustiimejä suositellaan Poliisihallituksen ohjeessa "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (2011). Myös Waitinen (2016) on todennut, että johdon turvallisuustyötä tukemaan on syytä nimetä oppilaitoksen toiminnan kannalta sopiva määrä turvallisuusvastaavia. (Waitinen 2016, 27.) Oppilaitoksen omaan turvaryhmään viitataan myös mm. sisäministeriön Oppilaitosten turvallisuus -raportissa (Sisäasiainministeriö 2010, 25) ja Korkeakoulun turvallisuuskäsikirjassa (Kreus ym. 2010, 20 ja 25–28.)

Paasosen (2012) mukaan olisi hyvä, että koulutuksen järjestäjän turvallisuustoimintaa koordinoisi asiantuntija, jonka toimenkuvaan kuuluisi turvallisuuden ja riskienhallinnan kehittäminen, ylläpito ja seuranta. Hän ohjeistaisi koulutuksen järjestäjän eri yksiköitä ja turvallisuusasioita käsiteltäisiin yhdessä yksiköiden turvallisuusorganisaatioiden kanssa. Myös alueellista oppilaitosyhteistyötä tulisi kehittää, koska kuntien rooli yhteiskunnan varautumisessa ja häiriötilanteiden hallinnassa on keskeinen. Paasosen mielestä olisi järkevää muodostaa samalla alueella toimivien oppilaitosten yhteistyöverkosto, joka kokoontuisi säännöllisesti. Yhteistyöverkoston avulla saataisiin tarkempi alueellinen tilannekuva ja koulutuksen järjestäjät voisivat oppia toistensa hyvistä käytännöistä ja toimintamalleista. Yhteistyöverkosto lisäisi myös tiedonvaihtoa ja kehittäisi yhteistyötä. (Paasonen 2012, 176–178.) Vuonna 2013 julkaistiin Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitys "Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa", jossa yhtenä toimenpideehdotuksena oli alueellisten turvallisuusverkostojen perustaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 62–65).

Tällä hetkellä oppilaitoksilla on erilaisia keskinäisiä turvallisuusverkostoja, joita sivutaan tämän tutkimuksen teemahaastatteluissa. Myös alueelliset yhteistyöverkostot ovat vireillä, sillä aluehallintovirasto (AVI) on tätä kirjoitettaessa käynnistämässä alueellisten turvallisuusverkostojen toimintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi keväällä 2017 aluehallintovirastoille tehtäväksi kartoittaa oppilaitosten nykytilannetta

turvallisuusteemaan liittyen. Tuloksia oli määrä käyttää verkostojen työtä suunniteltaessa. Kyselyn sisältöä käsitellään tarkemmin luvussa kolme.

2.5 Poliisin rooli oppilaitosturvallisuudessa

Poliisin merkittävimmät tehtävät on kirjattu poliisilain (872/2011) ensimmäiseen pykälään. Sen mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisin veloitetaan toimivan turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa sekä antavan jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Poliisin tehtäväkenttä ulottuu siis elämän ja yhteiskunnan kaikille tasoille, ja vahvasti myös oppilaitosturvallisuuden maailmaan.

Oppilaitosten näkökulmasta poliisi on ennen kaikkea yhteistyökumppani. Martikaisen (2015) mukaan sidosryhmäyhteistyö on osa oppilaitoksen riskienhallintaa. Sidosryhmien ottaminen mukaan turvallisuustyöhön auttaa varmistamaan, että turvallisuusjärjestelyt ovat tarkoituksenmukaisia ja ajantasaisia. (Martikainen 2015, 47.)

Koulusurmien jälkeiset uudet turvallisuushaasteet ovat muuttaneet myös poliisin roolia oppilaitosmaailmassa. Ajatus koulupoliisista koululaisia valistavana ja heijastimia jakavana reinikais-tyyppisenä virkamiehenä on siinä mielessä mennyttä aikaa, että nykyisin oppilaitosten kanssa toimivalta poliisilta odotetaan myös organisaatioturvallisuuden ymmärtämystä sekä asiantuntevia neuvoja ja ohjeita tämän päivän monimuotoisiin turvallisuusuhkiin.

Sisäasiainministeriön Oppilaitosten turvallisuus -työryhmän raportin toimenpide-ehdotuksissa (2010) todetaan, että poliisi ja pelastustoimi ovat nimenneet kouluille yhteyshenkilöt, joiden tehtävänä on toimia edustajana koulun turvaryhmässä ja osallistua sen toimintaan oman alansa asiantuntemusta edellyttävissä tehtävissä ja lisäksi tehtävänä on opastaa ja tukea koulun turvallisuusjohtoa turvallisuussuunnittelussa. Työryhmä lisäksi ohjeisti harjoitusten järjestämistä yhdessä pelastustoimen ja poliisin kanssa. Raportissa viitataan myös poliisin oppilaitoksille antamaan uhkatilanteiden ohjeistukseen. Toimenpide-ehdotuksena todettiin, että Opetushallituksen, poliisin ja pelastustoimen

yhteistyönä toteutettua koulutuskokonaisuutta jatketaan ja laajennetaan. (Sisäasiainministeriö 2010, 25–26.)

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän asiakirjassa Oppilaitosten turvallisuus – Tilanneraportti 2014 (Sisäministeriö 2014a) raportoitiin muun muassa siitä, oliko oppilaitoksille järjestetty yhteyshenkilö/yhteyspiste poliisissa. Raportissa muotoiltiin, että yhteistyön käytännöt ja aktiivisuus vaihtelevat paikallisesti, ja poliisin hallintorakenneuudistuksen jäljiltä oli useissa yksiköissä ajankohtaista päivittää oppilaitosyhteistyön muotoja. Myös poliisihallinnon ennalta estävän toiminnan strategian toimeenpanon odotettiin vastaavan osaltaan tarpeeseen selkeyttää poliisin sidosryhmätyön rakenteita, joiden ytimessä oppilaitosyhteistyö on perinteisesti ollut. Myös poliisin ja pelastustoimen yhteisen harjoittelun osalta todettiin, että yhteistyön laatu ja määrä vaihtelee eri poliisiyksiköiden alueella vielä suuresti, eikä harjoittelua ole kaikilta osin toteutettu. Raportissa todettiin, että toimintakyvyn turvaaminen operatiivisissa tilanteissa edellyttää konkreettista harjoittelua koulurakennuksissa koulujen henkilökunnan kanssa. Raportin mukaan Poliisihallituksen tulee valvoa, että harjoittelu eri puolilla maata on riittävää ja Poliisihallituksen määrittelemien tavoitteiden mukaista. Samalla tulee huolehtia siitä, että oppilaitoksilla on tiedossa yhteyshenkilöt tuen ja avun saamiseksi. (Sisäministeriö 2014a.)

Korkeakoulun turvallisuuskäsikirjassa (Kreus ym. 2010) on esitelty malli korkeakoulun ulkopuolisesta turvaverkosta, jossa korkeakoulun lisäksi keskeisiä toimijoita ovat poliisi, pelastustoimi, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä kriisin jälkihoito. Turvaverkko kokoontuu vähintään kerran vuodessa ja ylläpitää kokonaistilannekuvaa kunnan korkeakoulujen turvallisuudesta. Kreusin ym. (2010) mukaan käytännössä viranomaista on ollut vaikeaa tavoittaa tilanteessa, jossa heiltä odotetaan akuuttia puuttumista korkeakoulusta nousseeseen, vakavaan henkilön aiheuttamaan uhkaan. Mikäli korkeakoululla on turvaverkon osalta nimetty poliisiyhdyshenkilö sekä mielenterveysalan ja pelastusalan ammattilainen konsultoivassa roolissa, on yhteydenpito sujuvaa. (Kreus ym. 2010, 33–36.)

Heiskanen (2012) on todennut, että oppilaitosten ja poliisin yhteistyö on omalta osaltaan tärkeä osa oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämistä. Yhteistyön perusta on se, että oppilaitoksilla on yhteys paikalliseen poliisiin. Heiskasen mukaan poliisia kannattaa lähestyä ja oppia tuntemaan puolin ja toisin ennen kuin ongelmia on edes näkyvillä. Hyviä käytäntöjä tulisi jakaa ja esitellä eri foorumeilla, jotta hyvät käytännöt leviäisivät, eikä

kaikkien tarvitsisi painiskella samojen ongelmien kanssa. Turvallisuuteen liittyvät muuttuvat haasteet edellyttävät koko ajan uusien mallien kehittelyä ongelmien ratkaisemiseksi. (Heiskanen 2012, 242.)

Uhkatilanteissa uhka-arvioiden laatiminen kuuluu poliisille. Oppilaitosten ei siis odoteta laativan niitä itsenäisesti. Tärkeintä on, että huolta herättävä tieto kerätään yhteen ja välitetään poliisille. Poliisi päättää uhka-arvion perusteella mahdollisista jatkotoimenpiteistä, mikäli katsotaan, että asia ei ole hoidettavissa oppilaitoksen omilla keinoilla. Heiskanen tavoin Pelkonen (2011) korostaa oppilaitosten ja poliisin hyviä yhteyksiä, jotta oppilaitosten vastuuhenkilöt voivat kaikissa tilanteissa konsultoida viranomaisia. Kun oppilaitoksissa on opittu ja totuttu käsittelemään erilaisia uhkia, lisääntyy varmuus siitä, milloin kynnys ilmoittaa viranomaiselle ylittyy ja milloin ei. (Pelkonen 2011, 34–35.)

2.6 Ennalta estävän toiminnan haasteita

Ennalta estävän toiminnan haasteena on ennen kaikkea huolta aiheuttavan toiminnan tunnistaminen ja sen erottaminen, onko kyse pelkistä henkilön synkistä ajatuksista vai todellisesta halusta ja kyvystä toteuttaa väkivallanteko.

Kuten tutkimuksen lainsäädäntökatsauksessa todettiin, laki on mahdollistanut laajasti oppilaitosten oikeuden ilmoittaa ja antaa tietoa poliisille, kun syntyy epäily jonkun voivan olla vaarassa joutua väkivallan uhriksi. Sama oikeus on säädetty muun muassa terveydenhuollolle, nuorisotoimelle ja sosiaalihuollolle. Myös oppilaitoksille on säädetty oikeuksia saada arkaluontoista tietoa opiskelijoista, kun sillä voidaan katsoa olevan turvallisuudelle merkitystä. Koulusurmien jälkeen on tehty useita muitakin muutoksia lakeihin, muun muassa rikoslakiin (19.12.1889/39) on säädetty rangaistavaksi törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu sekä tiukennettu ampuma-ase lakia (9.1.1998/1).

Kilpeläinen (2017) katsoo, että toimivista käytännöistä ja tiedonvaihdosta huolimatta tilanne ei valitettavasti ole kunnossa. Ongelmana on, että kaikki väkivallanteon suunnittelijat eivät varmuudella ole poliisin tai muiden viranomaisten tiedossa. Lisäksi tunnistettujen väkivallan suunnittelijoiden osalta kaikkia asioita ei ole ratkaistu. Kilpeläisen mukaan mielenterveyslaki tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämiseen ei toimi tällä hetkellä silloin, kun kyseessä on esimerkiksi vakavia persoonallisuuden häiriötä

kokeva henkilö, jolla ei ole psykoottista sairautta eli "mielisairautta" siten kun se on lainsäädännössä määritelty. Joukkomurhaa avoimesti hautova henkilö voi siis kävellä terveydenhuollon suorittamasta arvioinnista takaisin kadulle, koska häntä ei todeta psykoottiseksi mielenterveyspotilaaksi. Asian korjaamiseksi on meneillään lainsäädäntöhankkeita. Kilpeläinen muistuttaa, että mikäli viranomaiset pystyvät puuttumaan asioiden kulkuun riittävän ajoissa ja uhka on kyetty tunnistamaan, tapahtuma ei edes välttämättä täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä eikä rikosprosessi siten tule kyseeseen. (Kilpeläinen 2017.) Myös Savolainen (2015) on tuonut esiin samaa problematiikkaa koulu-uhkien osalta. Poliisi on huolissaan nuorista, jotka eivät täytä mielisairauden kriteereitä, mutta ovat todennäköisesti vaaraksi muille. Poliisilla ei ole mahdollisuuksia seurata henkilöitä jatkuvasti ja kyseisissä tapauksissa rikosprosessi ei yleensä "paranna" asiaa tai rangaistus poista oireita. (Rigatelli, 2015.)

2.7 Oppilaitosuhkat ja -uhkaukset

Rannan ja Martikaisen (2018) mukaan "uhka on mahdollisesti toteutuva haitallinen tapahtuma, joka aiheuttaisi toteutuessaan kohteelle ei-toivottuja seurauksia". Uhka voidaan myös esittää kaavana: $uhka = tahto \times kyky$. (Ranta & Martikainen 2018, 13.)

Sisäasiainministeriön raportin (2010) mukaan uhkaus voidaan määritellä "jonkun henkilön tahallisesti ilmaisemaksi aikomukseksi vahingoittaa jotakuta tai jotain tai käyttää väkivaltaa jotakuta kohtaan" (Sisäasiainministeriö 2010, 21).

Uhka voidaan siis käsittää hyvin laajana ja osin abstraktina käsitteenä, kun taas uhkaus on uhkaa konkreettisempi tapahtuma tai aikomus. Edellä esitetyn uhkan kaavan mukaan uhka syntyy tahdosta ja kyvystä toteuttaa se.

Oppilaitosta koskeva uhka voi tulla oppilaitoksen sisäpuolelta tai ulkopuolelta. Ughiin varautuminen on haastavaa muun muassa siksi, että oppilaitokset ovat avoimia eikä niissä liikkumista ole yleensä rajoitettu. Uhkaus puolestaan voidaan esittää erilaisin tavoin kuten internetissä, kirjoituksena koulun seinässä tai suusanallisesti. Merkittävä osa uhkauksista ei aiheuta todellista uhka- tai vaaratilannetta, mutta uhkauksia ei voida luokitella ilkeiksi ilman jonkinlaisen uhka-arvion tekemistä. Uhka- ja vaaratilanteisiin varautumisen tulee perustua riskien kartoittamiseen ja arviointiin, mikä vaatii yhteistyötä ja suunnittelua kaikilla tasoilla. Uhkauksiin voidaan varautua hyvällä etukäteissuunnittelulla

ja oppilaitoksilla on oltava selkeä, paikallisen poliisin kanssa etukäteen sovittu malli uhkaustilanteita varten. Kaikista uhkauksista on välittömästi ilmoitettava poliisille, joka arvioi tilanteen vakavuuden ja tarvittavat toimet. Lukuvuoden alussa koulujen on tiedotettava huoltajille pääperiaatteet koulun käytännöistä vaara- ja uhkatilanteissa. Koulujen henkilöstö tulee perehdyttää uusiin uhkiin. Oppilaitosten on huomioitava, että ennalta estävien ja tapahtumien edellyttämien välittömien toimien lisäksi uhkatilanteet vaativat jälkihoitoa. (Sisäasianministeriö 2010, 2, 21 ja 26.)

Koulu-uhkien tilastointi on haastavaa, sillä koulu-uhkausta ei ole olemassa omana rikosnimikkeenään eikä poliisin järjestelmistä ole mahdollista hakea suoraan lukumääräistä tietoa millään hakusanalla. Poliisihallituksen tilastoissa on otettu huomioon teot, joissa henkilö uhkaa koulua, oppilaitosta, oppilaita, oppilaitoksen henkilökuntaa väkivallalla, joissa on koulusurmiin liittyviä piirteitä (ei yksittäisten henkilöiden välisiä uhkauksia ja ristiriitoja), oppilaitoksiin kohdistuneet uhkaavat viestit, kuvat ja media internetissä sekä joukkosurmiin tai niillä vihjailuun liittyvät viestit internetissä. Määritelmän mukaan koulu-uhkaukseksi on saattanut tilastoitua myös sellaisia tapauksia, joissa varsinaista uhkausta ei ole esitetty, mutta poliisille on ilmoitettu henkilön huolestuttavasta käyttäytymisestä. Näihin tapauksiin liittyy usein joukkosurmien ihannointia siten, että henkilön puheet ja käyttäytyminen aiheuttavat ympäristössään pelkoa. Osa tapauksista on edennyt esitutkintaan ja syyteharkintaan saakka, mutta merkittävä osa on jäänyt poliisin tekemiin puhuttamisiin ja eri tukipalveluihin ohjaamisiin. (Savolainen 2013.)

Vuonna 2010 edellä mainittujen kriteerien mukaisia uhkauksia tuli Poliisihallituksen tietoon 101 kappaletta, vuonna 2011 71 kappaletta, vuonna 2012 54 kappaletta ja vuonna 2014 65 kappaletta. Vuosittain vakaviksi arvioituja uhkaajia on tullut ilmi 4–6. Henkilö on voinut kertoa, että mikäli poliisi ei olisi tullut väliin, hän olisi mennyt todennäköisesti muutaman päivän sisällä kohteeseen. (Savolainen 2013; Rigatelli 2015.) Jokelan koulusurman (2007) jälkeen poliisin tietoon tuli kymmenessä kuukaudessa 86 oppilaitoksiin kohdistunutta uhkausta ja Kauhajoen tapahtumien (2008) jälkeen vuodessa 272 uhkausta. (Paasonen 2012, 23.) Valtaosa uhkauksista oli ilkeästi tehtyjä.

Tätä tutkimusta varten ei ollut saatavilla täysin vastaavia tuoreita tilastotietoja koulu-uhkauksista, koska niitä ei tällä hetkellä poimita ja seurata aktiivisesti samoin kuin 2010-luvun taitteessa. Suuntaa antaa kuitenkin vuonna 2016 perustetun Keskusrikospoliisin Uhat-toiminnon käsiteltyjen työtehtävien määrä; vuonna 2016 toiminnossa käsiteltiin 53

koulusurmauhkaa yhteistyössä paikallispoliisin kanssa ja vuonna 2017 84 koulusurmauhkaa yhteistyössä paikallispoliisin kanssa (Keskusrikospoliisi 2017 ja Keskusrikospoliisi 2018).

Koulusurmauhkien lukumäärä on siis ollut vuonna 2017 nousujohteinen, ja ilmiön syitä käsitellään myöhemmin tässä tutkimuksessa Heiskasen (2017) teemahaastattelussa. Kuten edellä on todettu, koulusurmauhkiksi tilastoidaan myös tapahtumia, joissa varsinaisen uhkauksen sijasta henkilön toiminta herättää huolen mahdollisesta uhkasta. Savolaisen (2013) mukaan myöskään niinä vuosina kun uhkausten määrä on ollut laskusuuntainen, ongelmat eivät ole poistuneet samassa suhteessa. Uhkauksia tehneillä henkilöillä on ollut selkeästi havaittavissa kyteviä elämänhallinnan ja mielenterveyden ongelmia, joihin tarvittaisiin ennaltaehkäiseviä jatko- ja tukitoimia sekä seurantaa. Tukitoimien ja seurannan puuttuessa on vaarana, ettei kukaan hallitse kyteviä ongelmia, jolloin henkilöistä saattaa muodostua vakava väkivallan uhka. Yleisimmin tukitoimia ja systemaattista seurantaa tarvittaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon taholta. Savolaisen mukaan tilastollisesti tyypillinen koulu-uhkauksia tekevä henkilö on 15–24-vuotias miespuolinen oppilaitokseen liittyvä opiskelija, jolla on useita ongelmia elämässään, yleisimmin koulussa, perheessä, ihmissuhteissa ja/tai mielenterveydessä. (Savolainen 2013.)

Savolaisen (2013) mukaan poliisi on saanut tietoa ja ilmoituksia opetusosalta hyvin; haasteita on kohdattu lähinnä erilaisten tukipalveluiden saatavuudessa. Savolainen korostaa, että oppilaitosten kanssa tehtävä tiivis yhteistyö on ollut avainasemassa eri viranomaisten toiminnassa koulu-uhkausten vähentämiseksi. Opetusosalalla tehdään päivittäisessä työssä erittäin paljon tärkeää työtä, joka hyödyttää opetusalan turvallisuutta monella tavalla, esimerkkinä kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvät toimet. Savolainen toteaaakin, että oppilaitosten hyvä ilmapiiri on paras uhkausten ennaltaehkäisyn keino. (Savolainen 2013.)

Paasosen (2012) mukaan rikollisuuden kaltaisten vakavien riskien ja oppilaitosten suhdetta ei ole helppo ymmärtää. Monet yhtymäkohdat ovat epäsuoria, ja ne tulee ymmärtää opetustehtävällisessä ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Myös oppilaitosten käytänteillä voi olla merkitystä rikollisen käyttäytymisen kehittymisessä. Esimerkiksi suomalaisille oppilaitoksille tyypilliset korkea suoritustaso ja huono viihtyvyys voivat aiheuttaa pahaa oloa, joka purkautuu esimerkiksi kiusaamisena. Parhaimmillaan oppilaitokset kuitenkin voidaan nähdä rikollisen käyttäytymisen ennalta estäjänä. Opettajien on mahdollista

havaita hyvissä ajoin opiskelijoissa tapahtuvia muutoksia, koska he työskentelevät heidän kanssaan päivittäin. (Paasonen 2012, 14–15.)

Kreusin ym. (2010) mukaan ala- ja yläkoulumaailmassa tapahtuva uhkailu on syytä erottaa korkeakouluihin liittyvien uhkausten luonteesta; ala- ja yläkouluissa uhkailu on yleensä lähinnä ajattelematonta kokeilua tai huonoa huumoria. Korkeakouluissa uhkaus on usein tahallista, lainvastaista toimintaa, jolla tekijä haluaa huomiota tai ääritapauksissa viestittää mahdollisen suunnitelmansa toteuttamisesta. Jälkikäteen tarkastellessa on kyseessä lähes aina ollut eriasteisista mielenterveyshäiriöistä kärsivä henkilö. Näissä tapauksissa pelko ja siitä noussut vakava huolenilmaisuus ovat pääsääntöisesti lähtöisin vertaisoppijoista, jotka ovat kääntyneet tutun opettajan tai oppilaitoksen turvaryhmän edustajan puoleen. Tällöin opiskelijat odottavat oppilaitoksensa ryhtyvän toimenpiteisiin. (Kreus ym. 2010, 21.)

2.7.1 Uhka- ja väkivaltariskien arviointi

Uhka- ja väkivaltariskit voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään, joista toisessa ryhmässä uhka on jo konkretisoitunut ja toisessa ryhmässä uhka on toistaiseksi abstraktilla tasolla. Tässä ja seuraavassa alaluvussa käsitellään molempia.

Ellosen (2012) mukaan oppilaitosten uhka- ja väkivaltariskitekijöiden arvioinnilla voidaan selvittää varautumisen mahdollisuudet ja tehdä tarvittavat suunnitelmat väkivallan estämiseksi ja vähentämiseksi. Riskeistä tulisi myös keskustella työyhteisössä avoimesti. Uhka- ja väkivaltatilanteiden riskien arviointiin liittyy ainakin kolme osa-aluetta: asennoituminen ja uskomukset, uhkatilanteiden ja väkivaltaisten asiakkaiden tunnistaminen sekä työympäristön kartoittaminen, eli etukäteisarviointi sellaisista paikoista, joihin ei kannata mennä uhkaavan oppilaan kanssa. Ellosen mukaan keskeistä väkivaltariskien arvioinnissa on tunnistaa tilanteet, joissa uhkaa tai väkivaltaa on käytetty tai voidaan käyttää. Tyypillisiä konflikteja provosoivia tilanteita ovat ristiriidat, erimielisyydet, oppilaaseen kohdistetut rajoitukset ja kiellot sekä uhmakkuus, häirintä ja uhkailu. Väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä lisäävät tekijät jaotellaan yleensä viiteen ryhmään: alkoholin, lääkkeiden ja huumeiden käyttö, aikaisemmat väkivallanteot, psykoottisuus, persoonallisuushäiriöt sekä muutamat keskushermostoon vaikuttavat sairaudet. Väkivaltaisuuden ennustamisessa ongelmallista on se, ettei ennusteissa pystytä ottamaan huomioon tilannetekijöitä. (Ellonen 2012, 224–226.)

Koulusurmien jälkeen poliisi käynnisti kehittämisprojektin, jonka tavoitteena oli luoda menetelmä uhkausten arviointia varten. Uhkausten lukumäärät olivat korkeita ja poliisin oli suhtauduttava kaikkiin uhkauksiin vakavasti, joten tarvittiin työkalu tunnistamaan ilman todellista aikomusta tehdyt uhkaukset niistä, joissa oli olemassa korkean väkivallan riski sekä todellinen kyky ja tahto uhkauksen toteuttamiseen. Nykyisin poliisilla on johtokeskuksissa ja poliisiyksiköissä käytössä uhkien seulontatyökalu ja menetelmä kohdennetun väkivallan ennalta estämiseksi ja toimenpiteiden tehokkaammaksi kohdentamiseksi. Lisäksi Keskusrikospoliisissa toimii valtakunnallinen Uhat-toiminto, jonka tavoitteena on edelleen parantaa uhkiin liittyvää osaamista, tiedonkulkua ja tilannekuvan muodostamista. Yhtenä tavoitteena on löytää vakavaa väkivallantekoa hautovat henkilöt käyttäytymisessä esiintyvien varomerkkien avulla ja ohjata heidät tarvittavan avun piiriin. Seulontatyökalun kehittäminen jatkuu edelleen eri alojen asiantuntijoiden kanssa. (Kilpeläinen 2017.)

Useissa uhkatapauksissa on jo ennen varsinaista uhkausta havaittavissa erilaisia uhasta kertovia tekijöitä, eli tekijä jossakin määrin "vuotaa" tietoa aikeistaan. Pelkosen (2011) mukaan uhasta kertovia tekijöitä voivat olla henkilön aiempi toiminta ja lievemmat uhkaukset. Usein opiskelija oireilee huolestuttavasti jo pidemmän aikaa, mutta mikään yksittäinen puhe tai teko ei vielä sinänsä anna syytä vahvempiin toimenpiteisiin. Pelkosen mukaan oppilaitoksen kannalta tärkeintä on selkeä, yhdenmukainen, järkevä ja hyvin rakennettu malli siitä, miten uhkausten kanssa toimitaan ja millaista tietoa tulisi kerätä. On myös tärkeää eritellä kuulopuhe ja fakta toisistaan. Kyse ei ole profiloinnista vaan huolen kertomisesta ja tiedon keräämisestä sen tueksi, että oppilaitoksen vastuuhenkilöt voivat arvioida ensin itse ja tarpeen vaatiessa yhdessä poliisin kanssa sen, miten huolta aiheuttavaa henkilöä voitaisiin auttaa. Usein uhan aiheuttaja kärsii jonkin tasoisista mielenterveysongelmista ja tarvitsee apua. Oppilaitoksen henkilökunta on viranomaisille keskeinen tiedon lähde, koska he ovat toistuvasti opiskelijoidensa kanssa tekemisissä. (Pelkonen 2011, 42, 45 ja 47.)

Pelkonen on koulu-uhkiin varautumista käsittelevässä oppaassaan (2011) tuonut esiin näkemyksiä siitä, millaista hyvän uhka-arvioinnin tulisi olla. Lähdemateriaalina hän on käyttänyt FBI:n psykologi ja erityisagentti Mary O'Toolen tutkimusta "Koulumurhaaja uhka-arvion näkökulmasta". Näkemyksiä ja seuraavia kuvauksia esitetään Pelkosen oppaassa ja tässä tutkimuksessa ainoastaan yleissivistävänä sekä suuntaa-antavana taustatietona uhka-arvioinnin monimutkaisen palapelin ja viranomaisia hyödyttävän tiedon

ymmärtämiseksi. Varsinaisen uhka-arvion laatii aina poliisi, jonka edellä mainittu uhkien seulontatyökalu ja menetelmät ovat turvaluokiteltua tietoa, eikä niitä tässä tutkimuksessa esitellä. Tutkimustietoa vakavan kouluväkivallan tekijöistä esitellään tarkemmin luvussa kolme.

O'Toolen esittämällä uhanarvioinnilla pyritään löytämään asiantunteva vastaus kahteen kysymykseen: kuinka uskottava ja vakava uhka itsessään on? Missä määrin uhkaajalla on resursseja, aikomusta ja motivaatiota toteuttaa uhkauksensa? Kuten edellä tuotiin esiin, yleisesti ottaen väkivaltaiseen käytökseen johtaa polku, jonka varrella on tienviittoja eli näkyvää käyttäytymistä. Osa henkilöistä saattaa hautoa turhautumista tai pettymistä ja fantasioida tuhosta tai kostosta esimerkiksi keskusteluissa tai piirtämällä. (Pelkonen 2011, 36.)

Uhan arviointiin vaikuttavat uhkaustapa eli onko uhkaus suora, epäsuora, piilotettu, vai ehdollinen sekä tunnelataus ja uhkauksen kiihdyttävät stressitekijät eli niihin vaikuttavat altistavat tekijät kuten persoonallisuuden piirteet ja luonteenlaatu. Tehtäessä arviota huolta aiheuttavasta opiskelijasta voidaan arvioida opiskelijan persoonallisuutta, perhesuhteita, sosiaalisia suhteita koulussa sekä muita sosiaalisia suhteita. Näkyviä vihjeitä opiskelijan persoonallisuudesta voidaan saada esimerkiksi miten hän:

- käsittelee konflikteja, pettymyksiä tai epäonnistumisia
- ilmaisee vihaa, raivoa, turhautuneisuutta tai nöyryytetyksi tulemistä
- osoittaa sisukkuutta tai luovuttamista epäonnistumisen, kritiikin tai muun negatiivisen kokemuksen jälkeen
- kuvaa, millainen minäkuva hänellä on
- toimii sääntöjen, ohjeiden tai auktoriteettien kanssa
- ilmaisee halua tai tarvetta huomioon, kunnioitukseen tai valtaan
- käyttäytyy tai ei osaa käyttäytyä empaattisesti muita kohtaan
- kuvaa asennettaan muita kohtaan

Piirteitä on varottava tulkitsemasta toisistaan irrallaan eivätkä edellä mainitut kuvaukset sovellu yksittäisen opiskelijan profilointityökaluksi. On myös hyvä muistaa, että mitään sellaista persoonallisuuspiirteiden tai niiden yhdistelmien kokonaisuutta ei ole, joka

osoittaisi, ketkä opiskelijat saattaisivat muodostua ongelmaksi. (Pelkonen 2011, 36–37 ja 39.)

O'Toolen esiin nostamalla arvioinnilla opiskelijan sosiaalisista suhteista voidaan saada tietoa siitä, millaiset ovat opiskelijan elämän olosuhteet ja mitkä ovat ne stressitekijät, jotka voisivat vaikuttaa uhan toteutumiseen. Tieto opiskelijan suhteista muihin ihmisiin, tai niiden puuttuminen, voivat antaa arvokasta informaatiota hänen asenteestaan, identiteetistään sekä mahdollisista päätöksistä toteuttaa uhkaus tai jättää se toteutumatta. (Pelkonen 2011, 37–38.)

2.7.2 Uhkaan reagoiminen

Kuten edellä todettiin, uhkaukset ja muu huolta herättävä käyttäytyminen saattavat ilmetä monin eri tavoin, kuten esimerkiksi puheena, viesteinä tai vaikka nimettöminä vessan seinäkirjoituksina. Kuten kaikissa muissakin uhkauksissa, niiden painoarvo voi olla kaikkea ilkeästä ja todellisen huolen väliltä.

Uhkausten ja vaarallisten henkilöiden osalta on myös keskeistä erottaa toisistaan kaksi asiaa, jotka kohdennettua väkivaltaa tutkinut J. Hoffman on ytimekkäästi tiivistänyt; *"Kaikki uhkailijat eivät ole vaarallisia, mutta kaikki vaaralliset ihmiset eivät uhkaile. Uhka ja vaara eivät ole sama asia"* (Pelkonen 2011, 35). Kuten edellä on todettu, oppilaitosten kannalta olennainen on selkeä ja poliisin kanssa läpikäyty kuvaus siitä, miten uhkausten ja huolta herättävien henkilöiden kanssa toimitaan ja millaista tietoa tulisi kerätä sen tueksi, että oppilaitoksen vastuuhenkilöt voivat arvioida ensin itse ja tarpeen vaatiessa yhdessä poliisin kanssa toimenpiteet. Myös uhkauksiin ja uhkiin liittyvästä viestinnästä on syytä sopia yhteiset pelisäännöt poliisin kanssa hyvissä ajoin. Oppilaitoksilla tulee olla matalan kynnyksen mahdollisuus konsultoida poliisia uhkatapauksissa. Korkeakoulun turvallisuuskäsikirjassa (Kreus ym. 2010) todetaan, että myös oppilaitoksen turvaryhmään voidaan nimetä uhka-arviokoordinaattorin tehtävää hoitava henkilö, jolla on riittävä osaaminen käyttäytymisen arviointiin liittyvästä uhka-arviointimenetelmästä. Mikäli aihetta ilmenee, henkilö jatkaa asian selvittelyä poliisin kanssa. (Kreus ym. 2010, 20.) On kuitenkin erityisen tärkeää huomioda, että varsinaisen uhka-arvion laatiminen on aina poliisin tehtävä.

Kyllösen ja Rickmanin (2011) mukaan väkivallan tai sen uhan tilanteen paras ja tavoiteltavin onnistuminen saavutetaan silloin, kun potentiaalisen vaaratilanteen syntyminen voidaan ehkäistä kokonaan oppilaitoksen laadukkaalla vuorovaikutuksella ja myönteisellä, välittävällä ilmapiirillä. Mikäli vaaratilanteeseen tästä huolimatta joudutaan, se pyritään ennen kaikkea ratkaisemaan vuorovaikutuksellisin keinoin ilman fyysistä kontaktia ja kenenkään vahingoittumatta. Avain myönteisen ja kärjistymistä ehkäisevän vuorovaikutuksen syntymiseen on työntekijän omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta. Oma rauhallisuus sekä mielen että kehon hallinta ovat sikälikin ensiarvoisen tärkeitä, että niiden avulla vähennetään riskiä provosoida vihamielisiä tunteita. Taito kuunnella sekä vastaavasti oma selkeä, ymmärrettävä ja ketään syyllistämätön viestintä ovat esimerkkejä taidoista, jotka ennalta estävät vaikeankin kohtaamisen kärjistymistä. Sanaton viestintä muodostaa erittäin merkittävän osan kokonaisviestinnästä. Käyttäytymisen tulisi haastavassa kohtaamisessa heijastaa itseluottamusta, rauhallisuutta ja tarkkaavaisuutta. (Kyllönen & Rickman 2011, 73, 87–89 ja 106.)

On huomioitava, että edellä mainitut kuvaukset sopivat niihin valtaosaan tilanteista koulun arjessa, joissa tilanteen ratkaisu puheella on ylipäättään mahdollista. Erittäin vakavissa, kouluampumisten tyypisissä suunnitelluissa väkivallanteoissa tekijä on yleensä siinä määrin motivoitunut tekoonsa, että ainoaksi vaihtoehdoksi jää itsensä ja muiden suojaaminen eli lisävahinkojen estäminen sekä avun hälyttäminen.

Kyllönen ja Rickman (2011) toteavatkin, että ennakkoarvioinnin merkitystä ei voi korostaa liikaa. Toiminnan lähtökohtana on kyky tiedostaa kulloinkin kyseessä olevan kohtaamisen mahdollinen väkivallan asteelle kärjistyminen jo ennakolta. Monesti jo hyvä oppilaantuntemus ja aiempi yhteistyö huoltajien kanssa riittävät arvioinnin pohjaksi, ja hektisessä koulun arjessa ne ovatkin monesti ainoat välittömästi käytettävissä olevat arviointikeinot. Haastava kohtaaminen edellyttää henkisiä ja fyysisiä valmiuksia hyväksyä tavallisista koulun rutiineista poikkeava tilanne ja on hyvin keskeistä, että toimintatapa on suunniteltu ennakolta, hyväksytty koko koulun tasolla ja sitä on harjoiteltu. Taitojen oppimista helpottaa esimerkiksi mielikuvaharjoittelu, jossa jo ennalta pyritään käymään läpi erilaisia kohtaamisen etenemiseen liittyviä tekijöitä ja ongelmakohtia. Kysymys on eräänlaisesta toimintastrategian luomisesta, ettei opettaja joutuisi itse kohtaamisen aikana missään vaiheessa neuvottomaan tilaan. (Kyllönen & Rickman 2011, 101–105.)

Sekä sanallinen että sanallinen että sanaton viestintä antavat viitteitä kohtaamisen kärjistymisestä väkivallan asteelle, mutta tilanteen tunnistaminen ei ole aina helppo kokeneellekaan ammattilaiselle edes tilanteessa, jossa väkivallan ilmenemisen riski on ennakolta tiedostettu. Ennusmerkkeinä on mainittu muun muassa solvaava ja uhkaileva kielenkäyttö, kiihtynyt tai hermostunut tunnetila ja uhkaava käyttäytyminen, kuten käsien pitäminen nyrkissä, äänen korottaminen ja esineiden rikkominen. Itsesuojelutilanteessa keskeistä on fyysisen kontaktin välttäminen, johon pyritään tilanteesta poistumalla ja apua hälyttämällä. Mikäli koulun henkilökunnan jäsen joutuu väkivallan kohteeksi, hänen on äärimmäisen tärkeää pyrkiä säilyttämään toimintakykynsä sekä noudattamaan tilanteeseen sopivaa toimintatapaa. Fyysiseen kontaktiin ajauduttaessa on pidättäydyttävä liiallisesta voimankäytöstä ja tehtävä vain välttämätön tilanteesta irrottautumiseksi. Työnantajan olisi järjestettävä vuorovaikutuksellisia ja fyysisen itsesuojelun valmiuksia parantavaa koulutusta väkivaltaisen henkilön kohtaamisen varalta, erityisesti jos koulun riskien arvioinnissa on tunnistettu väkivallan vaara. (Kyllönen & Rickman 2011, 109–113.)

Oppilaitosturvallisuutta koskevassa Sisäasiainministeriön työryhmän raportissa (2009) todetaan, että koulutuksella on suuri merkitys turvallisuuden ylläpidon kannalta. Kouluissa on järjestettävä turvallisuuteen liittyvää koulutusta ja harjoituksia riittävästi ja koulutuksen tulee suuntautua koko henkilökunnalle. Paikalliset turvallisuusviranomaiset antavat tukea harjoitusten suunnitteluun sekä osallistuvat tarvittaessa niiden järjestämisessä. Työryhmän mukaan opettajankoulutuksessa ei perehdytä riittävästi koulujen turvallisuuteen ja toimintaan vaara- ja uhkatilanteissa eikä myöskään moniammatilliseen yhteistyöhön liittyviin aihepiireihin tai ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumisen toimintamalleihin. Työryhmän mukaan näiden elementtien lisääminen opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen olisi tarpeellista. (Sisäasiainministeriö 2009, 24–26.) Myös Suomen Palopäällystöliiton tuottamassa oppilaitosten turvallisuusoppaassa (2016) on kiinnitetty huomiota siihen, että nykyisellään valtakunnassa ei ole yhtenäistä ja laadukasta opetushenkilöstön turvallisuusosaamiseen tähtäävää koulutusjärjestelmää. (Waitinen 2016, 21.)

3. AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA OPPILAITOSTURVALLISUUDESTA JA POLIISIYHTEISTYÖSTÄ

Oppilaitosturvallisuus on ollut koulusurmien jälkeen lukuisten tutkimusten kohteena. Tässä osuudessa luodaan katsaus aiempiin tutkimuksiin, jotka linkittyvät erityisesti poliisiyhteistyöhön.

Kouluturvallisuuden eri näkökulmia tarkastelleen kehittämishankkeen (2013) mukaan kouluhyvinvoinnin voidaan katsoa rakentuvan kolmesta ulottuvuudesta, joita ovat koulun olosuhteet, sosiaaliset suhteet sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuudet. Eniten turvattomuutta aiheuttavat kouluyhteisöön ja sen ihmissuhteisiin liittyvät kielteiset kokemukset, etenkin erilaiset kiusatuksi joutumisen muodot. Sosiaaliset suhteet muiden oppilaiden sekä koulun henkilökunnan kanssa sekä koulu- ja luokkayhteisöjen kiinteys muodostavat turvallisuuden tunteen kannalta keskeisen ilmapiirin. (Pernanen 2013, 15.)

Turusen (2013) mukaan ennalta ehkäisevyys ja varhainen puuttuminen tarkoittavat välittämistä lapsista ja nuorista sekä heidän huomioimista arjessa. Ennen kaikkea kyse on aikuisen kyvyistä ja taidoista kohdata lapsen tai nuoren pahaa oloa ja tunnistaa se. Sosiaalinen tukiverkosto ja sen antamat merkityksellisyyden kokemukset ihmiselle arjen toiminnoissa ovat tärkeitä. Kuka tahansa aikuisista ja yhteistyökumppaneista, oli se opettaja, poliisi tai joku muu, voi omalla vuorovaikutuksellaan olla yksi pala tuota tukiverkostoa ja pönkittää nuoren elämää. (Turunen 2013, 22.)

Myös Koskelainen (2013) on tuonut esiin, että arkisten turvallisuustekijöiden, kuten erilaisuuden hyväksymisen, keskinäisen luottamuksen, avoimuuden ja yhteistyökyvyn vaaliminen eli koulun ilmapiiristä ja oppilaiden hyvinvoinnista huolehtiminen voivat vähentää eskaloituvan väkivallan riskiä. Koskelainen toteaa, että vaikka oppilaitoksen kokonaisturvallisuudesta huolehtiminen ei voi olla yksittäisen opettajan vastuulla, on kuitenkin monia asioita, joihin huomiota kiinnittämällä yksittäinenkin opettaja voi olla vaikuttamassa kouluturvallisuuteen ja mahdollisesti vakavien väkivaltatekojen ennalta estämiseen. Opettajan vaikuttamiskanavat voi jakaa kahteen pääkategoriaan: koulun yleiseen ilmapiiriin sekä tiedonkulun ja toimintatapojen selkeyteen silloin, kun opettaja on huolissaan jostain oppilaasta väkivaltariskiä liittyen. Opettaja voi olla edistämässä kouluturvallisuutta myös tuntemalla yleisimmät mielenterveysongelmat sekä niiden oireet.

Tutkimusten mukaan joka viides nuori kärsii jonkinasteisesta mielenterveyshäiriöstä. Yleisimpiä mielenterveyshäiriöitä ovat mielialahäiriöt (masennus), ahdistuneisuushäiriöt (pelko ja paniikkihäiriö), käytöshäiriöt ja päihdehäiriöt. (Koskelainen 2013, 30 ja 32–33.)

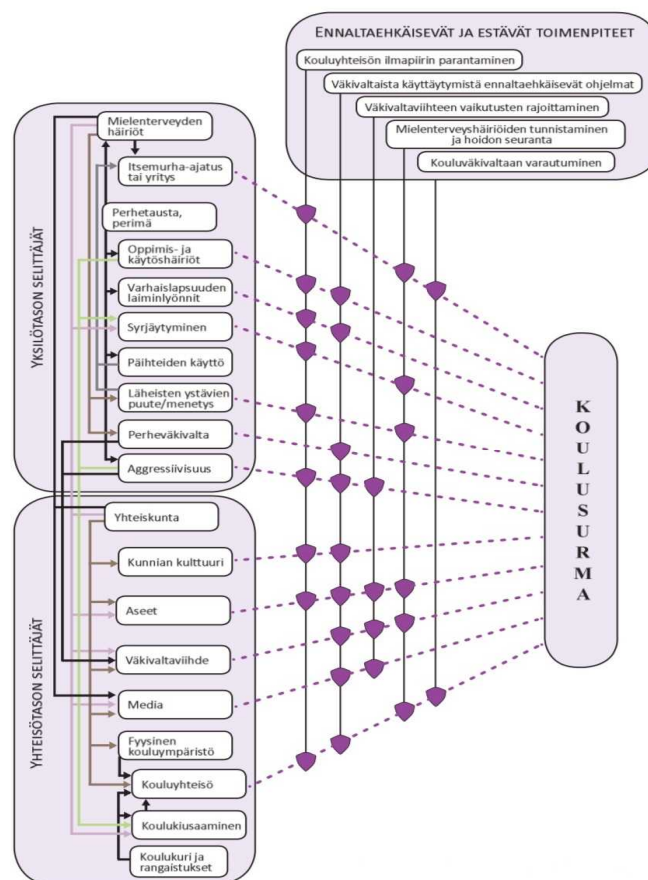
3.1 Vakavaan väkivallantekoon johtava prosessi

Koskelaisen (2013) mukaan äärimmäiseen väkivallantekoon johtava prosessi on monimutkainen ja usein pitkän kehityskulun seurausta. Sekä koulusurman tehneillä että heidän teoissaan on ollut yhteneväisyyksiä, joita selvittämällä ja puuttumalla voidaan tekoja mahdollisesti ennalta estää. On kuitenkin tärkeää huomioida etteivät ajatukset, tuntemukset tai kokemukset johda koulusurmaan yksinkertaisena kausaalisena suhteena. Näihin asioihin olisi kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota kokonaisuutena ja pohtia mahdollisia riskitekijöitä moniammatillisena yhteistyönä. Väkivaltariskin arvioinnissa ja hallinnassa pyritään nykyisin käyttämään niin sanottuja strukturoituja riskinarviointimenetelmiä, eli arvioinnin pohjana käytetään sellaisia riskiin vaikuttavia tekijöitä, joiden on tieteellisissä tutkimuksissa todettu lisäävän väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä. Strukturoidut riskinarviointimenetelmät eivät ole "rasti ruutuun" -lomakkeita, vaan niiden työstämiseen tarvitaan monenlaista ja moniammatillista tietoa henkilön historiasta, nykyisyydestä ja käyttäytymistavoista. Näin varmistetaan laaja-alainen näkemys arvioitavan henkilön historiasta ja nykyisyydestä. Väkivaltaisten tekojen ennalta estäminen ei tietenkään ole näin yksioikoista. Esimerkiksi mahdollisuudet moniammatilliseen yhteistyöhön ja siihen suunnatut resurssit saattavat olla puutteellisia. Aina toimivaltaa tai asioihin vaikuttamisen mahdollisuutta ei ole myöskään eri ammattiryhmien edustajilla, kuten sosiaalityöntekijöillä, psykologeilla tai poliisilla. (Koskelainen 2013, 24–27, 31 ja 33.)

Kouluampumisia tutkittaessa on todettu, etteivät teot ole olleet yhtäkkisiä ja impulsiivisia. Suurimmassa osassa tapauksia muut ihmiset ovat tienneet tekijän ajatuksista ja suunnitelmista. Myös henkilön käytös ennen tekoa oli herättänyt huolestumista ja hän oli muiden ihmisten mielestä avun tarpeessa. (Koskelainen 2013, 26.) Yhdysvaltalaisten piirreanalyysien mukaan kouluampujat olivat kehilleet surmatyötä huolellisesti etukäteen muutamasta päivästä vuoteen. Puolet valmisteli tekoaan vähintään kuukauden, ja heistä 93 prosenttia ilmaisi käytöksellään suunnittelevansa rikosta. Lisäksi 66 prosenttia oli kertonut etukäteen vihamielisestä suhtautumisestaan kouluun ja opiskelutovereihin. 17 prosentissa tapauksista surman tekijä kertoi tuleville uhreille suunnitelmastaan suoraan tai epäsuorasti vihjaamalla. (Punamäki ym. 2011, 16.)

Tutkimusten perusteella kouluampumisten toteuttajista moni oli kokenut henkilökohtaisia epäonnistumisia ja menetyksiä sekä tuntenut itsensä kiusatuksi, vainotuksi ja vahingoitetuksi. Kouluampujista tiedetään myös, että useilla oli ollut pääsy aseisiin tai aikaisempaa kokemusta aseiden käytöstä. (Koskelainen 2013, 26.) Myös Suomalaisen Tiedeakatemian kannanotossa (2011) on selvitetty sekä suomalaisten että yhdysvaltalaisen kouluampumistapausten taustoja. Yhtäläisesti Koskelaisen (2013) kanssa kannanotossa todetaan, että koulusurmaajille yhteisiä piirteitä ovat pitkään jatkunut koulukiusaaminen, aseharrastus, mielenterveyden ongelmat, vaikeudet ratkaista ristiriitatilanteita sekä selviytyä stressistä ja turhautumisista. Riskitekijöitä ovat myös vihaa lietsovaan kulttuuriin samastuminen, ulkopuolisuuden tunne kouluyhteisössä, toisten epäinhimillistäminen, suuri huomiontarve sekä väkivallan ihannoiti ja väkivaltaviihteen suurkulutus. (Punamäki ym. 2011, 6 ja 32.)

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 1) on kuvattu yhteenveto koulusurmiin liittyvistä tekijöistä. Kuvioon on koottu niin yksilö- kuin yhteisötasonkin selittäjiä, sekä ennalta estäviä toimenpiteitä.

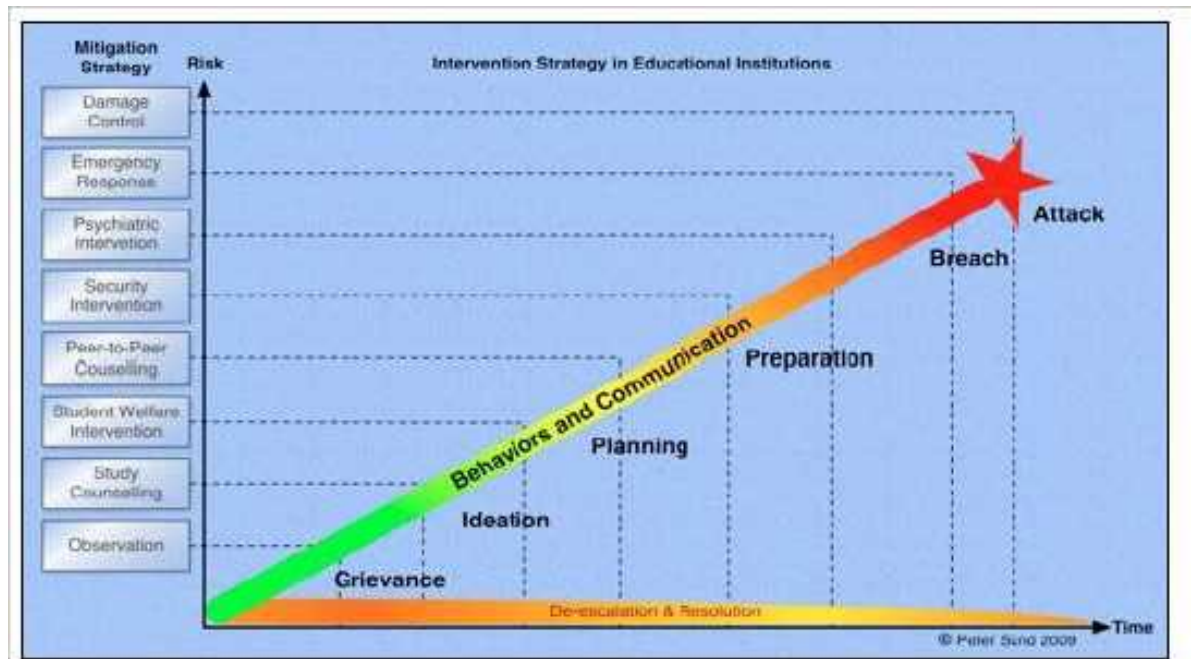
Kuvio 1. Koulusurmaan liittyvien tekijöiden yhteenveto (Punamäki ym. 2011, 37).

Punamäen ym. (2011) mukaan nuoruusiässä persoonallisuudessa tapahtuvat suuret muutokset voivat viitata väkivallantekojen vaaraan, mutta niiden vakavuutta tulee arvioida suhteessa nuoren tavalliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi odottamaton vetäytyminen sosiaalisista suhteista, mieltyminen aseisiin ja väkivallan ihannointi ovat vihjeitä, joihin kasvattajien tulee puuttua. Kun huoli ja epäily ovat heränneet, tulee lisätietoa etsiä nuorelta itseltään, koulutovereilta, vanhemmilta ja opettajilta. Mielenterveyden ja päihteiden käytön muutoksista tulee konsultoida terveydenhuollon ammattilaisia. Mielenterveysongelmat ovat yleisiä väkivaltarikoksen tekijöillä, mutta ne eivät sinänsä selitä rikoksia eivätkä ole väkivaltakäyttäytymisen syitä. Myöskään koulukiusaaminen ei yksinään selitä väkivaltaisia tekoja, mutta se saattaa voimistaa koulusurmiin johtavia kehityskulkuja erityisesti silloin, kun perheen ja koulun tuki puuttuvat. Koulusurmaajat olivat olleet toveripiirissä kiusattuja ja eristettyjä, ja he ilmoittivat tekojensa motiiviksi koston kärsimästään vääryydestä ja syrjinnästä. (Punamäki ym. 2011, 6 ja 32.)

3.2 Eri toimijat vakavan oppilaitosväkivallan estämisessä

Viranomaiset ovat Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien jälkeen painottaneet ennalta estävän toiminnan merkitystä vakavien väkivallantekojen estämisessä. Keskeistä on tunnistaa huolta aiheuttavaa käyttäytymistä ja erilaisia ilmiöitä sekä löytää keinoja puuttua niihin.

Suomalaisen Tiedeakatemian kannanoton (2011) mukaan väkivaltaan vinoutuvaa kehitystä voidaan ennaltaehkäistä jo hyvin varhaisessa vaiheessa neuvoloiden tuella kasvatuksessa. Vinoutuneita tai kylmiä varhaisia vuorovaikutussuhteita pidetään vakavan väkivaltakäyttäytymisen riskinä. Kannanotossa kehittämistä nähtiin muun muassa mielenterveyden ongelmien varhaisessa tunnistamisessa. Myös kouluviihtyvyys estää väkivaltaisiin tekoihin johtavaa kehitystä; sosiaaliset verkostot, oppilaiden yhteenkuuluvuus, oikeudenmukaisuuden ja luottamuksellisuuden kokeminen, opettajien asettamat rajat sekä tasapuolinen huomion jakaminen lisäävät kouluviihtyvyyttä. Koululuokan huono ilmapiiri, epätasa-arvoinen kohtelu ja kilpailun korostaminen sekä perheen ongelmat ja menetykset voivat puolestaan lisätä lapsen käytös- ja tunne-elämän häiriöitä kuten masennusta ja aggressiivisuutta. (Punamäki ym. 2011, 6 ja 32.)

Kuvio 2. Käyttäytymisperusteinen uhka-analyysi kouluyhteisöissä (Koskelainen 2013, 28; Sund 2009).

Yllä esitetty käyttäytymisperusteinen uhka-analyysi (Kuvio 2) osoittaa väkivallantekoon johtavia portaita ja korostaa moniammatillista lähestymistapaa sekä sen ulottuvuuksia. Kuvioista käy ilmi, miten riskinhallintastrategia voidaan integroida väkivallan kehityspolkuun, ja ideaalissa tapauksessa nämä olisivat standardina kouluyhteisön turvastrategiassa. Opettajan näkökulmasta katsottuna vaikutusmahdollisuudet sijoittuvat väkivaltaisen käyttäytymisen havainnointiin ja tietojen keräämiseen. Kaavion edetessä ylöspäin moniammatillisen yhteistyön näkökulma korostuu. Huolestuttavissa tapauksissa oppilas voidaan esimerkiksi saattaa terveydenhuoltopalvelujen piiriin. Kaavion yläpäässä havainnollistetaan tilannetta, jolloin väkivallanteko on lähellä toteutumista tai jo toteutumassa. Näissä harvinaisissa tapauksissa, kuten kouluampumisissa, toimintavastuu siirtyy ensisijaisesti poliisille. (Koskelainen 2013, 28–29; Sund 2009.)

Papponen (2017) on todennut, että vaikka oppilaitosten itse tekemä riskiarviotoiminta kehittyisi, huolellisesti tehty arviointikään ei kaikissa tapauksissa riitä paljastamaan kaikkea tarpeellista. Ilmoituskynnys toimivaltaisille tahoille, kuten poliisille tai terveydenhuollolle, tulee pitää matalana. Oppilaitosten näkökulmasta tärkeintä on kyetä tunnistamaan henkilön huolta aiheuttava toiminta. (Papponen 2017, 59.)

Uhkien tunnistaminen edellyttää oppilaitoksissa myös erilaisten uusien ilmiöiden tunnistamista. Ranta ja Martikainen (2018) ovat todenneet, että esimerkiksi väkivaltaisen ääriajattelun tunnistaminen on haasteellista ja siksi asiaan puuttuminen voi viivästyä ja

jäää jopa kokonaan tekemättä. Merkkejä väkivaltaisesta ääriajattelusta ovat suvaitsemattomuus ja viha, joka pohjautuu poliittiseen tai uskonnolliseen aatemaailmaan. Ekstremistisiksi rikoksiksi luetaan ne väkivaltarikokset, väkivaltaan yllyttämiseen liittyvät rikokset sekä väkivallalla uhkaukset, joissa tekijän motiivi kytkeytyy hänen aatemaailmaansa. Suomessa kolme suurinta väkivaltaisen ekstremismin uhkaa muodostavat äärioikeisto, jihadismi ja yksinäiset toimijat. Oppilaitoksissa on havaittavissa väkivaltaista ääriajattelua, vaikkakin varsinaisia väkivaltatapauksia esiintyy vähän. (Ranta & Martikainen 2018, 20–21.)

Rannan ja Martikaisen (2018) mukaan turvallisuushavaintoja ja -poikkeamia varten on keskeistä suunnitella kouluyhteisön turvallisuusilmoitusmenettely, josta ohjeistetaan koko yhteisöä. Laurea-ammattikorkeakoulussa on kehitetty ilmoitusmenettelyn rinnalla "kollektiivista huolta herättävän käyttäytymisen riskienhallintamallia", jonka avulla puututaan huolta herättävään käyttäytymiseen. Prosessin tueksi on luotu viranomaisverkostot. Alla on kuvattu pikaohjeet huolta herättävän käyttäytymisen käsittelyyn. (Ranta & Martikainen 2018, 77–80 ja 84.)

Kuva 1. Pikaohjeet huolta herättävän käyttäytymisen käsittelyyn (Ranta & Martikainen 2018, 84).

Koulusurmien ennalta estämiseksi on laadittu runsaasti suosituksia Yhdysvalloissa, ja Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien jälkeen myös Suomessa. Tässä tutkimuksessa käsitellään valtioneuvoston asettamien Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tutkintalautakuntien päätelmiä (Valonen 2012) sekä Suomalaisen Tiedeakatemian kannanottoa (Punamäki ym. 2011), jossa käsitellään myös kansainvälistä näkökulmaa vakavien väkivallanteiden estämiseen oppilaitoksissa.

Jokelan tutkintalautakunta antoi 13 suositusta ja Kauhajoen tutkintalautakunta yhdeksän suositusta, joista osa kiinnitti molemmissa huomiota samaan asiaan; käsiaseiden saatavuuteen, nuorten mielenterveyspalvelujen parantamiseen, oppilaitosten turvallisuuteen liittyvän suunnittelun ja ohjeistuksen hajanaisuuteen sekä puutteisiin kokonaisuusturvallisuusajattelussa. Lautakunnat esittivät, että eri suunnitelmat yhdistettäisiin keskittämällä suunnittelu ja ohjeistus yhteen säännöllisesti päivitettävään asiakirjaan. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että molemmissa koulusurmissa tekijään oli kohdistunut koulukiusaamista. Siihen liittyvä suositus oli, että kouluihin tulisi kehittää järjestelmälliset ja toimivat käytännöt kiusaamisen ennalta ehkäisyyn ja puuttumiseen jo varhaisessa vaiheessa. Lisäksi Kauhajoen tutkintalautakunta toisti Jokelan tutkintalautakunnan viranomaisyhteistyötä koskevan suosituksen ja painotti erityisesti ennalta estävää näkökulmaa. (Valonen 2012, 180 ja 187–189.)

Valosen (2012) mukaan osa asioista on edennyt suositusten tarkoittamalla tavalla, mutta monessa tapauksessa kehitys tai toimenpiteiden vaikuttavuus on ollut vähäisempää. (Valonen 2012, 180.) Myös Suomalaisen Tiedeakatemian kannanoton (2012) mukaan annetut suositukset eivät läheskään kaikilta osin ole toteutuneet, mistä yleensä syytetään voimavarojen puutetta (Punamäki 2011, 39).

Punamäen ym. (2011) mukaan lähes kaikissa ulkomaisissa suosituksissa käsitellään koulua ja sen turvallisuuden lisäämistä, ja vain yksi suositus on koskenut aseiden rajoittamistoimenpiteitä. Kouluun liittyvät suositukset ovat olleet hyvin teknispainotteisia. Suosituksissa ohjeistetaan kehittämään yhteistyötä koulun ja eri viranomaisten välillä sekä parantamaan mielenterveyshäiriöiden tunnistamista ja hoitoon pääsyä. Suosituksiin kuuluu myös kriisitilanteiden harjoittelu oppilaitoksissa sekä konkreettinen varautuminen hätätilanteisiin. (Punamäki ym. 2011, 39.)

Suomalainen Tiedeakatemia antoi kannanotossaan omat täydentävät suosituksensa perustuen tutkimustietoon nuorten normaalista ja riskialttiista kehityksestä, väkivallan ja aggressiivisuuden taustoista sekä kouluyhteisöön ja nuorisokulttuuriin liittyvistä tekijöistä. Suosituksissa painotettiin kouluyhteisön sosiaalista pääomaa, ristiriitatilanteiden tunnistamista ja rakentavia ratkaisutapoja, oppilaiden tasa-arvoista ja oikeudenmukaista kohtelua, koulukiusaamisen estämistä ja siihen puuttumista, lasten tasapainoisen tunneilmaisun kehittämistä, perheiden voimavarojen tukemista, virtuaaliväkivallan kehityksellisten seurausten tutkimista sekä mielenterveysongelmien varhaista tunnistamista ja hoitoon liittyvän osaamisen kehittämistä. Lisäksi suosituksena esitettiin, että opettajankoulutuksen on tarjottava opettajaksi opiskeleville koulutusta kouluväkivallan ehkäisemisen tavoista. Opinnoissa tulisi tutustua pedagogisiin menetelmiin, joiden avulla opettajat voivat valmistautua mahdollisiin kriisitilanteisiin ja niistä selviytymiseen. Täydennyskoulutuksessa näitä valmiuksia olisi edelleen kehitettävä. (Punamäki ym. 2011, 39–40.) Myös oppilaitosturvallisuutta tutkineen Lindholmin (2015) pro gradu -tutkimuksen tuloksissa todettiin, että opettajankoulutus ei vastaa nykyoppilaitoksen tarpeisiin turvallisuuden osalta. (Lindholm 2015, 77–78.)

Aron (2013) mukaan poliisin ja oppilaitosten perinteisin yhteistyön muoto on ollut ennalta estävään toimintaan liittyvä laillisuuskasvatus. Erityisesti nuoriin kohdistuva laillisuuskasvatustyö on rakentunut tietynlaisen sosiaalisen väliintuloperiaatteen varaan, jonka tarkoituksena on ehkäistä nuorisorikollisuutta. Laillisuuskasvatuksen avulla on pyritty vahvistamaan myös oppilaiden sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä. Poliisin resurssipula on valitettavasti vaikuttanut oppilaitosten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Esimerkiksi nuorisopoliisiryhmiä on lakkautettu kokonaan, ja nykyisin kouluvierailut ja muu koulun oppilaille suunnattu toiminta perustuukin paljolti poliisina työskentelevien vapaaehtoisuuteen oman toimensa ohella. Poliisi on nimennyt jokaiselle koululle niin sanotun oman poliisin, joka on lähtökohtaisesti mukana kouluturvallisuuteen liittyvässä suunnittelussa ja toimii tarvittaessa yhteyshenkilönä. Sama henkilö ei välttämättä vastaa koululla tapahtuvasta laillisuuskasvatuksesta tai muusta poliisin oppilaille suuntaamasta ohjauksesta. Poliisin ennalta estävä työ on muuttunut sisällöllisesti. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset välittyvät suoraan poliisin toimintaan ja kun yhteiskunta muuttuu, on poliisinkin muututtava. Aron mukaan poliisin on aktiivisesti jalkauduttava kouluihin ja vanhempainiltoihin luomaan omalta osaltaan sitä turvallisuuden tunnetta, jota koulu haluaa oppilailleen ja heidän vanhemmilleen viestittää koulusta ja sitä ympäröivästä alueesta.

Luottamuksen rakentuminen poliisia kohtaan on tärkeä osa koko yhteisön turvallisuuden tunteen rakentumisessa. (Aro 2013, 38–39.)

Poliisin ja peruskoulujen turvallisuusyhteistyötä tutkineen Ahoniemen (2014) mukaan päällimmäinen haaste poliisin ja oppilaitosten yhteistyölle on se, että koulun ja poliisin tekemästä yhteistyöstä rikosten ennaltaehkäisemiseksi ei ole varsinaista velvoitetta. Suosituksia moniammatillisesta yhteistyöstä kyllä annetaan sekä koulujen että poliisin toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa, mutta se kuinka tehokkaasti ja toimivasti yhteistyötä tulisi tehdä, jää suositus- tai ohjeistustasolle. Aron tavoin myös Ahoniemi korostaa resurssinäkökulmaa poliisin ja oppilaitosten yhteistyössä. Käsitys taloudellisesta niukkuudesta poliisiorganisaatiossa on johtanut siihen, että oppilaitosten yhteydenottokynnys poliisiin on kasvanut. Ahoniemen mukaan koulujen tulee ensisijaisesti kyetä hoitamaan ikävät tilanteet omin keinoin, mutta se, millaista asiantuntijuutta poliisi voi ongelman ratkaisemiseksi jakaa, on oltava tiedossa tarkasti kaikilla osapuolilla. Hyvien toimintamallien luomista ja jakamista pidettiin ensiarvoisen tärkeänä. Tutkimuksessa kritisoitiin toiminnan epätasalaatuisuutta, poliisin tavoitettavuutta sekä henkilöiden vaihtuessa saavutetun yhteistyön nollautumista. (Ahoniemi 2014, 63–65 ja 67.)

Lindholm (2012) tutki koulupoliisitoiminnan toteuttamista Suomessa haastatteleamalla koulupoliisitoiminnassa mukana olevia poliiseja. Tutkimuksen mukaan koulupoliisitoiminta-termin määrittely on haastavaa, ja koulupoliisitoiminnasta on ollut kirjattuna vain satunnaisia viitteitä muutamiin strategioihin ja määräyksiin. Vuonna 2012 koulupoliisitoiminnasta vastaava henkilö oli nimettynä 21 poliisilaitokseen, kahdessa nimettyä henkilöä ei ollut ja yksi poliisilaitos oli lopettanut koulupoliisitoiminnan säästöjen vuoksi. Koulupoliisitoiminnan ohjeistus oli seitsemässä poliisilaitoksessa, 16:sta se puuttui ja yksi oli lopettanut toiminnan. Tutkimuksen perusteella koulupoliisitoiminnan rakenteista ja toteutusmalleista puuttui valtakunnallinen yhtenäisyys ja suunnitelmallisuus. Koulupoliisitoiminnan ja ennalta estävän toiminnan suurimpina haasteina koettiin taloudellisten resurssien vähäisyys sekä ylimmän johdon ja työkavereiden arvostuksen puute koulupoliisitoimintaa kohtaan. Koulupoliisitoiminnan jatkuvuuden kannalta uhkana nähtiin, että toiminnan vaikuttavuutta ei voi tulosten perusteella mitata, sillä ennalta estävän toiminnan tulokset ovat tekemättömiksi jääneet rikokset. Koulupoliisityöhön kaivattiin Lindholmin mukaan käsitteellistä selkeyttämistä, valtakunnallista ohjeistuksen toteuttamista, suunnitelmallisuutta ja koordinaatiota. (Lindholm 2012, 14, 28–29, 39, 41–

42 ja 44.) Oppilaitosyhteistyön toteuttamisesta ei ole annettu erillisiä linjauksia myöskään poliisin ennalta estävän toiminnan strategiassa 2014–2018 (Sisäministeriö 2014b).

Lindholmin mukaan Sisäministeriön ohje, joka velvoittaa poliisilaitokset huolehtimaan jokaiselle oppilaitokselle oma poliisi, on aiheuttanut käsitteellistä sekaannusta. Oman poliisin tehtävinä on ollut tukea ja auttaa koulua turvallisuuteen liittyvissä poliisiasioissa sekä toimia yhdyshenkilönä koulun ja poliisitoimen välillä. Lindholmin mukaan ohjeistus ei toiminut, koska saadun palautteen perusteella poliisia ei käytännössä tavoittanut tai reagointi oli hidasta ja osa kouluista luuli, että kyseessä on koulupoliisi joka käy pitämässä oppitunteja. Tutkimuksen perusteella osassa poliisilaitoksista molemmista vastasivat samat henkilöt, osassa ei. (Lindholm 2012, 48.)

3.3 Oppilaitosturvallisuuden ja poliisiyhteistyön tilannekuva 2018

Rannan ja Martikaisen (2018) mukaan oppilaitosten ja korkeakoulujen turvallisuusjohtaminen on edelleen sirpaleista. Kokonaisvaltaisen turvallisuusjohtamisen saavuttamiseksi tarvitaan vielä erityisesti monipuolista turvallisuuskoulutusta, turvallisuustoiminnan mittaamista sekä kattavaa riskienhallintaa. (Ranta & Martikainen 2018, 33.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi keväällä 2017 aluehallintovirastoille tehtäväksi kartoittaa koulujen ja varhaiskasvatusyksiköiden sekä ammatillisten oppilaitosten nykytilannetta turvallisuusteemaan liittyen. Tuloksia on määrä käyttää alueellisten turvallisuusverkostojen työtä suunniteltaessa. Turvallisuusverkosto katsotaan tarpeelliseksi monista syistä, mm. tilannetietoisuuden luomiseksi, hyvien käytänteiden levittämiseksi ja vertaistuen antamiseksi. Verkostossa voidaan löytää ratkaisuja paikallisiin ja alueellisiin ongelmiin tai suunnitelmien laadintaan. Verkostoon kuulusivat varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus, lukiokoulutus ja toisen asteen ammatillinen koulutus. Paikoin on päätetty ottaa mukaan myös kansanopistot ja korkeakoulut. Ajatuksena on, että verkoston runko muodostuu edellä mainituista oppilaitoksista, mutta erilaisia sidosryhmiä kuten opiskeluhoito ja poliisi, on hyvä ottaa työhön mukaan. (Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, 2017.)

Kustakin kunnasta pyydettiin kartoitukseen vain yksi, sivistystoimen kouluja ja varhaiskasvatusta koskeva vastaus. Kyselyjen toteuttamisesta ja tulosten analysoinnista

vastasi Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu. Kyselyssä tiedusteltiin kunnilta muun muassa ajankohtaisia turvallisuushuolia sekä millaisia toimintamalleja opetustoimen johdolla on turvallisuusjohtamiseen, turvallisuustilanteen seuraamiseen, turvallisuushavaintojen kirjaamiseen, tilanteiden harjoitteluun ja valmiussuunnitteluun. (Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, 2017.)

Toimeksiannosta syntyneen Opetustoimen turvallisuuskysely -raportin (Liljeroos ym. 2017) mukaan kunnissa on huomattava määrä erilaisia turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita. Selkeästi eniten huolta aiheuttavat ulkopuolisten henkilöiden aiheuttamat erilaiset uhat ja vaaratilanteet (aggressiivinen käyttäytyminen, ampumisuhat, häiriökäyttäytyminen, terrorismi), lasten ja nuorten lisääntyneen huonovointisuuden tuomat haasteet, syrjäytymisen ja radikalisoitumisen kehityskaari sekä yleinen globaali turvallisuustilanne. Viranomaisyhteistyöhön liittyviä huolenaiheita olivat heikko poliisiyhteistyö sekä pelastustoiminnan keskittämisen vaikutukset kunnan tukitoimintoihin. Vastauksissa pohdittiin muun muassa avun saamista hätätilanteessa, sillä joillain alueilla poliisin tulo voi kestää jopa tunnin. Oppilaitosten henkilöstöön liittyviä huolenaiheita olivat muun muassa henkilöstön vaihtumisen vuoksi lisääntynyt turvallisuuskoulutusten tarve sekä henkilöstön asenne turvallisuusasioihin. Jaksamiseen liittyivät muun muassa lasten lisääntynyt aggressiivisuus ja huonovointisuus, henkinen väkivalta ja kiusaaminen. Oppilaisiin, perheisiin ja yhteisöihin liittyviä huolenaiheita olivat lasten ja nuorten nettikäyttäytyminen, yhteiskunnan polarisoituminen ja monikulttuurisuuden tuomat haasteet, kuten kantasuomalaisten asenteet maahanmuuttajia kohtaan, uskonnolliset erimielisyydet sekä jengiytyminen. Muita mainittuja turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita olivat muun muassa ennakoimattomat tilanteet, päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat sekä niiden lieveilmiöt. (Liljeroos ym. 2017, 29–30.)

Kyselyssä nousi esiin useita turvallisuuteen sekä riskien ennakointiin ja varautumiseen liittyviä koulutustarpeita. Useimmiten mainittuja koulutustoiveita olivat muun muassa aggressiivisten ja haastavien henkilöiden kohtaaminen (oppilaat, vanhemmat/asiakkaat, myös aseellinen uhka), vuorovaikutus vaikeissa tilanteissa, kriisitilanteissa toimiminen sekä niiden purkaminen. Kunnissa toivotaan systemaattisempaa, kokonaisvaltaisempaa ja aktiivisempaa viranomaisyhteistyön toteutumista. Lisäksi mainittiin sosiaaliseen ja ongelmakäyttäytymiseen liittyviä koulutustarpeita, kuten huumausainekäytön tunnistaminen sekä kiusaamisen, syrjäytymisen ja radikalisoitumisen ehkäisy. (Liljeroos ym. 2017, 30.)

Johtopäätöksinä raportissa todettiin, että turvallisuusjohtamisen näkökulmasta tilanne kunnissa näyttää olevan suhteellisen vakaa. Vastausten perusteella kunnissa ollaan jonkin verran eri käsityksissä siitä, kuuluuko turvallisuusasioista huolehtiminen ensi sijassa opetustoimen ulkopuolisille viranomaisille vai ei. Myös lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutus turvallisuuteen jakoi mielipiteitä. Turvallisuuden seurannan osalta tavoissa on kyselyn perusteella merkittävää kunnittaista hajontaa ja näyttää siltä, ettei valtakunnallisia yhteisiä käytänteitä ole määritelty. Niin lasten ja nuorten kuin vanhempien aggressiivisuus on lisääntynyt, eikä henkilöstön koulutusta näihin tarpeisiin ole saatu tasaisesti ja systemaattisesti koko maassa. Omaehtoisia tai pelastuslaitoksen järjestämiä koulutuksia oli vuonna 2016 järjestetty lähes kaikissa vastanneissa kunnissa. Yleisimmin turvallisuuskoulutuksia oli järjestetty kerran vuodessa, mutta reilussa kolmanneksessa kunnista koulutuksia oli ollut useampiakin. Tulipalon lisäksi harjoiteltuja tilanteita olivat muun muassa erilaiset uhkaavat tilanteet. (Liljeroos ym. 2017, 31–33.)

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti toteutti 2016 ensimmäisen Oppilaitosten turvallisuustutkimuksen (Näsi ym. 2017) rehtoreille suunnattuna kyselynä. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa oppilaitoksissa ilmennyt rikollisuutta lukuvuonna 2015–2016. Oppilaisiin ja opiskelijoihin kohdistunutta vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli havaittu 43 prosentissa oppilaitoksista. Yhtenäis- ja yläkouluissa osuus nousi yli 60 prosenttiin. Koulujen henkilökuntaan kohdistuneiden tekojen osalta väkivallalla uhkaamista oli esiintynyt noin joka neljännessä oppilaitoksessa, ruumiillista väkivaltaa joka viidennessä. Kouluihin kohdistuneet yleiset väkivaltauhkaukset, kuten kouluampumis- tai pommiuhkaukset olivat harvinaisia. Kaikista alakouluista yhteen prosenttiin oli kohdistettu tällainen uhkaus. Yhtenäiskouluista neljään prosenttiin, yläkouluista kolmeen prosenttiin sekä yhteiskouluista ja lukioista neljään prosenttiin oli tehty uhkaus. Yleinen väkivaltauhkaus oli ilmoitettu poliisille paria poikkeusta lukuun ottamatta. Niistä yhtenäiskouluista, joihin uhka oli kohdistunut, 83 prosenttia oli tehnyt ilmoituksen poliisille. Vastaava luku yhteiskoulujen ja lukiodien osalta oli 89 prosenttia. Oppilaaseen tai opiskelijaan kohdistunut omaisuus- tai väkivaltarikos oli ilmoitettu poliisille joka neljännen koulun osalta, joissa tämän tyyppisiä rikoksia oli tapahtunut. Ase oli havaittu joka neljännessä oppilaitoksessa, ja lähes aina kyse oli teräaseesta. Ampuma-aseen tuominen oli havaittu yhdessä prosentissa kouluista. Tuodusta aseesta tehtiin ilmoitus poliisille ainoastaan joka kymmenennessä kouluista, joihin oli tuotu ase. Kyselyssä kartoitettiin myös oppilaitoksissa käytössä olevia

rikoksensorjunnan menetelmiä. Yleisimmät käytössä olevat turvallisuusmenettelyt olivat poistumisteiden esteettömyys, kiusaamisen vastainen toimintasuunnitelma, koulunkäyntiavustajan läsnäolo oppitunneilla, henkilökunnan yhteiset toimintaohjeet häiriötilanteisiin puuttumisen osalta. Nämä olivat käytössä yli 90 prosentissa kaikista kouluista. (Näsi ym. 2017, 9–12 ja 17–18.)

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti toteutti vuonna 2016 myös kahdeksannen valtakunnallisen nuorisorikollisuuskyselyn, jossa mitattiin 15–16-vuotiaiden suomalaisnuorten rikollista toimintaa ja uhrikokemuksia (Näsi 2016). Selvityksen mukaan nuorten rikoskäyttäytyminen väheni vuoden 2012 mittaukseen nähden, ja myös marihuanan ja hasiksen käyttö sekä alkoholin humalajuominen oli kääntynyt laskuun. Tutkimuksen mukaan väkivaltaan osallistuneiden nuorten osuus oli niin ikään laskenut. Yleisen kriminologisen tiedon valossa tällaiset muutokset liittyvät kontrolli- ja tilaisuusrakenteen muutoksiin sekä kulttuurisiin asennemuutoksiin. (Näsi 2016, 28–29.)

4. TUTKIMUSMENETELMÄT

Ojasalon, Moilasen ja Ritalahden (2014) mukaan tutkimusmenetelmät on yleisesti jaettu määrällisiin eli kvantitatiivisiin ja laadullisiin eli kvalitatiivisiin menetelmiin. Tyypillisiä laadullisia menetelmiä ovat erilaiset haastattelut ja osallistuva havainnointi. Laadullisissa menetelmissä puhutaan harkinnanvaraisesta näytteestä otoksen sijaan. Kohde on siis tarkasti valittu ja siitä halutaan lisää tietoa. Tutkija on usein hyvin lähellä tutkittavia ja voi jopa osallistua heidän toimintaansa. Tutkija tekee kohteesta omia, perusteltuja tulkintojaan. Tutkimusprosessin tarkka kuvaus ja tulkintojen perustelut ovat erittäin tärkeitä, koska niiden avulla voidaan tehdä johtopäätöksiä tutkimuksen luotettavuudesta. Tulosten luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä triangulaatiota eli tutkimalla kohdetta useista eri näkökulmista. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 104–105.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2013) ovat todenneet, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Sen tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa ihmisten suosiminen tietojen keruun välineenä, aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu, kohdejoukon valinta tarkoituksenmukaisesti sekä tapausten käsittely

ainutlaatuisina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161 ja 164.) Vilka (2005) puolestaan on viitannut laadullisen tutkimusmenetelmän vastaavan empiirisellä tasolla kysymyksiin mitä ja miten. Määrällinen tutkimusmenetelmä puolestaan vastaa kysymyksiin miten paljon ja miksi. (Vilka 2005, 53.) Kananen (2012) on todennut, että määrällinen tutkimus tuottaa strukturoituihin kysymyksiin lukuja ja laadullinen tutkimus avoimiin kysymyksiin sanoja ja lauseita, joiden avulla tutkija muodostaa ymmärryksen ilmiöstä. (Kananen 2012, 32).

Tämä tutkimus on toteutettu pääosin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin. Tutkimusaineisto on kerätty kyselyllä ja haastatteluilla kohdejoukolta, joka on valittu harkitusti niistä henkilöistä, jotka ovat työssään tekemisissä tässä tutkimuksessa tarkoitettujen oppilaitosuhkien kanssa. Lisäksi tutkimukseen on liitetty yhteisöllinen ideointimenetelmä, asiantuntijoiden aivorihi. Tutkimuksella on kuitenkin myös kvantitatiivisia piirteitä, koska tutkimuksen kyselyssä on selvitetty lukuja. Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan lomakekysely tai lomakehaastattelu on käytännössä useimmiten kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75).

Ojasalon ym. (2014) mukaan tutkimuksellinen kehittämistyö alkaa erilaisista lähtökohdista, joita voivat olla organisaation kehittämistarpeet tai tarve muutoksille. Tutkimuksellinen kehittämistyö onkin siis käytännön ongelmien ratkaisua sekä uusien käytänteiden kehittämistä ja toteuttamista. Siinä ei tyydytä kuvailemaan ja selittämään vaan etsitään uusia ideoita ja viedään niitä käytäntöön. Tieteellisen tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistyön ero on lähinnä päämäärissä: tuotetaanko uutta teoriaa vai halutaanko saada aikaan käytännön muutoksia. Tutkimuksellisuus ilmenee kehittämistyössä ennen kaikkea järjestelmällisyytenä, tiedon hankintana, analyttisyytenä, kriittisyytenä ja uuden tiedon luomisena. Tuotettu uusi tieto ja ideat rakentuvat siis olemassa olevan tiedon päälle. Kehittämistehtävä määrittää, minkälainen lähestymistapa siihen sopii parhaiten. (Ojasalo ym. 2014, 19–22 ja 36.)

4.1 Toimintatutkimus

Tämän tutkimuksen lähestymistapana on käytetty toimintatutkimusta. Ojasalon ym. (2014) mukaan toimintatutkimus on osallistavaa tutkimusta, jolla pyritään yhdessä ratkaisemaan käytännön ongelmia ja saamaan aikaan muutosta. Se sopii siten hyvin kehittämistyön lähestymistavaksi. Toimintatutkimus on lähestymistapa jossa ollaan kiinnostuneita siitä,

miten asioiden pitäisi olla, eikä vain siitä, miten ne ovat. Toimintatutkimuksessa tuotetaan tietoa toiminnasta ja muutoksesta. Toimintatutkimuksen keskeinen piirre on organisaatiossa toimivien ihmisten aktiivinen osallistuminen kehittämistyöhön. (Ojasalo ym. 2014, 58–59 ja 38.)

Ojasalon ym. (2014) sekä Kuuselan (2005) mukaan toimintatutkimus katsotaan yleensä laadulliseksi, kvalitatiiviseksi lähestymistavaksi, mutta siinä voidaan hyödyntää myös määrällisiä menetelmiä. Menetelmien on kuitenkin oltava osallistavia. (Ojasalo ym. 2014, 61 ja Kuusela 2005, 82). Kananen (2012) puolestaan on todennut, että käytännön tutkimustyössä tutkimusotteiden tiukka jako määrälliseen ja laadulliseen ei ole ehdoton. Case-, kehittämis- ja toimintatutkimus nähdään usein tutkimusstrategioina eikä erillisinä menetelmäkokonaisuuksina. Tätä näkemystä puoltaa se, että näillä menetelmillä ei ole omaa metodologiaansa, sillä menetelmät hyödyntävät laadullista ja määrällistä tutkimusta. Kehittämistutkimuksen yhteydessä tehtävät valinnat riippuvat kehitettävästä ilmiöstä ja tavoitteista. (Kananen 2012, 26 ja 33.)

Kuuselan (2005) mukaan toimintatutkimuksen kohteena voi olla mikä tahansa käytännön elämän ongelma, eikä ole mitään yksiselitteistä näkemystä siitä, miten tutkittavat osallistuvat tai miten yhdistetään toisiinsa tieteellinen tutkimus ja sosiaalisen yhteisön ongelmien ratkaiseminen. Toimintatutkimuksen ideana on se, että tutkija voi auttaa omalla panoksellaan sosiaalisen yhteisön toimintaa ja että siinä on mahdollista käyttää apuna tieteellisiä menetelmiä. Toiminta on mukana kahdella tavalla: tutkimuskohteena ja välineenä, jolla tuotetaan muutosta sosiaaliin yhteisöihin. Sosiaalisesti toiminnan tekee käytännön tasolla nimenomaan se, että tutkija ei määrittele tutkimusongelmaa yksin vaan yhdessä yhteisönsä kanssa. Tavoitteena on tuottaa tietoisesti päätetty ja hyväksytty ratkaisu, joka on syntynyt harkitun prosessin seurauksena. (Kuusela 2005, 16, 30–31 ja 54.)

Tämän toimintatutkimuksen tutkimusongelma muotoutui siitä organisaation tarpeesta, että aihetta koskeva ohjeistus on siinä määrin aikaa jäljessä, että se tarvitsee päivitystä ja uudet jalkautustoimet. Samalla tutkimus on katsaus oppilaitosten ja poliisin yhteistyön sekä oppilaitosuhkien tilannekuvaan. Toimintatutkimuksen pääpiirre, toimintaan osallistuvien ihmisten aktiivinen osallistuminen kehittämistyöhön, on toteutunut tutkimustiedon keräämisen ja jakamisen kaikissa vaiheissa.

4.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä olivat puolistrukturoitu kysely ja teemahaastattelut. Kyselyn ja teemahaastattelujen tulokset on analysoitu käyttäen menetelmänä sisällönanalyysiä. Tutkimukseen linkittyi myös työpajatyöskentely, aivoriihi, jossa jaettiin ja käsiteltiin tutkimuksen kautta saatua tietoa jatkotoimien tueksi.

4.2.1 Kysely

Ojasalon ym. (2014) mukaan kysely soveltuu monien eri aiheiden ja ilmiöiden tutkimukseen. Se on tehokas ja nopea tutkimustapa kerätä tietoa suureltakin määrältä ihmisiä. Kysely sisältää kuitenkin joitakin heikkouksia. Esimerkiksi varmuudella ei pystytä sanomaan, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen, miten onnistuneita kysymykset ovat olleet vastaajien näkökulmasta tai miten tietoisia ja perehtyneitä vastaajat ovat kyseisestä aihepiiristä. Kyselyllä tuotettua tietoa voidaan myös pitää pinnallisena. (Ojasalo ym. 2014, 121–122.)

Kyselytutkimuksen kohteena oleva ilmiö määritellään tutkimuksen tavoitteiden perusteella. Mittauksen kohteita kutsutaan havaintoyksiköiksi. Jos tavoitteena on saada tietoa esimerkiksi asiakastyytyväisyydestä, havaintoyksikköinä ovat asiakkaat. Kaikkien havaintoyksiköiden joukkoa kutsutaan tutkimuksen perusjoukoksi. Jos käytetään edelleen esimerkkinä asiakastyytyväisyyden mittaamista, perusjoukko ovat kaikki asiakkaat. (Ojasalo ym. 2014, 122.)

Tämän tutkimuksen alkuvaiheessa tehtiin kysely, jonka tarkoituksena oli selvittää oppilaitosten tarpeita poliisin ohjeen päivittämiseen, päivitetyn ohjeen jalkautustoimiin sekä oppilaitosuhkien ja poliisiyhteistyön tilannekuvaa yleisesti. Ennen kyselyn toteuttamista tutkija selvitti, miten kyselyyn saataisiin mahdollisimman kattava otos rehtoreita eri puolilta Suomea. Parhaaksi väyläksi osoittautui Suomen Rehtorit ry (Surefire), jonka jäsenenä on yli 1000 perus- ja lukio-opetuksen rehtoria. Tutkimukselle haettiin tutkimuslupa ja tutkija sai yhdistykseltä luvan välittää Webropol-kysely yhdistyksen kautta jäsenille. Kyselytutkimuksen otantana käytettiin siis perusjoukkoa, eli kaikkia Suomen Rehtorit ry:n jäseniä.

Kyselyn saatekirjeessä kerrottiin, että tutkimuksen tekijä työskentelee Keskusrikospoliisissa, ja että kysely liittyy Poliisiammattikorkeakoulussa tehtävään Poliisi

YAMK -opinnäytetyöhön. Tutkimuksen tuloksia tultaisiin käyttämään marraskuussa 2017, kun Poliisihallituksen ohjeen päivittämisestä, sen jalkautustoimista ja muista oppilaitosturvallisuutta ajankohtaisesti koskevista kysymyksistä vastaava ryhmä kokoontuu. Saateviestissä todettiin, että yksi opinnäytetyön keskeisistä tavoitteista on kehittää poliisin oppilaitosyhteistyötä. Rehtoreille kerrottiin, että annetut vastaukset tullaan käsittelemään siten, ettei vastaajia yksilöidä. Heitä pyydettiin ilmoittamaan vain edustamansa oppilaitoksen taso (perusopetus/lukio) sekä maakunta. Kysely toteutettiin suomeksi ja ruotsiksi. Saateviestissä oli tutkijan yhteystiedot. Vastausaikaa annettiin 12 päivää. Rehtoreille lähetettiin muistutusviesti toisen viikon alussa.

Kyselyssä oli yhteensä 15 kysymystä, joista osassa oli vastausvaihtoehdot ja osa avoimia kysymyksiä. Tutkija valitsi kyselyyn useita avoimia kysymyksiä, jotta myös vastaukset olisivat laaja-alaisia. Hirsjärvi ym. (2013) mukaan avoimet kysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin. Tutkija ei ehdota vastauksia vaan paremminkin katsoo, mikä on keskeistä ja tärkeää vastaajien ajattelussa. (Hirsjärvi ym. 2013, 201.)

4.2.2 Teemahaastattelut

Tutkimuksen toisena aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua. Ojasalon ym. (2014) mukaan haastattelu on yksi tutkimus- ja kehittämistyön käytetyimmistä tietojenkeruumenetelmistä. Haastattelu sopii moniin kehittämistehtäviin, koska sillä saadaan nopeasti syvällistäkin tietoa kehittämiskohteesta. Mikäli aihetta on tutkittu vähän, haastattelulla voidaan kerätä uusia näkökulmia avaavaa aineistoa. (Ojasalo ym. 2014, 106.) Tuomen ja Sarajärven mukaan haastattelun etu on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmauksia ja käydä keskustelua. Tällaista mahdollisuutta ei ole kyselyssä, jossa kaikki vastaajat saavat samanlaisen lomakkeen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.)

Tutkimushaastatteluilla on eroja. Hirsjärven ja Hurmeen (2014) mukaan erot syntyvät lähinnä strukturointiasteen perusteella eli miten tarkasti kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija jäsentää haastattelutilannetta. Tässä tutkimuksessa tehty haastattelu on toteutettu teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen ympärillä, ei yksityiskohtaisin kysymyksin. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 43 ja 48.)

Koska tutkimuksen Webropol-kysely suuntautui perusopetuksen ja lukion rehtoreille, haluttiin tutkimukseen myös toisen asteen ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastaava näkökulma asiaan. Tutkimukseen haastateltiin ammattikorkeakoulujen turvallisuusverkoston vetäjää, Laurea-ammattikorkeakoulun turvallisuusjohtajaa Tiina Rantaa, toisen asteen ammatillisten oppilaitosten Turvis-verkoston puheenjohtajaa, Satakunnan koulutuskuntayhtymä Sataedun turvallisuuskoordinaattoria Minna Mari Virtasta sekä Helsingin yliopiston turvallisuuspäällikkö Mikko Savelaa. Lisäksi tutkimukseen haastateltiin rikosylikonstaapeli Markus Heiskasta, joka työskentelee Keskusrikospoliisin valtakunnallisessa Uhkat-toiminnossa ja on ollut alusta lähtien kehittämässä poliisin ja oppilaitosten välistä yhteistyötä uhkatilanteisiin liittyen. Teemahaastattelujen ajankohta oli loka-marraskuussa 2017.

Haastattelut suoritettiin henkilökohtaisesti ja ne kestivät tunnista kolmeen tuntiin. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelun tarkoituksena oli selvittää oppilaitosten tarpeita poliisin uhkaohjeen päivitykseen ja jalkautukseen sekä oppilaitosuhkien ja poliisiyhteistyön tilannekuvaa yleisesti. Haastattelun lopuksi haastateltavilta kysyttiin, käsiteltiinkö haastattelussa heidän mielestään salassa pidettäväksi luokiteltavia asioita. Yksi haastateltava jätti asian tutkijan määriteltäväksi, muut haastateltavat pitivät kertomiaan tietoja julkisina. Tutkija kirjasi haastatteluista muistiinpanoja ja kirjoitti ne puhtaaksi heti haastattelun jälkeen. Haastateltaville annettiin mahdollisuus tarkistaa tutkimukseen kirjattu haastatteluosuus. Palautteen perusteella haastatteluihin tehtiin pieniä täsmennyksiä ja korjauksia.

Oppilaitosten turvallisuusvastaavien haastatteluilla tutkija halusi selvittää poliisiyhteistyön kehittämisen tarpeita ja oppilaitosten turvallisuuden tilannekuvaa samoista lähtökohdista kuin kyselykin ja pitkälti samoja kysymyksiä hyödyntäen. Heiskasen haastattelussa selvitettiin poliisin ohjeen syntyvaiheita ja sen jalkautustoimia sekä oppilaitoksiin liittyvien uhkien tämänhetkistä tilaa.

4.2.3 Aivoriihi

Aivoriihityöskentelyä (brainstorming) käytetään tyypillisesti uusien ideoiden synnyttämiseen. Siinä joukko esimerkiksi organisaation henkilöstöä työstää yhdessä jotain teemaa niin, että aluksi keksitään hyvin vapaasti aiheeseen liittyviä ideoita. Tavoitteena on

saada mahdollisimman paljon ideoita, jotka kirjataan ylös. Valintavaiheessa kokouksessa syntyneitä ideoita tarkastellaan kriittisesti ja niitä pyritään arvioimaan. (Ojasalo ym. 2014, 45 ja 146.)

Tässä tutkimuksessa aivoriihityöskentelyä on käytetty kyselyn ja haastattelujen jälkeen asiantuntijapoliisien kokoontumisessa Poliisihallituksessa marraskuussa 2017. Aivoriihen merkitys tämän tutkimuksen kannalta ei ollut tiedon kerääminen vaan sen jakaminen. Aivoriihen aluksi osallistujille kerrottiin kyselyllä ja haastatteluilla saavutetusta tiedosta, eli oppilaitosten tarpeista poliisia kohtaan oppilaitosturvallisuuden ja erityisesti vakavan väkivallan uhkien osalta. Esityksen perusteella ryhmä alkoi työstää ajatuksia siitä, miten Poliisihallituksen ohjetta oppilaitoksille tulisi päivittää ja jalkauttaa.

5. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksessa tehdyn kyselyn ja teemahaastattelujen tuloksia. Tulokset on analysoitu sisällönanalyysin menetelmällä. Luvun lopussa käsitellään työpajatyöskentelyn tuloksia.

5.1 Tutkimuksessa tehty sisällönanalyysi

Ojasalon ym. (2014) mukaan dokumenttianalyysi on menetelmä, jossa pyritään tekemään päätelmiä kirjalliseen muotoon saatetusta aineistosta. Sen tarkoituksena on luoda selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Dokumentteja voivat olla esimerkiksi kirjoitetut haastattelut, lehtiartikkelit, raportit ja muut kirjalliset dokumentit. Dokumenttianalyysissä voidaan erottaa kaksi tapaa: sisällön analyysi ja sisällön erittely. Sisällön analyysillä tarkoitetaan dokumenttien sisällön kuvaamista sanallisesti. Sen tavoitteena on tekstin merkitysten etsiminen ja tunnistaminen. Sisällön erittelyllä puolestaan tarkoitetaan analyysiä, jossa kuvataan tekstin sisältöä määrällisesti vaikkapa numeroilla. Sisällön analyysissä tuotettu aineisto voidaan myös muuttaa numeromuotoon esimerkiksi laskemalla kuinka monta kertaa tietty ilmaisu esiintyy aineistossa. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Ojasalo ym. 2014, 136–137.)

Aineistolähtöisessä sisältöanalyysissä aineisto ensin pelkistetään eli informaatiota tiivistämällä tunnistetaan aineiston osissa esiintyviä yhteisiä piirteitä tai nimittäjiä.

Seuraavaksi samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään. Kolmantena aineiston abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettinen käsitteistö. (Ojasalo ym. 2014, 139–140.) Tuomi ja Sarajärvi (2009) huomauttavat, että sisällönanalyysillä saadaan kerätty aineisto vasta järjestetyksi johtopäätöksiä varten. Järjestetty aineisto ei ole vielä tutkimuksen tulos. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 103.)

Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysia on käytetty sekä kyselyn että haastattelujen purkamisvaiheessa. Etenkin kyselyn avoimien kysymysten vastausten purkaminen vaati runsaasti käsitteiden ryhmittelyä.

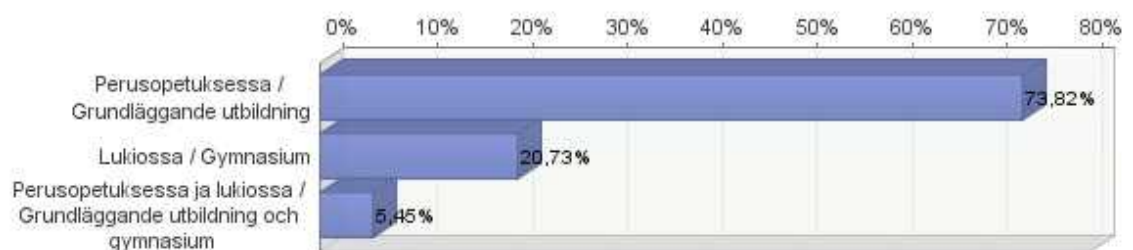
5.2 Kyselyn tulokset

Linkki Webropol-kyselyyn lähetettiin 30.10.2017 sähköpostilistan kautta Suomen Rehtorit ry:n yhdistyksen 1131 jäsenelle. Kyselyyn vastasi määräpäivään 10.11.2017 mennessä 275 henkilöä. Toteutunut otos eli kyselyyn vastanneiden määrä oli siis 24,31 prosenttia.

Seuraavassa esitellään kyselyn kysymykset ja vastakset järjestyksessä.

1. Työskenteletkö rehtorina / Är ni rektor för

Vastaajien määrä: 275

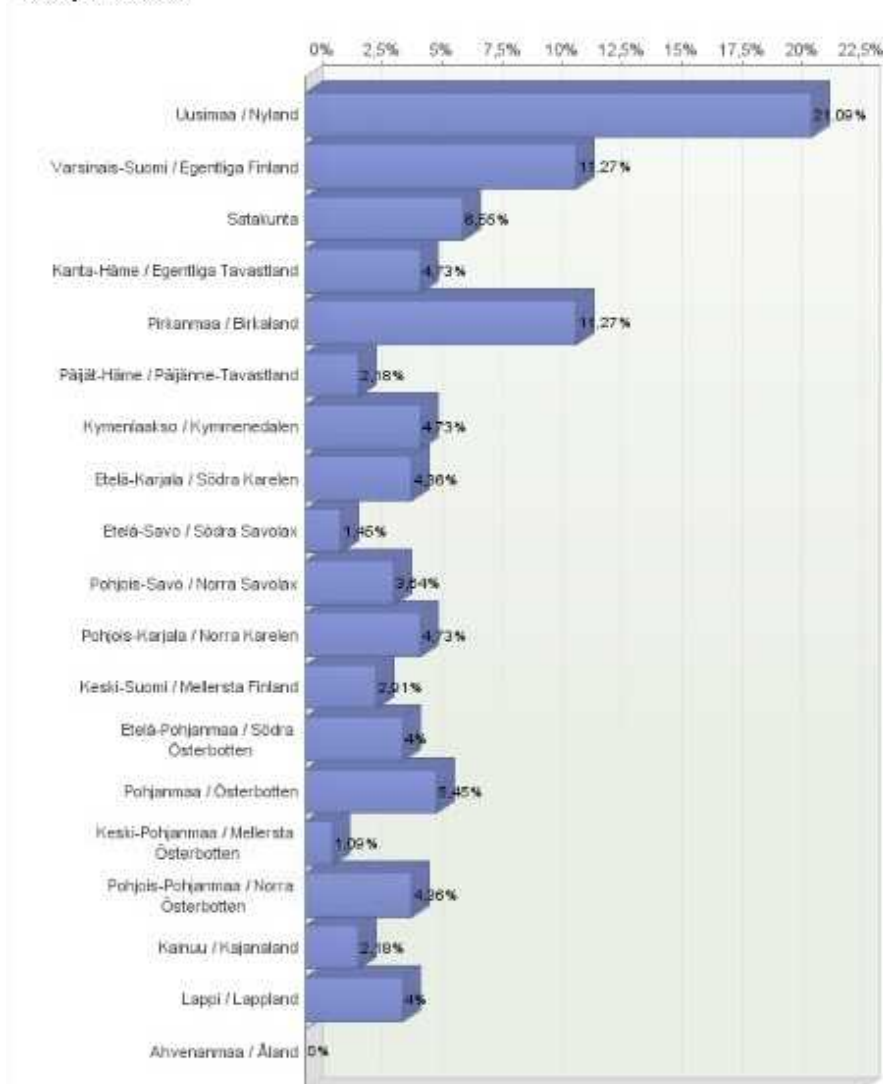

Kaavio 1. Rehtoreiden jakauma oppilaitoksittain.

Kyselyyn vastanneista rehtoreista suurin osa (73%) vastasi työskentelevänsä perusopetuksessa. Viidennes rehtoreista vastasi työskentelevänsä lukiossa ja viisi prosenttia sekä perusopetuksen että lukion rehtorina. (Kaavio 1.) Viimeinen vastausvaihtoehto lisättiin kyselyyn toisena vastauspäivänä yhteisen vastausvaihtoehdon puutteen ilmettyä, joten vastanneiden yhteiskoulujen rehtoreiden määrä voi olla todellisuudessa suurempi.

2. Oppilaitoksenne sijaitsee / Läroanstalten finns i

Vastaajien määrä: 275

Kaavio 2. Rehtoreiden jakautuminen maakunnittain.

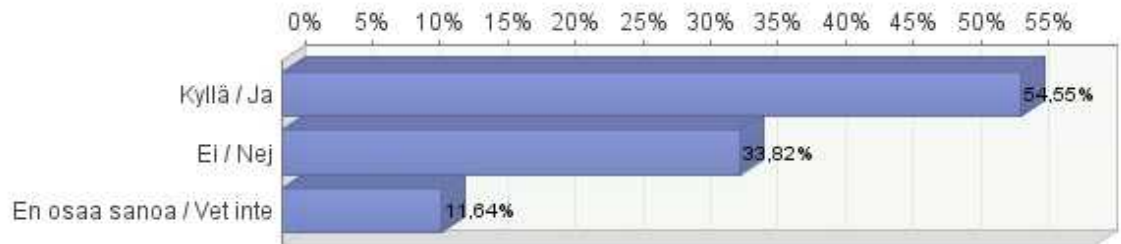
Yllä olevassa kaaviossa (Kaavio 2) näkyy kyselyyn vastanneiden rehtoreiden alueellinen jakauma. Eniten vastauksia kyselyyn tuli Uudeltamaalta (21%), Varsinais-Suomesta (11%) ja Pirkanmaalta (11%). Ahvenanmaalta vastauksia ei tullut.

3. Opetushallitus, Pelastusopisto ja Poliisihallitus järjestivät valtakunnallista turvallisuuskoulutusta oppilaitoksille 2009–2012, minkä yhteydessä jaettiin Poliisihallituksen ohjetta "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383). Kyseinen materiaali on päivitetty viimeksi 1.12.2011. / Åren 2009–2012 ordnade Utbildningsstyrelsen, Räddningsverket och Polisstyrelsen riksomfattande säkerhetsutbildning för läroanstalterna. I samband med utbildningen fick deltagarna

Polisstyrelsens anvisning "Allmänt om hotsituationer och handlingsalternativ – Polisens anvisningar för säkerhet i inlärningsmiljöer" (2020/2011/4383). Den senaste uppdateringen gjordes 1.12.2011.

Oletteko tutustuneet em. materiaaliin? / Har ni bekantat er med anvisningen?

Vastaajien määrä: 275

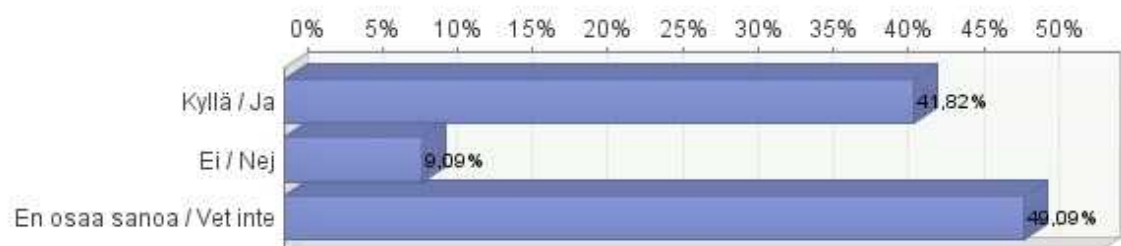

Kaavio 3. Rehtoreiden tutustuminen poliisin ohjeistukseen.

Yllä olevasta taulukosta (Kaavio 3) ilmenee, että rehtoreista 54% ilmoitti tutustuneensa poliisin antamaan ohjeistukseen. Kolmannes eli 33% ilmoitti ettei ole tutustunut siihen. 11% ei tiennyt, oliko tutustunut materiaaliin vai ei.

4. Onko siitä ollut käytännön hyötyä oppilaitoksessanne? / Har ni haft någon praktisk nytta av anvisningen på er läroanstalt?

Vastaajien määrä: 275

Kaavio 4. Poliisin ohjeen hyöty oppilaitoksissa.

Vastaajista hieman vajaa puolet (41%) koki, että ohjeistuksesta oli ollut hyötyä oppilaitoksessa. Yhdeksän prosenttia ilmoitti, ettei siitä ole ollut hyötyä ja lähes puolet (49%) ei osannut sanoa, oliko siitä ollut hyötyä vai ei. (Kaavio 4).

5. Jos vastasitte kyllä, minkälaista hyötyä? / Om svaret är jakande: vilken slags nytta?

Viides kysymys oli avoin ja siihen oli vastannut 118 rehtoria. Vastaukset olivat järjesteltävissä kahdeksaan kategoriaan (suluissa vastausten lukumäärä):

1. Omien turvallisuussuunnitelmien täydentäminen tai päivittäminen (49)
2. Hyvä yleisohje (34)
3. Tiedon jakaminen ja koulutus henkilökunnalle (22)
4. Ajatusten herättäjä (11)
5. Harjoitukset (8)
6. Käytännön tilanne (7)
7. Koulun turvallisuussuunnittelun perusta (3)
8. Turvallisuustiimien toiminta (3)

Yhdestä vastauksesta saattoi löytyä elementtejä useista kategorioista ja ne on huomioitu vastauksia ryhmiteltäessä. Alle kymmenessä vastauksessa ei ollut eriteltävissä kysymystä vastaavaa sisältöä.

Yhteenvedona voi todeta, että poliisin ohjeistus ja koulutus on rehtoreiden vastausten perusteella hyödyttänyt eniten oppilaitosten omien turvallisuussuunnitelmien laatimisessa ja päivittämisessä. Toiseksi eniten hyötyä on ollut yleisenä "hyvä tietää" -ohjeistuksena ja kolmanneksi eniten henkilökunnan ohjeistuksessa ja koulutuksessa. Ohjetta oli hyödynnetty myös käytännön tilanteissa sekä omissa harjoituksissa.

6. Minkälaista päivitystä materiaali mielestänne kaipaisi? / På vilket sätt behöver materialet uppdateras?

Rehtorit antoivat 93 vastausta ohjeen päivittämistarpeista. Parikymmentä vastausta oli sellaisia, etteivät ne vastanneet kysymykseen, eikä niitä siten voitu hyödyntää tutkimuksessa. Muutama vastaaja piti materiaalia hyvänä eikä kaivannut sen päivittämistä.

Vastaukset voitiin jakaa neljään kategoriaan (vastausten lukumäärä suluissa):

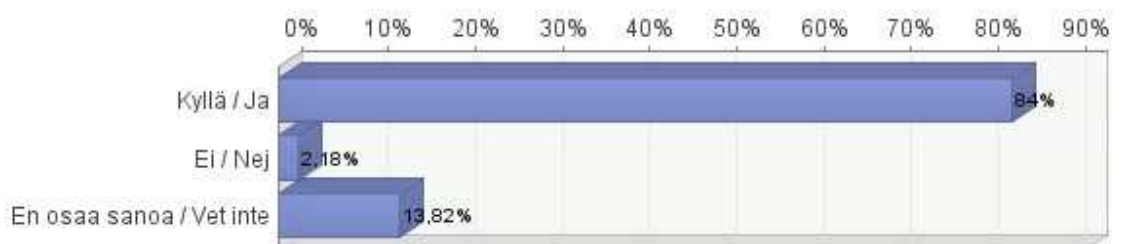
1. Päivitys uhkista (27)
2. Toimintaohjeet (27)
3. Koulutus (14)
4. Yhteistyö ja sen jatkuvuus (14)

Yhdestä vastauksesta saattoi löytyä elementtejä useista kategorioista ja ne on huomioitu vastauksia ryhmiteltäessä.

Yhteenvedona voi todeta, että uhkien päivitysten osalta vastauksissa korostuivat erityisesti internetiin, sosiaaliseen mediaan, vihapuheeseen ja tietoturvaan liittyvät uhkat. Myös terrorismiin liittyvistä uhkista halutaan lisää tietoa siltä osin kuin ne voivat liittyä oppilaitoksiin. Poliisin antamilta toimintaohjeilta toivottiin selkeyttä, yksinkertaisuutta ja konkretiaa, esimerkiksi käytännön esimerkkejä toimintamalleista. Ohjeiden ilmaisutavaksi ehdotettiin esimerkiksi lyhyitä, ytimekkäitä videoita tai kortteja. Ohjeiden toivottiin olevan saatavilla selkeästä paikasta. Poliisin antamaa koulutusta pidettiin erittäin tärkeänä, kirjallista materiaalia ei katsottu yksin riittäväksi. Myös poliisin ja oppilaitosten paikallinen yhteistyö ja sen jatkuvuus nousi ohjeen päivitystarpeissa esiin. Lisäksi poliisin ohjeen sähköistä saatavuutta ja ylipäättään saatavuutta peräänkuulutettiin.

7. Edellisen ohjeen valmistuttua poliisi järjesti aiheeseen liittyen koulutustilaisuuksia. Katsotteko että koulutustilaisuudet ovat edelleen tarpeellisia? / I samband med den föregående anvisningen ordnade polisen utbildning om saken. Tycker ni att sådana fortfarande behövs?

Vastaajien määrä: 275

Kaavio 5. Ohjeeseen liittyvien koulutustilaisuuksien tarpeellisuus.

Rehtoreiden vastausten perusteella poliisin ohjeeseen liittyviä koulutustilaisuuksia pidetään edelleen erittäin tärkeinä. 84% vastaajista piti tilaisuuksia tärkeinä. Vain kaksi prosenttia ei pitänyt tilaisuuksia tärkeinä. 13% ei osannut sanoa, pitikö tilaisuuksia tärkeinä vai ei (Kaavio 5).

8. Mikäli vastasitte kyllä, mitä toiveita teillä on koulutuksen sisällöstä? / Om svaret är svarade, vilka önskemål har ni gällande innehållet?

Ohjeeseen liittyvän koulutuksen sisältötoiveita käsittelevään kysymykseen vastasi 187 rehtoria. Toiveet olivat jaoteltavissa kymmeneen pääryhmään (vastausten lukumäärä suluissa):

1. Uhkatilanteiden ennalta estäminen ja uhkatilanteissa toimiminen, sisäinen/ulkoinen uhka (62)
2. Konkretiaa ja selkeitä toimintaohjeita (48)
3. Paikalliset tarpeet ja yhteistyö poliisin kanssa (37)
4. Kertaus ja koulutus uusille (29)
5. Oppilaitosturvallisuuden yleinen parantaminen (27)
6. Keskustelu materiaalin pohjalta (11)
7. Käytännön harjoittelu (11)
8. Lainsäädännöllinen päivitys (8)
9. Internet ja sosiaalinen media (7)
10. Päähteet ja mielenterveysongelmat (5)

Yhdestä vastauksesta saattoi löytyä elementtejä useista kategorioista ja ne on huomioitu vastauksia ryhmiteltäessä. Noin kymmenen vastausta oli sellaisia, etteivät ne vastanneet kysymykseen, eikä niitä siten voitu hyödyntää tutkimuksessa.

Koulutustoiveita koskevista vastauksista ylivoimaisesti suurin osa (62) koski erilaisten uhkien ennalta estämistä ja niissä toimimista. Vastauksissa mainittiin sekä sisäinen että ulkoinen uhka. Vastauksissa tuotiin esiin uhkakäyttämisen tunnistamista, uhkaavan henkilön kohtaamista, uhkakuvien päivitystä tätä päivää vastaaviksi, uhkatilanteita omassa työympäristössä, katsausta poliisin toimintamalleihin uhkatilanteessa, mitä poliisi odottaa koulujen varautumiselta, käytännön ohjeistusta uhkien varalle sekä uhkatilanteisiin

liittyvien harjoitusten järjestämistä. Mahdollisina uhkaavina henkilöinä mainittiin esimerkiksi koulun henkilökuntaan kuuluva, oppilas, huoltaja tai täysin vieras henkilö.

Toiseksi eniten poliisin koulutukselta odotettiin konkretiaa ja selkeitä toimintaohjeita (48). Konkretiaa ja käytännön esimerkkejä toivottiin niin yleisesti oppilaitosturvallisuuden parantamiseen kuin väkivalta- ja uhkatilanteissa toimimiseen. Useissa vastauksissa tuotiin esiin sisälle suojautumisen lisäohjeistus.

Kolmanneksi eniten, 37:ssä rehtorin vastauksessa tuotiin esiin paikalliset tarpeet ja yhteistyö poliisin kanssa. Tietoa kaivataan, missä asioissa poliisi voi auttaa ja minne ottaa yhteyttä. Esiin tuotiin myös oppilaitoskohtaisia turvallisuustarpeita, kuten ilkivaltaa, kiusaamista, kulunvalvonnan ongelmia, oppilaitosrakenteita, turvallisuussuunnitelmia ja oppilaitosten turvallisuuskatselmuksia sekä uuden opetussuunnitelman vaatimuksia tiloista ja liikkumisesta. Useissa vastauksissa katsottiin, että yhteistyö poliisin kanssa on heikentynyt ja syynä tuotiin esiin poliisin resurssit. Yhdessä vastauksessa kiitettiin hyvin sujuvasta yhteistyöstä.

Ohjeen kertausta ja koulutusta pidettiin tärkeänä 29:ssä vastauksessa. Sinällään ohjeen sisältöä pidettiin hyvänä. Muutamissa vastauksissa otettiin kantaa sopivaan koulutusväliin. Sopivana koulutustahtina pidettiin yleisimmin lukuvuotta. Vastauksissa vedottiin henkilöstön vaihtumiseen ja asioiden unohtumiseen. Käytännön harjoittelua koskevat vastaukset (11) liittyivät erilaisten toimintamallien harjoitteluun sekä oppilaitosten yksilöllisiin tarpeisiin, muun muassa sisälle suojautumiseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että rehtorit pitävät ohjeeseen liittyvissä koulutustilaisuuksissa tärkeimpänä uhkatilanteiden ennalta estämistä ja uhkatilanteissa toimimista. Poliisin antamalta koulutukselta odotetaan konkretiaa ja selkeitä toimintaohjeita sekä keskustelua aiheista. Poliisilta kaivataan myös tietoa, missä asioissa poliisi voi auttaa ja minne voi ottaa yhteyttä. Lisäksi oppilaitoksilla on alueellisia ja oppilaitoskohtaisia ajankohtaisia turvallisuuskysymyksiä, joihin he haluaisivat poliisin opastusta.

**9. Mitä muita toiveita teillä on poliisille oppilaitosturvallisuuden parantamiseksi? /
Vilka övriga önskemål har ni beträffande förbättringen av elevsäkerhet?**

176 rehtoria vastasi avoimeen kysymykseen, jossa kysyttiin poliisia koskevia muita tarpeita oppilaitosturvallisuuden parantamiseksi. Vastaukset voitiin jakaa kolmeen luokkaan (vastausten lukumäärä suluissa):

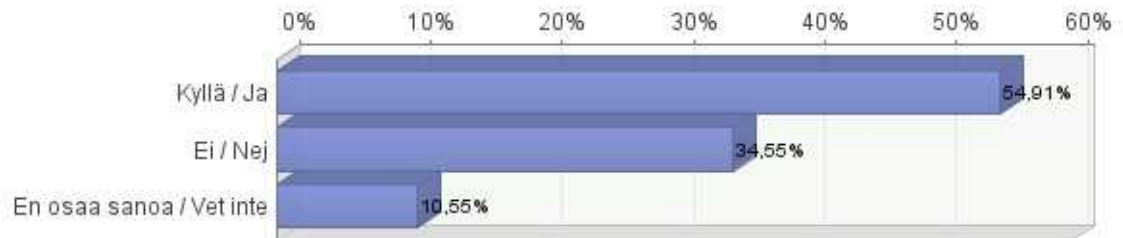
1. Yhteistyön puutteet (101)
2. Koulupoliisitoiminnan lopettaminen tai näkymättömyys (79)
3. Yhteyshenkilöiden/yhteystietojen puute (16).

Yhdessä vastauksessa saattoi olla elementtejä useammasta kategoriasta, mikä on huomioitu vastausten laskennassa.

Yhteenvedona vastauksista voi todeta, että suurin kritiikki vastauksissa kohdistui yhteistyön puutteisiin, pääasiassa siihen ettei poliisi nykyisellään näy oppilaitoksissa (101). Yhteistyö on kritiikin mukaan vähäistä tai olematonta, eikä yhteyttä saa yrityksistä huolimatta. Lisäksi moitittiin konsultaation, koulutuksen ja harjoituksiin osallistumisen vaikeutta. Huomionarvoista on, että 79:ssä vastauksessa mainittiin koulupoliisi; sen toiminnan lopettaminen tai näkymättömyys. Vastausten perusteella on nähtävissä, että 2010-luvun koulupoliisitoimintaan kohdistuu runsaasti odotuksia alkaen luennoista oppilaille aina oppilaitoksen turvallisuusasioihin ja -uhkiin liittyen. Poliisin toivottiin myös osallistuvan oppilashuoltoon. Erillisinä vastauksina (16) tuotiin esiin poliisin yhteystietojen puuttuminen ei-kiireellisissä, mutta huolta herättävissä asioissa. Vastauksissa ehdotettiin yhteistyön kanavana myös sosiaalisen median mahdollisuuksia. Poliisin ennalta estävä toiminta ja koulupoliisitoiminta saivat kolmessa vastauksessa kiitosta.

10. Ovatko väkivaltaan liittyvät uhkat kokemuksenne mukaan muuttuneet viime vuosina (2010-luvulla)? / Har hotet om våld enligt er erfarenhet förändrats under de senaste åren (2010-talet)?

Vastaajien määrä: 275

Kaavio 6. Oppilaitosuhkien muuttuminen 2010-luvulla.

Rehtoreista yli puolet (54%) ilmoitti, että oppilaitoksiin liittyvät uhkat ovat muuttuneet 2010-luvulla. Reilu kolmannes (34%) katsoi, etteivät uhkat ole muuttuneet. 10% ei osannut sanoa, ovatko uhkat muuttuneet (Kaavio 6).

11. Jos vastasitte kyllä, miten uhkat ovat muuttuneet? / Om svaret är jakande, hur har hoten förändrats?

Kysymykseen vastasi 152 rehtoria. Vastaukset poikkesivat runsaasti toisistaan niin muotoilultaan kuin sisällöltäänkin, eikä selkeää luokittelua ollut mahdollista tehdä. Selkeimmin esiin nousi oppilaiden häiriökäyttäytymisen lisääntyminen, arvaamattomuuden ja henkisen pahoinvoinnin lisääntyminen sekä väkivaltaisuuden lisääntyminen erityisesti yhä nuoremmilla. Väkivaltaista käytöstä ei koeta vääräksi ja sitä kohdistuu myös koulun aikuisiin. Rehtorit arvioivat myös, että välinpitämättömyys auktoriteetteja kohtaan on kasvanut. Uhkailun kynnyks on madaltunut ja yhtenä syynä tuotiin esiin sosiaalinen media. Opettajia uhataan aiempaa enemmän sekä oppilaiden että aggressiivisten vanhempien osalta. Kasvanut maahanmuutto on lisännyt jännitteitä ja esiintyy myös traumoina, suvaitsemattomuutena ja radikalisoitumisena. Lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet ja potentiaalisia väkivallantekijöitä katsotaan olevan enemmän kuin aikaisemmin. Myös päihteiden, erityisesti huumausaineiden saatavuus on lisääntynyt. Sosiaalinen media on tuonut mukanaan erilaisia ongelmia, kuten uhkauksia, kiusaamista, huhuja, hallitsemattomuutta ja väärin tietojen levittämistä. Myös erilaisten uhkien

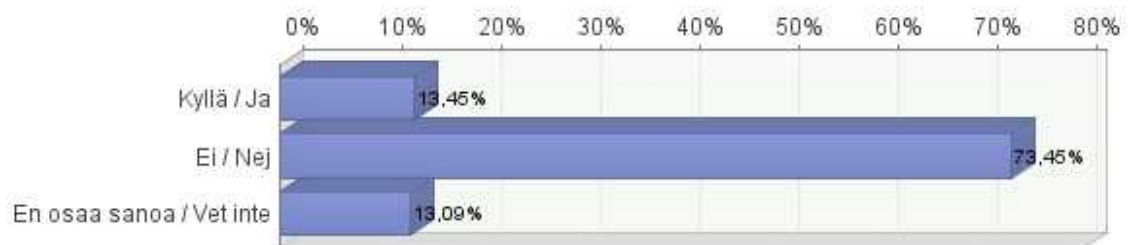
läsnäolo on jatkuvaa median ja sosiaalisen median kautta. Ulkopuolisen uhkan mahdollisuus on rehtoreiden käsityksen mukaan kasvanut.

12. Mitkä tekijät kokemuksenne mukaan aiheuttavat tällä hetkellä oppilaitoksissa väkivallan uhkaa? Vilka faktorer orsakar i dag hot om våld på er läroanstalt, enligt er erfarenhet?

Rehtoreilta kysyttiin lisäksi erillisellä avoimella kysymyksellä, mitkä tekijät aiheuttavat oppilaitoksissa väkivallan uhkaa. Kysymykseen vastasi 211 rehtoria. Myös näissä vastauksissa tuotiin esiin huomattava määrä erilaisia huolenaiheita ja pitkälti samoja asioita kuin edellisessä kysymyksessä. Uhkatekijöinä mainittiin oppilaiden lisääntynyt pahoinvointi ja psyykkiset ongelmat, perheiden pahoinvointi, riittämätön varhainen tuki, tukitoimien puute, aggressiiviset vanhemmat ja huoltajuuskiistat, oppilaiden syrjäytyminen, "kadonnut vanhemmuus", päihteiden ja erityisesti huumausaineiden arkipäiväistyminen, uhkien päivittäinen näkyvyys mediassa, sosiaaliseen mediaan kirjoitetut uhkaukset, koulun ulkopuoliset henkilöt (sekavuus, päihteet, "yksinäiset sudet"), maahanmuuton tuomat jännitteet, suvaitsemattomuus ja vihapuhe. Lisäksi tuotiin esiin, että suurissa opetusryhmissä opettaja ei pysty huomaamaan muutosta oppilaiden käyttäytymisessä.

13. Onko mielestänne opettajien koulutus uhkatilanteisiin ajan tasalla? / Anser ni att lärarna har tillräcklig och aktuell utbildning för hotfulla situationer?

Vastaajien määrä: 275

Kaavio 7. Opettajien koulutuksen ajantasaisuus uhkatilanteisiin liittyen.

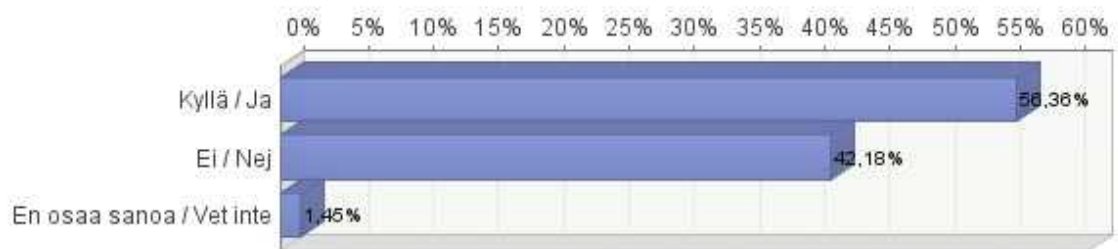
Rehtoreiden vastausten perusteella 73% katsoi, ettei opettajien koulutus uhkatilanteisiin liittyen ole ajan tasalla. 13% katsoi, että koulutus on ajan tasalla ja 13% ei osannut sanoa onko koulutus ajan tasalla vai ei. (Kaavio 7.)

14. Mikäli vastasitte ei, mitä parannusta kaivattaisiin ja olisiko poliisilla tässä jokin rooli? / Om ert svar är nekande, vilka förbättringar önskar ni? Och vilken ska polisens roll vara?

Avoimeen kysymykseen vastasi 186 rehtoria. Vastaukset poikkesivat runsaasti toisistaan niin muotoilultaan kuin sisällöltäänkin. Koulutustarpeina tuotiin esiin mm. opiskelijoiden käyttäytymisen muuttumisen havainnointi ja oikea reagointi, käytännön toimintamalleja arjen haastaviin tilanteisiin, käytännön toimintamalleja uhkatilanteisiin, opettajien juridiset oikeudet ja velvollisuudet, kiinnipitokoulutus, poliisin rooli oppilaitosyhteistyössä, "joukkojenhallintataidot", harjoituksiin osallistuminen, paikallistason koulutus ja väkivaltatilanteiden debriefing. Poliisilla katsottiin olevan keskeinen rooli opettajien koulutuksessa ja mainittiin, että monenlaiset yksityiset palveluntarjoajat ovat liikkeellä palveluineen.

15. Onko kouluunne perustettu turvallisuustiimi tukemaan turvallisuudesta vastaavien työskentelyä? / Finns det i er skola ett säkerhetsteam som stöd för de personer som ansvarar för arbetssäkerheten?

Vastaajien määrä: 275

Kaavio 8. Oppilaitosten turvallisuustiimien perustaminen.

Rehtoreista yli puolet (56%) ilmoitti, että oppilaitokseen on perustettu turvallisuustiimi. Vajaa puolet (42%) ilmoitti, ettei turvallisuustiimiä ole perustettu. Prosentti ei osannut sanoa, oliko tiimi perustettu vai ei. (Kaavio 8.)

Yhteenveto kyselystä

Kyselyyn vastasi yhteensä 275 rehtoria, joista suurin osa (73%) työskenteli perusopetuksessa. Viidennes rehtoreista työskenteli lukiossa ja viisi prosenttia sekä perusopetuksen että lukion rehtorina. (Kaavio 1.)

Eniten vastauksia kyselyyn tuli Uudeltamaalta (21%), Varsinais-Suomesta (11%) ja Pirkanmaalta (11%). Ahvenanmaalta vastauksia ei tullut (Kaavio 2).

Rehtoreista 54% ilmoitti tutustuneensa Poliisihallituksen ohjeeseen "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383). Kolmannes (33%) ilmoitti ettei ole tutustunut siihen. 11% ei tiennyt, oliko tutustunut materiaaliin vai ei. (Kaavio 3.)

Vastaajista 41% koki, että ohjeistuksesta oli ollut hyötyä oppilaitoksessa. Yhdeksän prosenttia ilmoitti, ettei siitä ole ollut hyötyä ja lähes puolet (49%) ei osannut sanoa, oliko siitä ollut hyötyä. (Kaavio 4.)

Rehtoreiden vastausten perusteella poliisin ohjeistus on hyödyttänyt eniten oppilaitosten omien turvallisuussuunnitelmien laatimisessa ja päivittämisessä. Toiseksi eniten hyötyä on ollut yleisenä "hyvä tietää" -ohjeistuksena ja kolmanneksi eniten henkilökunnan ohjeistuksessa ja koulutuksessa. Ohjetta oli hyödynnetty myös useissa käytännön tilanteissa sekä omissa harjoituksissa.

Ohjeeseen liittyvät keskeisimmät päivitystarpeet olivat päivitys uhkista, toimintaohjeista, koulutuksesta sekä paikallisesta yhteistyöstä ja sen jatkuvuudesta. Uhkien päivitysten osalta vastauksissa korostuivat erityisesti internetiin, sosiaaliseen mediaan, vihapuheeseen ja terrorismiin liittyvät uhkat. Poliisin antamilta toimintaohjeilta toivottiin selkeyttä, yksinkertaisuutta ja käytännön esimerkkejä toimintamalleista.

Rehtoreiden vastausten perusteella poliisin ohjeeseen liittyviä koulutustilaisuuksia pidetään edelleen erittäin tärkeinä; 84% vastaajista piti tilaisuuksia tärkeinä ja vain kaksi prosenttia ei pitänyt tilaisuuksia tärkeinä. 13% ei osannut sanoa, pitikö tilaisuuksia tärkeinä vai ei. (Kaavio 5.)

Suurimmat odotukset ohjeeseen liittyvässä koulutuksessa liittyvät uhkatilanteiden ennalta estämiseen ja uhkatilanteissa toimimiseen. Myös koulutukselta odotetaan konkretiaa ja selkeitä toimintaohjeita sekä keskustelua aiheista. Poliisilta kaivataan myös tietoa, missä asioissa poliisi voi auttaa ja minne voi ottaa yhteyttä. Lisäksi oppilaitoksilla on alueellisia

ja oppilaitoskohtaisia ajankohtaisia turvallisuuskysymyksiä, joihin he haluaisivat poliisin opastusta.

Rehtoreilta kysyttiin myös muita tarpeita poliisille oppilaitosturvallisuuteen liittyen. Suurin kritiikki vastauksissa kohdistui yhteistyön puutteisiin, pääasiassa siihen ettei poliisi nykyisellään näy oppilaitoksissa. Yhteistyö on kritiikin mukaan vähäistä tai olematonta, eikä yhteyttä saa yrityksistä huolimatta. Lisäksi moitittiin konsultaation, koulutuksen ja harjoituksiin osallistumisen vaikeutta. Toiseksi eniten kritisoitiin koulupoliisitoiminnan lopettamista tai sen näkymättömyyttä. Vastausten perusteella on nähtävissä, että koulupoliisitoimintaan kohdistuu runsaasti odotuksia alkaen luennoista oppilaille aina oppilaitoksen turvallisuusasioihin ja -uhkiin liittyen. Kolmantena seikkana tuotiin esiin poliisin yhteystietojen puuttumista ei-kiireellisissä, mutta huolta herättävissä asioissa.

Rehtoreista yli puolet (54%) ilmoitti, että oppilaitoksiin liittyvät uhkat ovat muuttuneet 2010-luvulla. Reilu kolmannes (34%) katsoi, etteivät uhkat ole muuttuneet. 10% ei osannut sanoa, ovatko uhkat muuttuneet (Kaavio 6). Muuttuneina uhkina selkeimmin esiin nousi oppilaiden häiriökäyttäytymisen lisääntyminen, arvaamattomuuden ja henkisen pahoinvoinnin lisääntyminen sekä väkivaltaisuuden lisääntyminen erityisesti yhä nuoremmilla. Uhkailun kynnyks on madaltunut ja yhtenä syynä tuotiin esiin sosiaalinen media. Opettajia uhataan aiempaa enemmän sekä oppilaiden että aggressiivisten vanhempien osalta. Kasvanut maahanmuutto on lisännyt jännitteitä ja esiintyy myös traumoina, suvaitsemattomuutena ja radikalisoitumisena. Lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet ja potentiaalisia väkivallantekijöitä katsotaan olevan enemmän kuin aikaisemmin. Myös päihteiden, erityisesti huumausaineiden saatavuus on lisääntynyt. Sosiaalinen media on tuonut mukanaan erilaisia ongelmia, kuten uhkauksia, kiusaamista, huhuja, hallitsemattomuutta ja väärin tietojen levittämistä. Myös ulkopuolisen uhkan mahdollisuus on rehtoreiden käsityksen mukaan kasvanut.

Oppilaitoksissa väkivallan uhkaa aiheuttavina tekijöinä mainittiin mm. oppilaiden lisääntynyt pahoinvointi ja psyykkiset ongelmat, perheiden pahoinvointi, riittämätön varhainen tuki, aggressiiviset vanhemmat ja huoltajuuskiistat, oppilaiden syrjäytyminen, "kadonnut vanhemmuus", päihteiden ja erityisesti huumausaineiden arkipäiväistyminen, uhkien päivittäinen näkyvyys mediassa, sosiaaliseen mediaan kirjoitetut uhkaukset, koulun ulkopuoliset henkilöt (sekavuus, päihteet, "yksinäiset sudet"), maahanmuuton tuomat jännitteet, suvaitsemattomuus ja vihapuhe.

Rehtoreiden vastausten perusteella 73% katsoi, ettei opettajien koulutus uhkatilanteisiin liittyen ole ajan tasalla. 13% katsoi, että koulutus on ajan tasalla ja 13% ei osannut sanoa onko koulutus ajan tasalla vai ei. (Kaavio 7.) Rehtoreilta kysyttiin mitä parannusta tilanteeseen mahdollisesti tarvittaisiin ja mikä poliisin rooli asiassa olisi. Vastauksissa tuotiin esiin hyvin monenlaisia koulutustarpeita, mm. opiskelijoiden käyttäytymisen muuttumisen havainnointi ja oikea reagointi, käytännön toimintamalleja arjen haastaviin tilanteisiin, käytännön toimintamalleja uhkatilanteisiin, kiinnipitokoulutus, poliisin rooli oppilaitosyhteistyössä, "joukkojenhallintataidot", harjoituksiin osallistuminen, paikallistason koulutus ja väkivaltatilanteiden debriefing.

Rehtoreista yli puolet (56%) ilmoitti, että oppilaitokseen on perustettu turvallisuustiimi. Vajaa puolet (42%) ilmoitti, ettei turvallisuustiimiä ole perustettu. Prosentti ei osannut sanoa, oliko tiimi perustettu vai ei. (Kaavio 8.)

5.3 Teemahaastattelujen tulokset

Tutkimuksen tässä osiossa esitellään teemahaastattelujen keskeinen sisältö. Haastattelujen tulokset on koottu yhteen ja teemoitettu yhteenveto-osiossa.

Minna Mari Virtasen haastattelu

Tutkimukseen haastateltiin ammattioppilaitosten edustajana Satakunnan koulutuskuntayhtymän Sataedun turvallisuuskoordinaattoria Minna Mari Virtasta, joka toimii oman työnsä ohella toisen asteen oppilaitosten turvallisuudesta vastaavien valtakunnallisen TURVIS-verkoston puheenjohtajana. Verkosto perustettiin kesällä 2015 ja sen toiminnan tavoitteena ovat oppilaitosturvallisuuden hyvien käytänteiden jakaminen ja tiedonvaihto, turvallisuusasioiden ajankohtainen seuraaminen sekä käytännön uudet yhteistyömahdollisuudet. Verkosto mahdollistaa asiantuntijuuden ja osaamisen jakamisen, toisilta oppimisen sekä kollegiaalisen tuen oppilaitosturvallisuuden kehittämistyöhön ja uusiin turvallisuushaasteisiin. Verkostoon kuuluu kaksi asiantuntijajäsentä; palotarkastusinsinööri Pirkanmaan pelastuslaitokselta sekä rikosylikonstaapeli Sisä-Suomen poliisilaitoksen Tiedustelun ja ennalta estävän toiminnan yksiköstä (TETY). Verkosto tekee yhteistyötä mm. ammattikorkeakoulujen turvallisuusverkoston kanssa.

Sataedu järjestää toisen asteen ammatillista perustutkinto-, lisä- ja täydennyskoulutusta. Opiskelijoita on yhteensä noin 3000, henkilökuntaa 300 ja toimipaikkoja kuudella eri paikkakunnalla. Turvallisuuskoordinaattori Minna Mari Virtanen toimii koko Sataedun turvallisuusvastaavana. Virtasen ja työsuojelupäällikön lisäksi jokaisessa toimipisteessä on opiskelijoiden opiskeluhyvinvointiryhmä sekä kriisiryhmä, jonka vetäjänä toimii opinto-ohjaaja ja jäsenenä ovat kuraattori, terveydenhoitaja, erityisopettaja ja opintos sihteeri. Opiskeluhyvinvointiryhmän jäsenet ovat samalla yksikköjen nimettyjä aluekohtaisia turvallisuusvastaavia.

Sataedussa kuka tahansa voi tehdä turvallisuushavaintoilmoituksen internet-sivuilla tai QR-koodilinkillä. Virtasen mukaan ilmoitukset liittyvät mm. tapaturmiin ja läheltä piti - tilanteisiin sekä rikkinäisiin laitteisiin. Ilmoituksia huolta aiheuttavista henkilöistä, väkivaltatilanteista tai kiusaamisesta tulee erittäin vähän.

Virtasen mukaan valtakunnallisesti ammattioppilaitosten panostus turvallisuuteen on kirjavaa. Niissä oppilaitoksissa joissa johto on ottanut turvallisuustyön vakavasti, työ voi olla arjen perustyössä pitkällä, mutta joissakin oppilaitoksissa turvallisuustyö on vasta alkumetreillä. Edelleen monet turvallisuusvastaavat työskentelevät yksin eikä turvallisuustiimejä ole perustettu, turvallisuussuunnitelmia ja -ohjeita saattaa olla paperilla, mutta niitä ei ole jalkautettu arkeen ja niin edelleen. Virtanen korostaakin johdon aitoa sitoutumista ja vastuuta turvallisuustyön keskiössä.

Yhtenä suurena puutteena Virtanen näkee sen, että kahden kouluampumisen ja yhden vakavan koulupalon jälkeen on saatu aikaan vain suosituksia; määräyksiä tai lainsäädännöllistä velvoitetta oppilaitoksen turvallisuuden järjestämisestä ei ole. Sen myötä myös valvonta- ja seurantatyökalut puuttuvat. Virtanen katsookin, että ohjeiden jalkauttaminen ja systemaattisen turvallisuuden kehittämisen tulisi olla tulevaisuudessa yksi koulutuksen järjestäjien saaman rahoituksen peruste. Tällöin syntyisi tasalaatuisuutta ja yhteiset toimintatavat kehittyisivät.

TURVIS-verkoston puheenjohtajana Virtanen osaa kertoa, että samoin kuin turvallisuustyö kokonaisuudessaan, myös ammattioppilaitosten yhteistyö poliisin kanssa on kirjavaa. Haasteena ovat alueellisesti laajat koulutuskuntayhtymät, joiden toimipisteitä on monien kuntien ja jopa maakuntien alueella. Virtasen mukaan monet ammattioppilaitosten turvallisuusvastaavat ovat kritisoineet, ettei poliisissa ole selkeää yhteyspaikkaa ja/tai -

henkilöä oppilaitosturvallisuusasioissa. Myös Virtanen on törmännyt samaan ongelmaan. Virtanen sanoo, ettei hän tiedä, minne tai kehen hän olisi yhteydessä, jos haluaisi keskustella poliisin kanssa jostakin ei-kiireellisestä asiasta kuten huolta aiheuttavasta opiskelijasta. Virtanen kertoo myös esimerkin, jossa lähin poliisipartio oli tunnin matkan päässä, kun oppilaitos pyysi apua turvallisuushkan selvittämiseen. Lopulta oppilaitos selvitti tilanteen itse eikä poliisia enää tarvittu paikalle. Virtasen mukaan poliisin rajallisten resurssien vuoksi myös pyydetystä turvallisuuskoulutuksesta on ainakin jossakin päin Suomea jouduttu kieltäytymään. Poliisilta kaivattaisiin opastusta mm. sisällesuojautumisharjoituksiin, toimintamalleihin uhkatilanteissa sekä kriisiviestintään. Virtasen mukaan oppilaitosten tulisi saada omat toimintatapansa ja ohjeet kuntoon jo senkin vuoksi, ettei viranomaisten apu aina ole välttämättä heti saatavilla.

Ennen haastattelua Virtanen ei ollut nähnyt Poliisihallituksen ohjetta "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen", ja kuullut ohjeesta vasta haastatteluviikolla sidosryhmäseminaarissa. Samassa yhteydessä Virtanen oli kysynyt muilta TURVIS-verkoston jäseniltä olivatko he nähneet ohjetta ja vain muutamalle ohje oli ennestään tuttu. Ohjeeseen tutustuneet kommentoivat sen olevan tiedoiltaan ja toimintaohjeiltaan pahasti vanhentunut tämän päivän todellisuuteen ja haasteisiin verraten. Virtanen toivoo, että mikäli ohjetta päivitetään ja sitä jalkautetaan koulutustilaisuuksin, ammattioppilaitokset otettaisiin myös kohteeksi. Hän pitää tätä tärkeänä, koska ammatillisissa oppilaitoksissa "riskimaaperää on olemassa" ja erilaiset uhkat ovat muuttuneet viime vuosina selkeästi. Arvaamatonta käytöstä, nuorten mielenterveysongelmia ja päihteidenkäyttöä on Virtasen mukaan entistä enemmän. Kiusaaminen on muuttunut rajummaksi ja sosiaalisen median myötä siihen on aiempaa vaikeampaa puuttua. Virtasen mukaan myös aikuisten kunnioitus on vähentynyt. Syrjäytyneet ja omissa oloissaan olevat opiskelijat ovat lisääntyneet. Myös kulttuuriset/uskonolliset yhteentörmäykset ja muu radikaali ajattelu asettavat uusia haasteita.

Sataedulla on henkilöstölle itse laadittu ohje "Uhka- ja rikostilanteiden hallinta". Koko henkilöstö kutsuttiin vuonna 2015 koulutukseen, jonka aiheena olivat haastavasti käyttäytyvän henkilön kohtaaminen ja uhkatilanteet. Koulutuksessa käytiin läpi lainsäädäntöä ja ohjeita ja siihen liittyi pieni käytännön harjoitus. Poliisi ei ollut koulutuksessa osallisena. Sataedussa on tehty vuonna 2016 henkilökunnalle

turvallisuuskysely, jossa esiin nousi erityisesti uhkatilanteisiin liittyvän koulutuksen eli tietojen ja taitojen sekä toimintaharjoitusten tarve.

Kehittämisehdotuksena Virtanen esittää poliisille aluekohtaisen yhteystiedon saamista. Tällä hetkellä esimerkiksi oppilaitosten kuraattoreilla saattaa olla paikallisten poliisien yhteystietoja, mutta tavoitettavuuden vuoksi toiminta ei saisi olla liian henkilösidonnaista. Poliisin antamaan koulutukseen Virtanen näkee tarpeellisenä muun muassa seuraavat osa-alueet: työkaluja ja toimintaohjeita kun huoli henkilöstä herää, mihin tehdään ilmoitus matalalla kynnyksellä, missä tilanteissa poliisi selvittää jatkon, miten havainnoida ja estää ennakolta syntyvä konflikti, toimintaohjeet jo syntyneeseen tilanteeseen, hälytyksen tekeminen, kriisiviestintä ja tiedottaminen, viranomaisyhteistyö sekä jälkipurku. Virtasen mukaan turvallisuuskoulutusta ei tällä hetkellä poliisin kanssa ole, mutta tarve olisi henkilöstöllekin tehdyn kyselyn mukaan ilmeinen. Poliisin läsnäolon harjoituksissa hän näkee tärkeänä myös siksi, että viranomaisten läsnä ollessa harjoitukset otetaan tosissaan.

Virtasen mukaan opettajien koulutus väkivaltatilanteiden kohtaamiseen ei ole ajan tasalla, koska turvallisuusasiat puuttuvat opettajien peruskoulutuksesta lähtien. Virtanen katsoo, että tiedollinen ja taidollinen turvallisuusosaaminen sekä riskitietoisuus kuuluvat opettajien perusosaamiseen ja poliisilla olisi viranomaisena tässä koulutuksessa tärkeä rooli.

Virtasen mukaan joillakin alueilla poliisin ja oppilaitosten välillä on erittäin hyvää yhteistyötä ja kumppanuutta; yhteisiä harjoituksia, koulutusta ja selkeä yhteyskanava. Kaikkiaan poliisin toiminnasta kuulee TURVIS-verkostossa Virtasen mukaan enemmän hyvää kuin huonoa. Kritiikki kohdistuu yleensä siihen, ettei poliisilla ole resursseja lähteä tekemään yksittäisen oppilaitoksen kanssa mitään tai poliisista ei löydy oppilaitokselle yhteyshenkilöä. Virtanen toivookin, että poliisi voisi koota oppilaitoksia yhteiseen päivään, mikäli resurssit eivät riitä koulukohtaisesti. Aluehallintovirasto AVI on kehittämässä oppilaitosten alueellisia turvallisuusverkostoja ja Virtanen toivoo, että alueellisten verkostojen kautta samalla alueella sijaitsevat oppilaitokset saataisiin yhteistyöhön, koska turvallisuusyhteistyötä ei tällä hetkellä juurikaan ole, ainakaan kaikilla alueilla. Virtanen pitää tärkeänä, että myös viranomaiset, poliisi mukaan lukien, saataisiin kiinteästi mukaan alueelliseen turvallisuusverkostoon, koska kaikki ovat hänen näkemyksensä mukaan halukkaita tekemään yhteistyötä ja vain yhteistyöllä hyviä tuloksia saadaan aikaan.

Tiina Rannan haastattelu

Tutkimukseen haastateltiin ammattikorkeakoulujen edustajana Laurea-ammattikorkeakoulun turvallisuusjohtajaa Tiina Rantaa, joka toimii työnsä ohella ammattikorkeakoulujen valtakunnallisen turvallisuusverkoston puheenjohtajana. Ammattikorkeakoulujen turvallisuusverkosto on perustettu vuonna 2012 ja sen tavoitteena on kehittää turvallisuusjohtamista kaikissa suomalaisissa ammattikorkeakouluissa sekä mahdollistaa uusimman tiedon ja käytänteiden jakaminen. Verkostoon kuuluu edustus jokaisesta ammattikorkeakoulusta. Verkosto tapaa useita kertoja vuodessa ja jokaisella tapaamisella on jokin teema. Asiantuntijoina on kuultu esimerkiksi poliiseja. Verkosto tekee yhteistyötä mm. TURVIS-verkoston kanssa.

Laurealla on kuusi kampusta Uudellamaalla; Hyvinkäällä, Vantaalla, Lohjalla, Porvoossa sekä kaksi Espoossa. Opiskelijoita on yhteensä 7800, joista 500 opiskelijaa englanninkielisissä koulutuksissa. Turvallisuusosaamisen AMK-koulutusta ja turvallisuusjohtamisen YAMK-koulutusta Laurea järjestää Espoon Leppävaaran yksikössään. Turvallisuus onkin Laureassa systemaattista käytännön tekemistä ja selkeästi osa johtamista; tätä kuvastavat se, että turvallisuusjohtaja Ranta on johtoryhmän jäsen ja johto harjoittelee erilaisia skenaarioharjoituksia oppilaitoksen tilannejohtoharjoituksissa. Ranta toteaa, että ainoa tapa sisäistää oikeat toimintamallit on harjoitella niitä. Uhkatilanteen tapahtuessa on liian myöhäistä alkaa etsiä ja lukea ohjeita. Turvallisuusjohtajan lisäksi jokaisella Laurean kampuksella on turvallisuusvastaava.

Rannan mielestä oppilaitosten ja korkeakoulujen täytyy itse viedä turvallisuustyötään eteenpäin ja viranomaisen on siihen vain viimeinen apu. Rannan mukaan ammattikorkeakoulujen turvallisuustyössä on edelleen suuri kirjo, ja vähimmillään resursoituna se on lehtorin oman toimensa ohella hoitama tehtävä. Rannan mukaan koulutustarpeet ovat sitä kovemmat mitä huonommin oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen on järjestetty. Tarpeet vähenevät kun oma turvallisuusjohtaminen saadaan kuntoon. Siihen saakka poliisinkin antamaan koulutukseen kohdistuu hänen mukaansa paljon odotuksia.

Rannan mukaan ammattikorkeakouluissa etuna on yhä olemassa oleva yhteisöllisyys, jossa jokaisella ryhmällä ja opiskelijalla on tutor-opettaja. Opiskelijat opitaan tuntemaan nimeltä. Jokaisella kampuksella on myös oma terveydenhoitaja. Ranta pitää erittäin tärkeänä yhteisöllisyydestä huolehtimista. Nuorten yhteisöt voivat pahimmillaan olla

armottomia sulkiessaan ulos poikkeavia yksilöitä, mikä puolestaan voi ruokkia kohdennetun väkivallan riskiä ääritilanteessa. Ranta painottaa oppilaitosten ja korkeakoulujen proaktiivisuutta turvallisuustyössä muun muassa oppilaista välittämisen ja turvallisuusviestinnän keinoin; hyvinvoiva yhteisö jäsenineen on kaikkien etu; "ei itse luoda vihan generoitumista".

Ranta on tehnyt havainnon, että opiskelijoiden mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet ja todella haasteellisessa elämäntilanteessa olevien määrä lisääntynyt selvästi. Rannan mukaan lähiajan pyrkimyksenä on, että kaikki Laurean asiakaspalvelutehtävissä olevat saisivat haasteellisen käyttäytymisen ennaltaestävän menetelmän mapal-koulutuksen, mutta opettajille voisi olla enemmänkin koulutusta. Rannan mukaan ennakkoinnin merkitystä on korostettu koko ajan enemmän; "ilmoittaa, ilmoittaa, ilmoittaa", ja se on myös ylimmän johdon viesti. Laureassa on turvallisuusilmoitusmenettely, jossa intranetissä tai postilaatikkoon voi tehdä turvallisuutta koskevan ilmoituksen. Rannan mukaan yhteisö ilmoittaa hyvin myös varhaisista signaaleista.

Poliisihallituksen ohje "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" on Rannalle tuttu. Hänen mukaansa johdon harjoituksissa valmennetaan tekemään oikeita ratkaisuja, ja ne ovat Poliisihallituksen ohjeen mukaisia. Laureaan on kehitetty oma toimintamalliohje, ja se on pitkälti poliisin ohjeen mukainen. Rannan mukaan myös muissa verkoston ammattikorkeakouluissa Poliisihallituksen ohjetta on pidetty hyvänä. Hän pitää tärkeänä ohjeeseen liittyvää koulutusta. Kehittämisehdotuksena Ranta toteaa, että ohjetta voisi eriyttää erilaisille oppilaitoskohderyhmille, koska ne tekevät töitä erilaisten ongelmien kanssa. Lisäksi poliisi voisi kehittää koulutuspaketteja, jolloin tilannejohtoharjoitukset saataisiin muuttumaan enemmän konkretiaksi. Rannan mukaan poliisin tulisi ohjetta päivittäessään sukeltaa oikeasti oppilaitosten toimintaympäristöihin. Hänen mukaansa poliisi ei ole joka paikassa sisältänyt turvallisuusjohtamisen ideologiaa ja organisaatioturvallisuuden käsitettä. Oppilaitosten ja poliisin tulisi pystyä puhumaan samasta asiasta, eikä oppilaitosturvallisuutta voi hänen mukaansa lähestyä vanhalla "lähipoliisimentaliteetilla".

Poliisilta odotetaan Rannan mukaan yhteistyötä erityisesti silloin, kun oppilaitoksen oma riskiarvio "näyttää punaista". Laurea toimii useiden poliisilaitosten ja paikkakuntien alueella ja Ranta toteaa, että yhteistyö henkilöityy turhankin helposti; vuosien saatossa on

syntynyt luottoyhteistyökumppaneita, mutta joillakin paikkakunnilla yhteistyö ontuu. Henkilövaihdosten myötä yhteistyö on aina rakennettava uudelleen.

Verkoston vetäjänä Ranta tietää kertoa, että etenkin Kehä III:n ulkopuolella maakunnissa poliisin kanssa tehtävä yhteistyö on monin paikoin haasteellista; poliisia ei näy eikä oikeita tahoja ei saa kiinni, yhteinen kieli puuttuu. Tilanteesta on aiheutunut turhautumista. Rannan mukaan poliisin toimintaan kaivattaisiin yhtenäistä linjaa valtakunnassa. Hän toteaa, että Keskusrikospoliisin vuonna 2015 perustettu Uhkat-toiminto on valtakunnallisella koordinaatiolla tuonut valoa oppilaitosyhteistyöhön ja maakunnissa "ahdistus on vaihtunut toivoon".

Virtasen tavoin Ranta kaipaa alueellisia verkostoja, joissa tunnistettaisiin alueellisia toimijoita ja syntyisi keskinäistä matalan kynnyksen tiedonvaihtoa. Laadullisesti poliisiin kohdistuu kovat odotukset. Yhteistyöhön liittyvien yhteystietojen tulisi olla selkeät, mutta toisaalta toiminta ei saisi henkilöityä liikaa. Ranta ymmärtää poliisin vaitiolovelvollisuuden esimerkiksi huolta aiheuttavien opiskelijoiden tilanteissa, mutta toivoo enemmän vuoropuhelua ja ystävällisenä pyyntönä hän myös toteaa, että sähköposteihin olisi mukava saada vastauksia.

Mikko Savelan haastattelu

Yliopistojen edustajana tähän tutkimukseen haastateltiin Helsingin yliopiston turvallisuuspäällikkö Mikko Savelaa. Helsingin yliopistossa on noin 35 000 perustutkinto-opiskelijaa, 7 600 työntekijää ja opetusta annetaan neljällä kampuksella Helsingissä. Lisäksi yliopistolla on toimipisteitä 13 muulla paikkakunnalla. Savela toimii koko yliopiston turvallisuuspäällikkönä.

Savelan mukaan yliopiston turvallisuustyön haasteena on opiskelijoiden kasvottomuus: yliopistossa ei ole luokkia, oppilashuoltoa eikä kontaktia mielenterveyspalveluihin. Opiskelijoita on valtavasti ja he tulevat ja menevät omassa rytmissään, "lauma ei tunne omiaan". Savela toteaa, että opiskelija voi olla käytännössä täysin syrjäytynyt eikä hänen peräänsä kysellä. Ongelmana on myös se, että huolta aiheuttavat henkilöt ovat usein sairaudentunnottomia eikä heillä ole välttämättä yhtään läheistä perään katsomassa. Lisäksi Savela arvioi, että yleisesti ottaen akateemisessa yliopistomaailmassa puuttumiskynnys on liian suuri eikä asioista ilmoiteta, vaikka ne monissa muissa organisaatioissa olisivat jo

helposti ylittäneet ilmoituskyynnyksen. Yliopistoilla ei ole ammattioppilaitosten TURVIS-verkostoa tai ammattikorkeakoulujen turvallisuusverkostoa vastaavaa yhteistyöverkostoa. Savela arvioi syynä olevan ainakin sen, että yliopistoja on lukumääräisesti vähän.

Savelan mukaan uhkat ovat lisääntyneet ja moninaistuneet viime vuosina. Hänen mukaansa huumausaineiden, erityisesti kannabiksen käyttö on lisääntynyt merkittävästi. Viisi vuotta sitten lieveilmiöt eivät hänen mukaansa näkyneet yliopistolla ollenkaan, mutta nykyisin sekavia henkilöitä tulee toisinaan vastaan ja oppilaitoksesta on löytynyt käyttövälineitä. Myös mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet ja niiden lieveilmiöinä yksinäisyys, syrjäytyminen, katkeroituminen, kiusaaminen ja ääriajattelijoiden verkostoituminen internetissä aiheuttavat huolta opiskelijoista.

Savelan mukaan hänelle tulee äärimmäisen harvoin ilmoituksia huolta aiheuttavista henkilöistä, ja opiskelijoilta ilmoituksia ei tule edes joka vuosi. Yliopistolla ei ole erillistä kanavaa, jonka kautta ilmoittaa turvallisuuspoikkeamista. Sen perustamista on ajoittain pohdittu. Savela kokee, että turvallisuuteen resursointi on tällä hetkellä liian vähäistä. Yliopistolla ei ole varsinaista turvallisuustiimiä tukemassa turvallisuuspäällikön työtä. Savela näkisi sen hyödyllisenä.

Savelan mukaan opettajien koulutus uhkatilanteisiin ei ole ajantasaista ja siihen osasyynä on se, etteivät luennoitsijat koe tarvitsevänsä koulutusta. Yliopisto järjestää kerran vuodessa uhkaavaan asiakaskokemukseen liittyvää koulutusta henkilökunnalle, mutta opetushenkilökunta on ollut osallistujana marginaalissa. Savelan mielestä henkilökunnan on tärkeää tunnistaa niitä asioita joissa poliisi voi auttaa ja missä ei.

Turvallisuusuuhkiin liittyvissä asioissa Savelalle tärkein yhteistyökumppani poliisissa on Helsingin poliisilaitos. Merkittävin yliopistoon kohdistuva uhka paljastui keväällä 2014, kun kaksi henkilöä suunnitteli toteuttavansa yliopistolla joukkosurman asein ja myrkykkaasulla. Henkilöt eivät olleet yliopiston opiskelijoita. Potentiaalista turvallisuusuuhkaa eivät siis muodosta pelkästään oppilaitoksen omat opiskelijat, koska opetus ja sen toimitilat ovat pääasiassa avoimia ja julkisia. Vaikka oma opiskelija aiheuttaisi turvallisuusriskin, työkalut ovat Savelan mukaan vähissä. Yliopiston kurinpidolliset keinot ovat kirjallinen huomautus tai merkittävän haitan tai vaaran aiheutuessa määräaikainen erottaminen enintään vuoden ajaksi. Tiloihin pääsyä ei kuitenkaan voida evätä.

Savelan mukaan ainoaksi toimivaksi puuttumiskeinoksi jääkin poliisille ilmoittaminen. Savela kokee, että yhteistyö Helsingin poliisilaitoksen kanssa toimii hyvin, koska hän tietää mihin ottaa yhteyttä huolta herättävissä asioissa. Hän toivoo kuitenkin enemmän vuoropuhelua ja tiedonvaihtoa poliisin kanssa lain sallimissa puitteissa kun jonkun henkilön ongelma näkyy oppilaitoksessa; "ettei sähköposti olisi musta aukko" ja poliisiin saisi yhteyden tarvittaessa myös puhelimitse. Ennalta estävän työn tiivistämiseen hän kaipaakin myös terveydenhuoltoa. Hän sanoo esimerkkinä, että huolta aiheuttava henkilö toimitetaan tahdonvastaiseen hoitoon, mutta yliopisto ei saa tietoja hoidosta tai milloin henkilö on taas vapaalla jalalla ja siten potentiaalinen turvallisuushuoli oppilaitokselle. Savela muistuttaa, että oppilaitoksella on velvoite turvallisen ja terveellisen opiskeluympäristön toteuttamiseksi eikä turvallisuushuoli välttämättä poistu sillä, että se siirretään poliisin tietoon. Vuoropuhelun puutteiden syyksi hän näkee poliisin resurssipuutteen, "kasvottomuuden" sekä pitkälle viedyn tietosuojan ja toissijaisesti lain tulkinnan. Hänen mukaansa henkilöiden vaihtuvuus on välillä poliisissa nopeaa eikä yhteistyökumppani ehdi tulla kunnolla tutuksi ennen seuraavaa vaihdosta; hyvä yhteistyö vaatii myös luottamusta puolin ja toisin.

Poliisihallituksen ohje "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" on Savelalle tuttu. Hänen arvionsa mukaan se on hyvä yleisohje, joka toimii erityisesti sellaisissa organisaatioissa, joissa on yksi rakennus tai useat rakennukset kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Helsingin yliopistolla kiinteistöjä on toistasataa. Savela pitää tärkeänä ohjeen jalkautuksessa koulutusta oppilaitoksien turvallisuusvastaaville.

Savelan mukaan poliisi ei ole antanut tai tarjonnut yliopistolle koulutuksia tai harjoituksia, mutta hän ei toisaalta ole niitä kaivannutkaan. Hän katsoo, että toimijalla itsellään pitäisi olla suurempi velvoite hoitaa turvallisuusasiat. Tällä hetkellä toimintaa ohjataan vain suosituksilla, joissa ei osoiteta mitään määriä tai resursseja turvallisuuteen liittyen. Opetus- ja kulttuuriministeriö vaatii oppilaitoksia tekemään itselleen vain valmiussuunnitteluun liittyvän varautumissuunnitelman. Savela näkee, että turvallisuustyöstä tulisi kirjata velvoite yliopistolakiin.

Markus Heiskasen haastattelu

Jokelan koulusurmat vuonna 2007 ja Kauhajoen koulusurmat vuonna 2008 muuttivat perustavalla tavalla ajattelun oppilaitosturvallisuudesta. Poliisin puolelta kehittämis- ja koulutustyössä on ollut alusta pitäen mukana nykyisin Keskusrikospoliisin Uhkatoiminnossa rikosylikonstaapelina työskentelevä Markus Heiskanen. Koulusurmien aikaan Heiskanen työskenteli Helsingin poliisilaitoksessa TEPO- eli terroripommiryhmässä, jonka työskentelyssä uhkien arviointi oli jo pohjamaailmana olemassa. Keskusrikospoliisin Uhkatoiminto perustettiin vuonna 2016. Sen tehtävänä on muun muassa tukea aktiivisesti poliisiyksiköitä vaativien ja erityisen riskin uhkatapausten käsittelyssä, toimia kansallisena yhteyspisteenä muihin viranomaisiin, ylläpitää kansallista uhka-tilannekuvaa sekä antaa koulutusta.

Heiskasen mukaan Kauhajoen koulusurman jälkeen Poliisihallitus oli sopinut Sisäministeriön Pelastusosaston ja Opetushallituksen kanssa, että oppilaitoksille lähdetään viemään nopealla aikataululla koulutuspakettia vastaavanlaisissa tilanteissa toimimiseen sekä ampumisista johtuneen pelon ja epävarmuuden ilmapiirin rauhoittamiseksi. Heiskasta ja muutamia muita poliiseja pyydettiin rakentamaan koulutuspaketti sekä aineistoa jota voisi jakaa. Koulutuspaketin valmistelu sujui Heiskasen mukaan varsin nopeasti, koska hän oli jo vuosia tehnyt erilaisille virastoille vastaavaa koulutuspakettia.

Oppilaitosten koulutuspakettiin koottiin poliisin osalta perustietoa uhkauksista, niiden tunnistamisesta, toimintamalleista ja viranomaisyhteistyöstä. Oppilaitoksia kannustettiin koulutuksen yhteydessä perustamaan turvallisuustiimejä joihin kuuluisi oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavan rehtorin lisäksi esimerkiksi opettajia, kuraattoreja ja terveydenhoitajia. Oppilaitoksia neuvottiin seuraamaan arjen ongelmia ja muodostamaan niiden pohjalta turvallisuuden tilannekuvaa. Heiskasen mukaan ei voi olla niin, että rehtori on yksin vastuussa oppilaitoksen turvallisuudesta. "Lauma tuntee omansa" ja yhteisön merkitys pitää käsittää myös niin, että on olemassa esimerkiksi kanavia joihin yhteisön jäsenet voivat syöttää huolia. Heiskasen käsityksen mukaan turvallisuustiimejä on perustettu melko runsaasti koulutusten jälkeen, mutta tarkkaa lukua hän ei tiedä.

Oppilaitosten koulutustilaisuustilaisuuksia järjestettiin Heiskasen arvion mukaan vähintään 40 vuosina 2009–2012 eri puolilla Suomea. Tilaisuuksiin oli kutsuttu rehtoreiden lisäksi muita koulujen turvallisuustyöhön osallistuvia, kuten koulupsykologeja, opettajia ja

kuraattoreja. Koulutukseen osallistui vähintään nelinumeroinen luku henkilöitä. Ensimmäinen versio koulutuksen yhteydessä jaetuksi ohjeeksi syntyi vuonna 2009, päivitys vuonna 2010 ja viimeisin Poliisihallituksen päivitetty ohje 1.12.2011. Heiskasen mukaan koulutustilaisuudet loppuivat vuonna 2012, kun Suomi oli kierretty. Keskeisenä ideana oli, että jokaisessa tilaisuudessa oli kutsuttuna läsnä paikallisen poliisin edustus, joka sai samalla koulutuksen ja aineiston jatkotoimenpiteitä varten. Heidän vastuulleen jäi ylläpitää oppilaitosturvallisuuteen liittyvää yhteistyötä paikallisesti ja viedä sitä eteenpäin. Vastuu jäi siis paikalliselle poliisille, eikä Heiskanen tarkkaan tiedä, miten asia on noista vuosista edennyt eri paikkakunnilla. Hän arvioi, että kirjo on laaja.

Koulupoliisien tehtäväkenttänä on perinteisesti ollut oppilaiden laillisuuskasvatus ja erilaisten ongelmien ratkominen yhdessä koulun henkilökunnan kanssa. Heiskasen mukaan oppilaitosuhkiin liittyvän koulutuksen kohteeksi valikoitui kirjava joukko paikallispoliisista muun muassa TEPO-toiminnasta sekä ennalta estävästä toiminnasta. Ennalta estävä toiminta ja sen kehittäminen on edelleen työn alla muuttuneiden uhkakuvien johdosta, ja joissakin paikoissa toimintoa ollaan vasta käynnistämässä tai uudelleen järjestämässä. Heiskanen toteaa, että uhkamaailman ymmärtäminen on oma maailmansa. Se on vaatinut poliisilta osin rikos/ei rikos -ajattelutavan hylkäämistä sekä viranomaisyhteistyön huomattavasti entistä laajempaa hyödyntämistä ja sitä kautta ennalta estävän toiminnan korostumista. Poliisin koulutustarpeeseen on pyritty vastaamaan vuonna 2017, kun Keskusrikospoliisi on järjestänyt uhka-arviokoulutusta paikallispoliisille ympäri maata. Koulutus jatkuu edelleen ja sen myötä paikallispoliisin osaaminen uhkien tunnistamisessa ja uhka-arvioiden laatimisessa on kasvanut ja tämä kulkee käsi kädessä myös koulu-uhkien ymmärtämisen sekä niihin liittyvän osaamisen kanssa.

Heiskasen mukaan oppilaitoksissa huolta aiheuttavia henkilöitä on viime vuosina ollut enemmän kuin aiemmin, koska näitä henkilöitä osataan tunnistaa entistä paremmin. Koulusurmien jälkeisinä vuosina ilkeävaltaiset uhkailut kuten vessojen seinäkirjoitukset, lappuset tai nettiuhkaukset olivat yleisiä ja niillä saattoi olla tarkoituksena päättää koulupäivä etuajassa rakennuksen tyhjentämisen toivossa. Tällainen ilkeävaltainen uhkailu on Heiskasen mukaan lähes kokonaan loppunut. Nyt on hänen mukaansa kyse siitä, että on ihmisiä jotka oirehtivat eri tavoin ja herättävät huolen oppilaitoksissa. Huolen taustalla voi olla oppilaan suoraa uhkailua tai huolta aiheuttavia puheita sekä kiinnostuksen ja ihailun osoittamista mm. tapahtuneita koulusurmia kohtaan. Heiskasen mukaan kasvaneiden ilmoitusten määrä osoittaa, että oppilaitosten vuoropuhelu paikallisen poliisin kanssa on

kehittynyt parempaan suuntaan. Toukokuussa 2015 tuli voimaan useita salassapitovelvollisuuteen liittyviä lainsäädäntömuutoksia, joilla säädettiin terveydenhuollon, opetuksen, nuorisotoimen ja sosiaalitoimen oikeus ilmoittaa oma-aloitteisesti poliisille, kun he epäilevät jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Heiskasen mukaan lainsäädäntöä kuitenkin tulkitaan jatkuvasti liian ahtaasti ja tietojen saaminen etenkin terveydenhuollosta on välillä työlästä.

Keskusrikospoliisin Uhat-toiminnolla on apunaan psykologeja, jotka osallistuvat tarvittaessa henkilöiden haastatteluihin ja uhka-arvioiden laatimiseen. Lisäksi ainakin yksi sairaanhoitopiiri on nimennyt psykologeja tukemaan paikallispoliisia, ja heidän tehtävänä on tarvittaessa arvioida aineistoa ja haastatella henkilöitä. Heiskasen mukaan tällainen malli on erinomainen ja hän toivoisi sen yleistyvän muuallekin.

Heiskasen mukaan uhkien merkittävin taustatekijä ovat mielenterveysongelmat. Hän kuitenkin muistuttaa, että vain pieni osa mielenterveysongelmaisista aiheuttaa väkivallan uhkaa. Ja vaikka henkilö olisi mielenterveysongelmainen ja fantasioi joukkosurmasta, se ei vielä tarkoita, että henkilö olisi kykenevä toteuttamaan sellaisen. Olennaista on tunnistaa henkilöt ja löytää joukosta ne, joilla on potentiaalia toteuttaa väkivallanteko. Keskeistä poliisin sekä muiden viranomaisten ja toimijoiden toiminnassa olisi tunnistaa mahdollisimman varhaisessa huolta aiheuttava kehitys ja parhaimmillaan saada henkilön elämäntilanne takaisin "raiteille" pehmeillä keinoilla. Heiskasen mukaan poliisin rooli on usein näissä tilanteissa auttaa omalta osaltaan myönteistä kehitystä, eikä suinkaan edustaa pelkästään "rosvot linnaan" -ajattelua. Mikäli henkilön elämäntilanne on huonontunut, hänen käyttäytymisessään ja puheissaan on viitteitä samaistumisesta väkivaltaisiin ajatuksiin ja henkilöihin sekä fiksoitumista henkilöihin tai vääryyden kokemuksiin, on Heiskasen mukaan syytä epäillä vakavaa huolta aiheuttavaa kehitystä.

Mielenterveysongelmien lisäksi muina uhkien taustatekijöinä Heiskanen mainitsee erilaiset päihitteet sekä suvaitsemattomuuden eri muodoissaan. Sodankäyntialueilta saapuvat ihmiset ovat voineet kokea merkittäviä julmuuksia ja saattavat olla pahasti traumatisoituneita. Kokemukset eivät voi olla vaikuttamatta ihmisten psyykkeeseen ja väkivalta voi olla heille aivan toinen asia kuin Suomessa kasvaneille. Heiskanen toteaa, että jo varhaiset kokemukset muokkaavat ihmisen psyykettä. Tutkimusten perusteella on todettu, että lapsen ensimmäisen viiden vuoden aikana tapahtuneita vaurioita esimerkiksi turvattomuudesta, kaltoin kohtelusta ja traumaattisista kokemuksista on käytännössä

mahdotonta korjata. Kiusaaminen ja syrjintä puolestaan ovat jokaisen henkilökohtaisia kokemuksia, joista ulkopuolisen on mahdotonta sanoa, mikä on liikaa ja mikä ei. Heiskanen toteaaakin, että sysäys väkivallantekoon on usein seuraus "riittävästä miinusmerkkisestä tavarasta sisään." Toisaalta Heiskanen arvioi, että vakavampien mielenterveysongelmien lisäksi erilaisista persoonallisuushäiriöistä kärsivien määrä näkyy huolta aiheuttavissa henkilöissä. Tiettyjen persoonallisuushäiriöisten henkilöiden on erittäin vaikeaa sietää mitään itseensä kohdistuvaa kritiikkiä tai loukkausta.

Heiskasen mukaan poliisin ohjeistus oppilaitoksille tulisi päivittää vastaamaan ajatuksiltaan paremmin tätä päivää oppilaitosten ja poliisin välisessä yhteistyössä. Myös ulkoasu kaipaisi päivitystä. Heiskanen ei näe tarkoituksenmukaisena samanlaista koko valtakunnan kattavaa koulutuskierrosta kuten vuosina 2009–2012, vaan ohjeistus toimisi työkaluna paikalliselle poliisille keskusteluun oppilaitosten turvallisuudesta. Paikallispoliisi järjestäisi tarvittavaa koulutusta oppilaitoksille ja osallistuisi mahdollisuuksien mukaan myös harjoituksiin. Heiskasen mukaan paikallispoliisin rooli on todella tärkeä, koska sitä kautta kehitetään entistä vahvempaa yhdessä tekemistä paikallisella tasolla eri toimijoiden kanssa.

Aiempi, koko valtakunnan kattanut koulutuskierron koski perusopetusta ja lukiota. Heiskasen näkemyksen mukaan ohje ja sen jalkautus tulisi järjestää tällä kertaa myös ammattioppilaitoksille ja korkeakouluille. Hänen mukaansa valtakunnallisesti koordinoituna paikallispoliisille voitaisiin luoda ohjeen lisäksi esimerkiksi Powerpoint-esitys oppilaitoksille annettavan koulutuksen tueksi. Heiskanen katsoo, että yhtenäisen koulutuksen ja voimavarojen säästämisen kannalta valtakunnallinen koulutusmateriaali olisi erittäin tärkeää toteuttaa.

Heiskasen mukaan yksi puute oppilaitosten turvallisuustyössä on väkivaltatilanteiden ja uhkien ennalta estämiseen ja kohtaamiseen liittyvän koulutuksen puuttuminen opettajien perusopetuksesta lähtien. Heiskanen toteaa, että poliisi voisi osaltaan antaa tuleville opettajille 1-2 tuntia väkivaltauhkiin ja poliisin kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvää koulutusta. Heiskasen mukaan opettajien on tärkeää ymmärtää oma roolinsa osana kokonaisuutta, kun puhutaan erilaisten uhkien ennalta ehkäisystä ja yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa.

Yhteenveto teemahaastatteluista

Oppilaitosten turvallisuudesta vastaavien haastatteluista ilmeni, että oppilaitokset ovat varsin erilaisessa tilanteessa turvallisuuden suhteen. Yksittäisten oppilaitosten turvallisuuteen panostaminen vaihtelee alkutekijöistä erinomaiseen. Ammattioppilaitoksilla ja ammattikorkeakouluilla on keskinäiset turvallisuusverkostot, mutta yliopistoilla vastaavaa yhteistyöverkostoa ei ole. Oppilaitokset toivovat alueellista keskinäistä turvallisuusyhteistyötä, jossa tunnistettaisiin alueellisia toimijoita ja syntyisi matalan kynnyksen tiedonvaihtoa. Poliisin osallistumista alueellisten verkostojen toimintaan pidettiin tärkeänä. (Virtanen 2017, Savela 2017, Ranta 2017.)

Haastattelujen mukaan oppilaitosten tarpeet ja odotukset poliisin antamalle ohjeistukselle ja koulutukselle ovat sitä suuremmat, mitä heikompaa niiden oma turvallisuusjohtaminen on. Haastateltavien mielestä oppilaitosturvallisuuden kuntoon laittaminen on kuitenkin ensisijaisesti oppilaitoksen omalla vastuulla. Haastatelluilla oppilaitosten turvallisuusvastaavilla oli toiveita myös turvallisuutta koskevien velvoitteiden lisäämisestä oppilaitoksia koskevaan lainsäädäntöön. Haastattelujen perusteella uhkat ovat viime vuosina muuttuneet ja lisääntyneet; etenkin mielenterveys- ja päihdeongelmien nähdään kasvaneen. Poliisin näkökulmasta oppilaitoksissa huolta aiheuttavia henkilöitä on viime vuosina ollut enemmän kuin aiemmin, koska näitä henkilöitä osataan tunnistaa entistä paremmin ja oppilaitosten vuoropuhelu paikallisen poliisin kanssa on kehittynyt. Paikallispoliisin osaaminen uhkien tunnistamisessa ja arvioinnissa on kehittynyt vuonna 2017 annetun valtakunnallisen koulutuksen myötä, ja koulutus jatkuu edelleen. Koulusurmien jälkeen ilmiöksi noussut ilkivaltainen uhkailu on lähes kokonaan loppunut ja nyt on enemmän kyse siitä, että on ihmisiä jotka oirehtivat eri tavoin ja herättävät huolen oppilaitoksissa. Vuonna 2015 voimaan tulleet salassapitovelvollisuuteen liittyvät lainsäädäntömuutokset mahdollistivat laajalti oikeuden ilmoittaa oma-aloitteisesti poliisille, kun jonkun voidaan epäillä olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Poliisin näkökulmasta lainsäädäntöä kuitenkin tulkitaan jatkuvasti liian ahtaasti ja tietojen saaminen etenkin terveydenhuollosta on välillä työlästä. (Ranta 2017, Virtanen 2017, Savela 2017, Heiskanen 2017.)

Oppilaitosturvallisuudesta vastaavien haastatteluissa tuli esiin alueellinen kirjavuus poliisin kanssa tehtävässä yhteistyössä. Poliisin toimintaan kaivataan yhtenäisyyttä valtakunnallisesti. Kaikissa oppilaitosten turvallisuusvastaavien haastatteluissa esiin nousi

selkeä yhteyskanavan tarve poliisiin. Usein tilanne on se, ettei oppilaitoksilla ole selkeää yhteyspistettä/yhteyshenkilöä poliisissa tai henkilön vaihtuessa yhteistyö pitää rakentaa alusta. Poliisilta toivottiin myös aitoa vuoropuhelua huolta aiheuttavista henkilöistä, reagointia oppilaitosten yhteydenottoihin sekä "yhteistä kieltä" eli organisaatioturvallisuuden ja turvallisuusjohtamisen ymmärtämystä. Yhteistyön puutteiden aiheuttajina nähtiin mm. poliisin resursseihin liittyvät seikat, lainsäädännöllinen tulkinta ja "kasvottomuus". Poliisin antamalle koulutukselle nähtiin tarvetta etenkin ohjeen jalkauttamisen yhteydessä. Lisäksi poliisilta toivottiin osallistumista esimerkiksi sisällesuojautumisharjoituksiin. Hyvissä esimerkeissä tuotiin esiin hyvää yhteistyötä ja kumppanuutta; yhteisiä harjoituksia, koulutusta sekä selkeä yhteyskanava. Myös Keskusrikospoliisin Uhkat-toimintoa pidettiin hyvänä uudistuksena. (Ranta 2017, Virtanen 2017, Savela 2017.)

Vuosina 2009–2012 annetussa oppilaitosten turvallisuuskoulutuksessa kohteena olivat perusopetus ja lukio. Haastatteluissa sekä ammatillisten oppilaitosten edustaja että poliisi pitivät tärkeänä, että ohje ja koulutus vietäisiin myös muihin oppilaitoksiin. Oppilaitokset ovat laatineet omia ohjeistuksiaan uhkatilanteisiin, mutta poliisin ohjeistus ja koulutus ovat ne, mihin niissä halutaan nojata. (Virtanen 2017, Ranta 2017, Heiskanen 2017.)

Poliisihallituksen ohjeen päivitykseen liittyen tuotiin esiin, että ohjeesta ei ole ollut tietoa monillakaan ammatillisen toisen asteen koulutuksen turvallisuusvastaavilla. Haastateltavien palaute ohjeesta oli hieman ristiriitaista, sitä kommentoitiin osin hyväksi ja osin sen on koettu olevan tiedoiltaan ja toimintaohjeiltaan vanhentunut tämän päivän todellisuuteen ja haasteisiin verraten. Oppilaitostasoilla on erilaisia tarpeita ja tämä olisi hyvä huomioida ohjetta päivitettäessä ja sen jalkautustoimia pohdittaessa. Ohjeeseen liittyvää koulutusta pidettiin erityisen tärkeänä. Koulutukseen liittyvinä tarpeina tuotiin esiin mm. työkalut ja toimintaohjeet huolen herätessä, missä tilanteissa poliisi voi auttaa, konfliktitilanteiden estäminen ja niiden ratkaiseminen sekä kriisiviestintä. Haastateltu poliisi katsoi, että päivitetyn ohjeen jalkautus oppilaitoksille ja siihen liittyvät tarvittavat koulutustilaisuudet ovat lähtökohtaisesti paikallispoliisin tehtävä. Paikallispoliisin rooli on merkittävä, koska sen kautta kehitetään entistä vahvempaa yhdessä tekemistä paikallisella tasolla eri toimijoiden kanssa. (Virtanen 2017, Savela 2017, Ranta 2017, Heiskanen 2017.)

Sekä oppilaitosten turvallisuusvastaavat että poliisi pitivät puutteellisena tämänhetkistä opettajien koulutusta, jossa ei anneta valmiuksia väkivaltatilanteiden kohtaamiseen

ainakaan riittävässä määrin. Haastattelujen perusteella oppilaitokset ovat järjestäneet henkilökunnalle haastavien henkilöiden kohtaamiseen liittyvää koulutusta, mutta se on ollut ainakin osin vapaaehtoista ja opetushenkilökunnan osallistuminen on ollut vaihtelevaa. Haastattelujen perusteella poliisi voisi antaa esimerkiksi 1–2 tunnin koulutuksen opettajien peruskoulutuksessa. (Ranta 2017, Savela 2017, Virtanen 2017, Heiskanen 2017.)

5.4 Aivoriihen tulokset

Poliisihallituksessa järjestettiin 23.–24.11.2017 työpaja, jonne oli kutsuttu kymmenen oppilaitosturvallisuuden parissa työskentelevää poliisia eri puolilta Suomea ideoimaan oppilaitosten uhkaohjeistuksen päivittämistä ja jalkautustoimia. Tutkimuksen tekijä toimi tilaisuudessa keskustelun alustajana esitellen yhteenvetoa tämän tutkimuksen kyselystä ja teemahaastatteluista antamaan suuntaa sille, mitkä oppilaitosten tarpeet poliisin suuntaan tällä hetkellä ovat ja mitkä ovat ne uhkat, jotka oppilaitoksissa ovat tällä hetkellä pinnalla. Tämän jälkeen ryhmä alkoi yhdessä pohtia ohjeen päivityksen tavoitteita ja toteutustapaa.

Aivoriihen aikana pohdittiin, käytetäänkö vanhaa ohjetta uuden taustalla vai aloitetaanko kirjoitustyö alusta. Lisäksi pohdittiin sitä, kuinka laajasti turvallisuutta ohjeessa tultaisiin käsittelemään. Kyselyn ja teemahaastattelujen perusteella oppilaitosten toiveet poliisin suuntaan ovat hyvin moninaiset aina aggressiivisista vanhemmista päihtyneisiin oppilaisiin ja koulu-uhkauksiin. Työpajassa päädyttiin siihen, ettei olemassa olevilla resursseilla ole mahdollista tehdä kaiken kattavaa pakettia oppilaitoksille, vaan ohjeistus ja siihen liittyvä koulutus tullaan edelleen rajaamaan "kovaan ytimeen" eli uhka- ja vaaratilanteiden ennalta estämiseen ja niissä toimimiseen.

Työpajassa pohdittiin myös materiaalin ilmaisutapaa ja laajuutta. Ainakin alustavasti päädyttiin siihen, että materiaalista tehdään kolme versiota: salassa pidettävä koulutuksessa käytettävä aineisto, julkinen aineisto ja niin sanottu huoneentaulu, eli tiivistys olennaisista kohdista.

Yksi kyselytutkimuksessa eniten esiin noussut asia oli uhkien päivittäminen tätä päivää vastaaviksi. Rehtoreiden vastauksista oli nähtävissä, että tällaisia seikkoja olivat muun muassa internetin tuomat ilmiöt, terrorismi ja vihapuhe. Uhkien päivityksen osalta todettiin, että päivitettyssä ohjeessa tullaan kasvattamaan ennalta estämisen osuutta eikä

esimerkiksi internetiin liittyviä aihepiirejä tulla eriyttämään, koska se liittyy nykyisin olennaisesti kaikkeen toimintaan.

Muita työpajassa esiin nousseita asioita olivat mm. poliisin yhteystietojen varmistaminen, ohjeen yleistettävyyden muissakin organisaatioissa sekä julkisen materiaalin ulottaminen vanhemmille oppilaitosten kautta. Ohjeen työnimeksi linjattiin "Vakavan väkivallan ennalta estäminen ja toiminta oppilaitoksissa". Ohjeen rungoksi tehtiin kahden päivän aikana sisällysluettelo, joka noudatteli pitkälti edellisen ohjeen otsikoita. Sisällysluetteloa laadittaessa pidettiin mielessä oppilaitosten kehittämistarpeet. Otsikoiden teemoille valittiin kirjoittajia ja työpajan päätteeksi sovittiin, että uusi tapaaminen järjestetään alkuvuodesta ja siihen mennessä syntynyt teksti jaetaan kommentoitavaksi muille osallistujille. Tutkimuksen tekijän sovittiin jatkavan ryhmässä kommentoiden sisältöä siitä näkökulmasta, täyttääkö se oppilaitosten esittämiä kehittämistarpeita.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä osiossa esitetään tutkimuksen johtopäätökset ja vastataan tutkimuksen alussa asetettuihin kysymyksiin:

- 1) Mitä tarpeita oppilaitoksilla on ohjeen päivittämisen suhteen?
- 2) Mitä ohjeen jalkautustoimia oppilaitokset odottavat poliisilta?
- 3) Mitä muita tarpeita oppilaitoksilla on poliisille oppilaitosturvallisuuteen liittyen?
- 4) Mitkä tekijät aiheuttavat väkivallan uhkaa oppilaitoksissa?
- 5) Ovatko uhkat muuttuneet oppilaitoksissa 2010-luvulla? Jos ovat, miten?

Tutkimuksen johtopäätökset ja tulokset on tehty teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuksessa kerätyn aineiston perusteella.

6.1 Oppilaitosten tarpeet poliisin ohjeen päivittämiseen ja jalkautustoimet

Tutkimuksessa tehdyllä kyselyllä voitiin todeta, että Poliisihallituksen ohje "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" oli yllättävän heikosti tunnettu, sillä rehtoreista vain hieman yli puolet (54%) ilmoitti tutustuneensa siihen. Kolmannes eli 33% ilmoitti ettei ole tutustunut siihen ja 11 prosenttia ei tiennyt, oliko tutustunut materiaaliin vai ei. Koska Opetushallituksen, poliisin ja pelastustoimen valtakunnalliset koulutukset (Heiskanen 2017) päättyivät vuonna 2012, on tästä pääteltävissä rehtoreiden tietoisuuden ohjeen olemassaolosta laskeneen mm. henkilövaihdosten vuoksi. Koulutusten päätyttyä poliisi ei ole aktiivisesti jakanut ohjetta, koska sen jakaminen liittyi kiinteästi koulutustilaisuuksiin. Ideana oli, että jokaisessa tilaisuudessa oli kutsuttuna läsnä paikallisen poliisin edustus, joka sai koulutuksen ja aineiston. Heidän vastuulleen jäi ylläpitää oppilaitosturvallisuuteen liittyvää yhteistyötä paikallisesti ja viedä sitä eteenpäin. Vastuu jäi siis paikalliselle poliisille, ja Heiskasen arvion mukaan kirjo poliisin ja oppilaitosten toteutuneessa yhteistyössä vuoden 2012 jälkeen on laaja. (Heiskanen 2017.) Myös kirjallisuuslähteistä, aiemmista tutkimuksista ja tämän tutkimuksen teemahaastatteluista voi vetää sen johtopäätöksen, että valtakunnallisesti erot yhteistyön toteuttamisessa ovat suuria.

Kyselyyn vastanneista rehtoreista hieman alle puolet (41%) koki, että poliisin ohjeistuksesta on ollut hyötyä oppilaitoksessa. Yhdeksän prosenttia ilmoitti, ettei siitä ole ollut hyötyä ja lähes puolet (49%) ei osannut sanoa, oliko siitä ollut hyötyä. Poliisin ohjeistus oli hyödyttänyt eniten oppilaitosten omien turvallisuussuunnitelmien laatimisessa ja päivittämisessä. Toiseksi eniten hyötyä on ollut yleisenä "hyvä tietää" -ohjeistuksena ja kolmanneksi eniten henkilökunnan ohjeistuksessa ja koulutuksessa. Ohjetta oli hyödynnetty myös useissa käytännön tilanteissa sekä omissa harjoituksissa.

Ohjeen kehittämistarpeet rehtoreiden näkökulmasta olivat jaettavissa neljään kategoriaan: päivitys uhkista, toimintaohjeet, koulutus sekä yhteistyö ja sen jatkuvuus. Tutkimuksen haastatteluissa ohjeen kehittämisenäkökulmina tuotiin esiin lähinnä eri oppilaitostasojen huomiointi (Ranta 2017) sekä koulutuksen ja ohjeen jakamisen laajentaminen perus- ja lukio-opetuksesta muihinkin oppilaitoksiin, koska tarve on ammatillisissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa vastaava. (Heiskanen 2017, Virtanen 2017.) Poliisin näkökulmasta ohjetta tulisi päivittää vastaamaan ajatuksiltaan paremmin tätä päivää oppilaitosten ja poliisin välisessä yhteistyössä. Myös ulkoasu kaipaisi päivitystä. (Heiskanen 2017.)

Johtopäätöksenä voi todeta, että uhkien päivittäminen tätä päivää vastaavaksi on poliisin ohjeen päivityksen keskeinen tarve. Lisäksi merkittävät odotukset kohdistuvat siihen, että ohjeessa annetaan selkeitä toimintaohjeita ja esimerkkejä.

Kuten jo edellisessä kohdassa viitattiin, rehtoreiden vastausten perusteella poliisin ohjeeseen liittyviä koulutustilaisuuksia pidetään edelleen hyvin tärkeinä. 84% vastaajista piti tilaisuuksia tärkeinä. Vain kaksi prosenttia ei pitänyt tilaisuuksia tärkeinä. 13% ei osannut sanoa, pitikö tilaisuuksia tärkeinä vai ei. Suurimmat odotukset koulutuksessa kohdistuvat uhkatilanteiden ennalta estämiseen ja uhkatilanteissa toimimiseen. Poliisin antamalta koulutukselta odotetaan konkretiaa ja selkeitä toimintaohjeita sekä keskustelua aiheista. Myös teemahaastatteluissa poliisin antaman uhkakoulutuksen nähtiin olevan tärkeässä roolissa. Koulutukseen liittyvinä tarpeina tuotiin esiin mm. työkalut ja toimintaohjeet huolen herätessä, missä tilanteissa poliisi voi auttaa, konfliktitilanteiden estäminen ja niiden ratkaiseminen sekä kriisiviestintä. Tutkimuksessa pohdittiin myös sopivinta muotoa poliisin antamalle koulutukselle. Heiskanen (2017) ei näe tarkoituksenmukaisena samanlaista koko valtakunnan kattavaa koulutuskierrosta kuten vuosina 2009–2012, vaan ohjeistus toimisi työkaluna paikalliselle poliisille keskusteluun oppilaitosten turvallisuudesta. Paikallispoliisi järjestäisi tarvittavaa koulutusta oppilaitoksille ja osallistuisi mahdollisuuksien mukaan myös harjoituksiin. Paikallispoliisi on saanut tarvittavaa koulutusta mm. uhka-arvioiden laatimiseen. (Heiskanen 2017.) Johtopäätöksenä voi todeta, että ohjeen jakaminen, koulutusten järjestäminen ja niiden seuranta tulisi toteuttaa paikallistasolla, mutta yhdenmukaisesti koko valtakunnassa. Koulutuksissa keskeistä sisältöä tulisi olla ongelmien tunnistaminen, uhkatilanteiden ennalta estäminen, uhkatilanteissa toimiminen, konkreettiset esimerkit, selkeät toimintaohjeet sekä keskustelu aiheista.

Poliisin ohjeessa on suositeltu omien turvallisuustiimien perustamista oppilaitoksiin. Rehtoreista yli puolet eli 56% ilmoitti, että oppilaitokseen on perustettu turvallisuustiimi tukemaan turvallisuudesta vastaavien työskentelyä. Vajaa puolet eli 42% ilmoitti, ettei turvallisuustiimiä ole perustettu. Prosentti ei osannut sanoa, oliko tiimi perustettu. Myös tutkimuksen haastatteluissa ilmeni, että oppilaitosten käytännöt ovat kirjavia, ja monin paikoin oppilaitosten turvallisuusvastaava toimii käytännössä yksin. Heiskasen (2017) käsityksen mukaan turvallisuustiimejä perustettiin oppilaitoksiin koulutusten aikaan melko runsaasti. Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että turvallisuustiimejä ei tällä hetkellä ole

kovin laajalti oppilaitoksissa, joten toimintamallia olisi syytä aktivoida uudelleen myös poliisin ohjeissa ja koulutuksissa.

6.2 Oppilaitosten muut tarpeet poliisille oppilaitosturvallisuuteen liittyen

Rehtoreilta kysyttiin myös muita oppilaitosten tarpeita poliisille oppilaitosturvallisuuteen liittyen. Vastauksia tuli runsaasti ja suurin kritiikki vastauksissa kohdistui yhteistyön puutteisiin, pääasiassa siihen ettei poliisi nykyisellään näy riittävästi oppilaitoksissa. Yhteistyö on kritiikin mukaan vähäistä tai olematonta, eikä yhteyttä saa yrityksistä huolimatta. Lisäksi moitittiin konsultaation, koulutuksen ja harjoituksiin osallistumisen vaikeutta. Toiseksi eniten kritisoitiin koulupoliisitoiminnan lopettamista tai sen näkymättömyyttä. Vastausten perusteella oli nähtävissä, että 2010-luvun koulupoliisitoimintaan kohdistuu runsaasti odotuksia alkaen laillisuuskasvatuksesta oppilaille aina oppilaitoksen turvallisuusasioihin ja -uhkiin liittyen. Kolmantena seikkana tuotiin esiin poliisin yhteystietojen puuttumista ei-kiireellisissä, mutta huolta herättävissä asioissa.

Myös oppilaitosturvallisuudesta vastaavien haastatteluissa nousi esiin alueellinen kirjavuus poliisin kanssa tehtävässä yhteistyössä, ja toimintaan kaivattiin yhtenäisyyttä valtakunnallisesti. Kaikissa oppilaitosten turvallisuusvastaavien haastatteluissa esiin nousi selkeä yhteyskanavan tarve poliisiin. Usein tilanne on se, ettei oppilaitoksilla ole selkeää yhteyspistettä/yhteyshenkilöä poliisissa tai henkilön vaihtuessa yhteistyö pitää rakentaa alusta. Poliisilta toivottiin myös aitoa vuoropuhelua huolta aiheuttavista henkilöistä, reagointia oppilaitosten yhteydenottoihin ja "yhteistä kieltä" eli organisaatioturvallisuuden käsitteen ja turvallisuusjohtamisen ideologian sisäistämistä. Yhteistyön puutteiden aiheuttajina nähtiin mm. poliisin resursseihin liittyvät seikat, lainsäädännön tulkinta ja "kasvottomuus". Poliisin antamalle koulutukselle nähtiin tarvetta etenkin uhkaohjeen jalkauttamisen yhteydessä. Lisäksi poliisilta toivottiin osallistumista esimerkiksi sisälle suojautumisharjoituksiin.

Tutkimuksen havaintoja tukevat myös muut selvitykset ja tutkimukset. Lindholm (2012) on tutkimuksessaan havainnut, että koulupoliisitoiminnan rakenteista ja toteutusmalleista puuttui valtakunnallinen yhtenäisyys ja suunnitelmallisuus, joten tältä osin vaikuttaisi, ettei asia ole korjaantunut reilussa viidessä vuodessa (Lindholm 2012, 29). Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän asiakirjassa Oppilaitosten turvallisuus - Tilanneraportti

2014 muotoiltiin, että yhteistyön käytännöt ja aktiivisuus vaihtelevat paikallisesti ja poliisin hallintorakennemuutoksen jäljiltä oli useissa yksiköissä ajankohtaista päivittää oppilaitosyhteistyön muotoja. Myös poliisihallinnon ennalta estävän toiminnan strategian toimeenpanon odotettiin vastaavan osaltaan tarpeeseen selkeyttää poliisin sidosryhmätyön rakenteita. (Sisäministeriö 2014a). Poliisin ennalta estävän toiminnan strategiassa 2014–2018 oppilaitosyhteistyön toteuttamisesta ei ole annettu erillisiä linjauksia (Sisäministeriö 2014b). Lindholmin mukaan koulupoliisitoimintaa vaivaa myös käsitteen epämääräisyys. Sisäministeriön ohje, joka velvoitti koulusurmien jälkeen poliisilaitokset huolehtimaan jokaiselle oppilaitokselle "oman poliisin", ei ole täysin toiminut ja on aiheuttanut käsitteellistä sekaannusta. Oppilaitosten palautteen mukaan nimettyä poliisia ei käytännössä tavoittanut tai reagointi oli hidasta ja osa kouluista luuli, että kyseessä on koulupoliisi joka käy pitämässä oppitunteja. Tutkimuksen perusteella osassa poliisilaitoksista molemmista vastasivat samat henkilöt, osassa ei. (Lindholm 2012, 48.) Myös Ahoniemen tutkimuksessa kritisoitiin toiminnan epätasalaatuisuutta, poliisin tavoitettavuutta sekä henkilöiden vaihtuessa saavutetun yhteistyön nollautumista. (Ahoniemi 2014, 63–65 ja 67.) Aro puolestaan on todennut, että yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset välittyvät suoraan poliisin toimintaan ja kun yhteiskunta muuttuu, on poliisinkin muututtava (Aro 2013, 38–39).

Myös opetustoimen turvallisuuskysely -raportissa (2017) tuotiin esiin keskeisenä viranomaisyhteistyöhön liittyvänä huolenaiheena heikko poliisiyhteistyö. Kunnissa toivotaan systemaattisempaa, kokonaisvaltaisempaa ja aktiivisempaa viranomaisyhteistyön toteutumista. (Liljeroos ym. 2017, 29–30.) Heiskasen (2017) mukaan oppilaitosyhteistyön haasteena on, että useissa poliisilaitoksissa ennalta estävää toimintaa, jonka alaisuuteen myös oppilaitosyhteistyö luontevasti kuuluu, ollaan vasta käynnistämässä tai uudelleen järjestämässä. Tässäkin tutkimuksessa kuvatus moniulotteisen "uhkamaailman" ymmärrys on vaatinut myös poliisilta osin "rikos vai ei rikos" -ajattelutavan hylkäämistä sekä viranomaisyhteistyön huomattavasti entistä laajempaa hyödyntämistä. (Heiskanen 2017.) Ranta (2017) totesi haastattelussa, ettei poliisi ole joka paikassa sisältänyt turvallisuusjohtamisen ideologiaa ja organisaatioturvallisuuden käsitettä. Oppilaitosten ja poliisin tulisi pystyä puhumaan samasta asiasta, eikä oppilaitosturvallisuutta voi hänen mukaansa lähestyä vanhalla "lähipoliisimentaliteetilla". Johtopäätöksenä voi todeta, että koulupoliisitoiminta kaipaisi päivitystä ja toiminnan valtakunnallista yhtenäistämistä sekä käsitteen selkeyttämistä. Keskeinen tarve on varmistua siitä, että oppilaitoksilla on

yhteyspiste poliisiin. Yksi keskeinen kysymys on, hoitaako sama henkilö sekä oppilaitosten laillisuuskasvatusta että oppilaitosten turvallisuusohjausta.

Tutkimuksen kyselyssä ja haastatteluissa nousi esiin myös tarve alueelliselle yhteistyölle, jota ei tällä hetkellä ole ainakaan joka puolella maata, mutta Aluehallintovirasto AVI on käynnistämässä toimintaa. Poliisin osallistuminen verkostoon katsotaan tärkeäksi sekä Aluehallintovirastossa että sen teettämässä selvityksessä (Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, 2017; Liljeroos ym. 2017). Myös tämän tutkimuksen haastatteluissa poliisin roolia verkostossa pidettiin tärkeänä (Virtanen 2017, Ranta 2017). Johtopäätöksenä voi todeta, että poliisin olisi tarpeellista osallistua alueellisen turvallisuusverkoston toimintaan. Tällä saavutettaisiin monia yhteisiä etuja, mm. hyvien käytänteiden jakamista ja jos verkostoihin olisi poliisissa nimetty yhteyshenkilö/yhteyspiste, oppilaitoksilla olisi alueellisesti tieto, mihin ottaa poliisissa yhteyttä oppilaitosturvallisuutta koskevissa asioissa. Myös viranomaisten resurssien kannalta olisi tehokkaampaa panostaa alueellisiin verkostoihin, jolloin tietoa ja koulutusta saataisiin jaettua kerralla laajalti.

Tämän tutkimuksen kyselyssä tuli ilmi, että rehtoreilla on erittäin suuri määrä odotuksia ja poliisille ja johtopäätöksenä lienee realistista todeta, ettei niitä kaikkia pystytä nykyisten resurssien puitteissa toteuttamaan. Tutkimukseen haastatellut huomauttivat, että oppilaitosturvallisuuden kuntoon laittaminen on ensisijaisesti oppilaitoksen tehtävä. Poliisin roolia turvaajana korostettiin lähinnä niissä tilanteissa, kun oppilaitoksen omat keinot eivät riitä yksittäisen tilanteen ratkaisuun. (Ranta 2017, Savela 2017, Virtanen 2017.)

6.3 Väkivallanuhkien aiheuttajat ja uhkien muuttuminen oppilaitoksissa

Tutkimuksen perusteella koulusurmauhkat olivat vuonna 2017 nousussa. Keskusrikospoliisin Uhkat-toiminnossa niitä käsiteltiin 84 kappaletta, kun vuonna 2016 vastaava luku oli 53 (Keskusrikospoliisi 2017 ja Keskusrikospoliisi 2018). Luvut ovat vaihdelleet Poliisihallituksen tilastojen mukaan vuosina 2010–2014 kappalemääräisesti 101 ja 54 välillä (Savolainen 2013; Rigatelli 2015). Heiskanen (2017) mukaan oppilaitoksissa huolta aiheuttavia henkilöitä on ollut viime aikoina enemmän kuin aiemmin, koska näitä henkilöitä osataan tunnistaa entistä paremmin. Myös oppilaitosten vuoropuhelu paikallisen poliisin kanssa on kehittynyt. (Heiskanen 2017.) Johtopäätöksenä voi todeta, että koulusurmauhkien määrä ei ole ollut vähentymään päin, vaan on siirtynyt ilkeiltä uhkauksista konkreettisiin huoliin, joiden tunnistaminen todellisista

uhkatapauksista muihin ongelmiin vaatii ammattitaitoa sekä eri toimijoiden matalan kynnyksen tiedonvaihtoa ja moniammatillista yhteistyötä.

Tämän tutkimuksen kyselyosioon osallistuneista rehtoreista yli puolet eli 54% katsoi, että oppilaitoksiin liittyvät uhkat ovat muuttuneet 2010-luvulla. Reilu kolmannes eli 34% katsoi, etteivät uhkat ole muuttuneet. 10% ei osannut sanoa, ovatko uhkat muuttuneet. Muuttuneina uhkina selkeimmin esiin nousivat oppilaiden häiriökäyttäytymiseen, arvaamattomuuteen, henkisen pahoinvointiin sekä väkivaltaisuuden lisääntyminen liittyvät asiat. Uhkailun kynnyks on madaltunut ja opettajia uhataan aiempaa enemmän sekä oppilaiden että aggressiivisten vanhempien osalta. Kasvanut maahanmuutto on lisännyt jännitteitä ja esiintyy myös traumoina, suvaitsemattomuutena ja radikalisoitumisena. Lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet ja potentiaalisia väkivallantekijöitä katsotaan olevan enemmän kuin aikaisemmin. Myös päihteiden, erityisesti huumausaineiden saatavuus on lisääntynyt. Sosiaalinen media on tuonut mukanaan erilaisia ongelmia, kuten uhkauksia, kiusaamista, huhuja, hallitsemattomuutta ja väärien tietojen levittämistä. Myös ulkopuolisen uhkan mahdollisuus on rehtoreiden käsityksen mukaan kasvanut. Väkivallan uhkaa aiheuttavina tekijöinä mainittiin mm. oppilaiden lisääntynyt pahoinvointi ja psyykkiset ongelmat, perheiden pahoinvointi, riittämätön varhainen tuki, aggressiiviset vanhemmat ja huoltajuuskiistat, oppilaiden syrjäytyminen, "kadonnut vanhemmuus", päihteiden ja erityisesti huumausaineiden arkipäiväistyminen sekä suvaitsemattomuus.

Kunnille suunnatussa Opetustoimen turvallisuuskysely -raportissa (Liljeroos ym. 2017) selkeästi eniten huolta aiheuttivat ulkopuolisten henkilöiden aiheuttamat erilaiset uhat ja vaaratilanteet (aggressiivinen käyttäytyminen, ampumisuhat, häiriökäyttäytyminen, terrorismi), lasten ja nuorten lisääntyneen huonovointisuuden tuomat haasteet, syrjäytymisen ja radikalisoitumisen kehityskaari sekä yleinen globaali turvallisuustilanne. Oppilaisiin, perheisiin ja yhteisöihin liittyviä huolenaiheita olivat lasten ja nuorten nettikäyttäytyminen, yhteiskunnan polarisoituminen ja monikulttuurisuuden tuomat haasteet, kuten kantasuomalaisien asenteet maahanmuuttajia kohtaan, uskonnolliset erimielisyydet sekä jengiytyminen. Muita mainittuja turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita olivat mm. päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat sekä niiden lieveilmiöt. (Liljeroos ym. 2017, 29–33.)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tämän tutkimuksen tulokset noudattelivat pitkälti Opetustoimen turvallisuuskysely -raportissa esitettyjä huolenaiheita, vaikkakin ulkopuolisten henkilöiden aiheuttamat uhkat eivät nousseet tässä tutkimuksessa selkeästi eniten huolta aiheuttavien tekijöiden joukkoon. Erilaisia uhkia listattiin paljon ja niistä on nähtävissä moniammatillisen yhteistyön sekä varhaisen puuttumisen keskeinen merkitys. Uhkien ennalta estämiseen on tämänkin tutkimuksen kirjallisuus- ja tutkimuskatsauksissa listattu joukko erilaisia työkaluja. Toisaalta on tuotava esiin, että ainakin 15–16-vuotiaiden ikäryhmässä rikoskäyttäytyminen oli vähentynyt vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyssä vuoteen 2012 nähden, ja myös marihuanan ja hasiksen käyttö sekä alkoholin humalajuominen oli kääntynyt laskuun. Myös väkivaltaan osallistuneiden nuorten osuus oli niin ikään laskenut. (Näsi 2016, 28–29.)

Tässä tutkimuksessa käsiteltiin myös opetushenkilöstön kykyä vastata oppilaitoksissa ilmeneviin väkivallanuhkiin. Rehtoreiden vastausten perusteella 73% katsoi, ettei opettajien koulutus uhkatilanteisiin liittyen ole ajan tasalla. 13% katsoi, että koulutus on ajan tasalla ja 13% ei osannut sanoa. Opettajien systemaattisen turvallisuuskoulutuksen puuttumista on kritisoitu myös tämän tutkimuksen kirjallisuus- ja tutkimuslähteissä (mm. Sisäasiainministeriö 2009, 24–25; Waitinen 2016, 21; Lindholm 2015, 77–78.) Opetustoimen turvallisuuskysely -raportissa (Liljeroos ym. 2017) useimmiten mainittuja koulutustarpeita olivat aggressiivisten ja haastavien henkilöiden kohtaaminen (oppilaat, vanhemmat/asiakkaat, myös aseellinen uhka), vuorovaikutus vaikeissa tilanteissa, kriisitilanteissa toimiminen sekä niiden purkaminen. Lisäksi mainittiin sosiaaliseen ja ongelmakäyttäytymiseen liittyviä koulutustarpeita, kuten huumausainekäytön tunnistaminen sekä kiusaamisen, syrjäytymisen ja radikalisoitumisen ehkäisy. (Liljeroos ym. 2017, 30.) Tässä tutkimuksessa vastaajat toivat esiin pitkälti samoja aihepiirejä. Kyselyn vastauksissa tuotiin esiin mm. opiskelijoiden käyttäytymisen muuttumisen havainnointi ja oikea reagointi, käytännön toimintamalleja arjen haastaviin tilanteisiin, käytännön toimintamalleja uhkatilanteisiin, opettajien juridiset oikeudet ja velvollisuudet, kiinnipitokoulutus, poliisin rooli oppilaitosyhteistyössä, "joukkojenhallintataidot", harjoituksiin osallistuminen, paikallistason koulutus ja väkivaltatilanteiden jälkihoito. Poliisilla katsottiin olevan keskeinen rooli opettajille annettavassa koulutuksessa ja mainittiin, että monenlaiset yksityiset palveluntarjoajat ovat liikkeellä palveluineen.

Heiskanen (2017) katsoi, että poliisi voisi antaa opettajien peruskoulutuksessa 1-2 tuntia poliisiyhteistyöhön ja uhkiin liittyvää koulutusta. Johtopäätöksenä voi todeta, että

tämäntyyppinen toimintamalli voisi olla hyvä. Joka tapauksessa opettajien turvallisuusosaamista tulisi parantaa, koska tiedot ja taidot vaikuttavat olevan ainakin osin puutteellisia.

Viimeisenä johtopäätöksenä kirjallisuuskatsauksen, aiempien tutkimusten sekä tämän tutkimuksen tulosten perusteella voi todeta, että viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteisen ennalta estävän toiminnan merkitystä on vaikea korostaa riittävästi. Lainsäädännön kautta koulun vastuu turvallisesta oppimis- ja työympäristöstä kuuluu aina ja ehdoitta koulun johdolle (Ranta & Martikainen 2015, 9–10). Käytännön työssä rehtori ei kuitenkaan yksin pysty vastaamaan laadukkaasta turvallisuustyöstä, vaan siihen tarvitaan koulun sisäisiä ja ulkoisia verkostoja. Yhteistyö viranomaisten kanssa on syytä aloittaa silloin, kun ongelmia ei vielä ole ilmennyt. Uhkatilanteissa uhka-arvioiden laatiminen kuuluu poliisille. Oppilaitosten ei siis odoteta laativan niitä itsenäisesti. Tärkeintä on, että huolestuttava tieto kerätään yhteen ja välitetään poliisille. Poliisi päättää uhka-arvion perusteella mahdollisista jatkotoimenpiteistä, mikäli katsotaan, että asia ei ole hoidettavissa oppilaitoksen omilla keinoilla. Näissä tapauksissa korostuvat oppilaitosten ja poliisin hyvät yhteydet, jotta oppilaitosten vastuuhenkilöt voivat kaikissa tilanteissa konsultoida viranomaisia. Kun oppilaitoksissa on opittu ja totuttu käsittelemään erilaisia uhkia, lisääntyy varmuus siitä, milloin kynnys ilmoittaa viranomaiselle ylittyy ja milloin ei. (Pelkonen 2011, 35.) Mikäli varsinaisiin väkivaltatilanteisiin kuitenkin ajaudutaan, niitä varten tulisi olla selkeät toimintamallit ja ohjeistukset.

6.4 Kehittämisehdotukset

Tässä alaluvussa esitetään kehittämisehdotuksia, joiden taustalla ovat tutkimuksen teoreettinen viitekehys, kyselyn tulokset, teemahaastatteluin kerätty tutkimusaineisto, työpaja sekä edellä mainitut johtopäätökset.

Poliisin ohjeen päivittäminen ja jalkauttaminen

Poliisin ohjeen päivittämiselle nähtiin tutkimuksessa selkeä tarve ja tämä työ on Poliisihallituksen johdolla aloitettu marraskuussa 2017. Tutkimuksen perusteella oppilaitosten keskeiset tarpeet, jotka ohjeen päivittämisessä tulee huomioida ovat:

1. Päivitys uhkista (erityisesti internet, sosiaalinen media, vihapuhe, terrorismi)
2. Toimintaohjeet (käytännön esimerkit, konkretia, selkeys, yksinkertaisuus)

3. Koulutus (kirjallisten ohjeiden tueksi)
4. Yhteistyö ja sen jatkuvuus (paikallinen yhteistyö, ohjeiden saatavuus)

Ohjeeseen liittyvät koulutustilaisuudet nähtiin erittäin tarpeellisina ja niitä tulisi palautteen perusteella jatkaa. Kohderyhmän toivottiin laajenevan perus- ja lukio-opetuksesta myös muihin oppilaitoksiin, koska koulutuksen tarve on niissä yhtä ilmeinen. Koulutuksissa olisi hyvä huomioida myös alueellinen näkökulma ja mahdollisuuksien mukaan oppilaitoskohtaiset ominaispiirteet.

Koulutustilaisuuksiin liittyvinä oppilaitosten tarpeina tulisi huomioida tutkimuksessa esiin tuomat tarpeet:

1. Uhkatilanteiden ennalta estäminen ja uhkatilanteissa toimiminen (huolta aiheuttavan/uhkaavan käyttäytymisen tunnistaminen, sisäinen/ulkoisen uhka, uhkaavan henkilön kohtaaminen, uhkakuvien päivitys tätä päivää vastaaviksi, uhkatilanteita omassa työympäristössä, katsaus poliisin toimintamalleihin uhkatilanteessa, mitä poliisi odottaa koulujen varautumiselta, käytännön ohjeistusta uhkien varalle, uhkatilanteisiin liittyvät harjoitukset)
2. Konkretia ja selkeät toimintaohjeet (käytännön esimerkkejä)
3. Paikalliset tarpeet ja yhteistyö poliisin kanssa (missä ongelmissa poliisi voi auttaa, minne ottaa yhteyttä)
4. Kertaus ja koulutus uusille (sopivan välin määrittely, lukuvuosi?)
5. Oppilaitosturvallisuuden yleinen parantaminen
6. Keskustelu materiaalin pohjalta
7. Käytännön harjoittelu
8. Lainsäädännöllinen päivitys
9. Internet ja sosiaalinen media
10. Päähteet ja mielenterveysongelmat

Poliisin ja oppilaitosten yhteistyö

Tutkimuksen perusteella poliisin ja oppilaitosten yhteistyön merkittävin haaste tällä hetkellä on se, että kaikilla oppilaitoksilla ei syystä tai toisesta ole yhteyspistettä poliisissa. Näin ollen monin paikoin ei tiedetä, mihin ilmoittaa esimerkiksi huolta aiheuttavasta opiskelijasta. Omat haasteensa aiheuttaa esimerkiksi oppilaitosten toimipisteiden

jakautuminen useiden kuntien tai maakuntien alueille sekä poliisin omien ennalta estävien toimintojen keskeneräisyys ja koulupoliisitoiminnan vaihteleva taso eri puolilla maata. Niin sanotun perinteisen, oppilaita valistavan koulupoliisitoiminnan rinnalla poliisin odotetaan tänä päivänä olevan myös organisaatioturvallisuuden asiantuntija ja osallistuvan oppilaitosten turvallisuussuunnitteluun. Tässä tutkimuksessa ei kerätty tietoa siitä, minkälaisia toimintoja poliisilla on eri puolilla maata oppilaitosturvallisuuteen liittyen, mutta tutkimusaineiston perusteella kirjo on laaja ja toiminnan yhtenäistäminen on keskeinen tarve. Tähän on viitattu jo Lindholmin (2012) tutkimuksessa, jonka mukaan koulupoliisityöhön kaivataan käsitteellistä selkeyttämistä, valtakunnallista ohjeistuksen toteuttamista, suunnitelmallisuutta ja koordinaatiota. (Lindholm 2012, 44). Osa poliiseista hoitaa sekä laillisuuskasvatusta että oppilaitosten turvallisuusohjausta, ja tämä olisi yksi asia joka koulupoliisin käsitettä määriteltäessä tulisi ratkaista. Tutkimuksessa tuotiin myös esiin, että vaikka keskinäinen yhteistyö lisää kokemusta ja luottamusta, toiminta ei saisi kuitenkaan henkilöityä liikaa, jolloin on vaarana, että systeemi joudutaan rakentamaan uudelleen yhteyshenkilön vaihtuessa. Poliisilla olisi myös tästä syystä hyvä olla selkeät ja yhtenäiset prosessit oppilaitosyhteistyön järjestämiseksi.

Poliisin osallistuminen alueelliseen yhteistyöhön

Tutkimuksen aikana ilmeni aluehallintovirastojen suunnittelevan alueellisia turvallisuusverkostoja, jotka ovat tutkimuksen perusteella oppilaitosten näkökulmasta odotettuja ja toivottuja. Myös poliisin osallistuminen katsotaan tärkeäksi. Tutkimuksen perusteella poliisi voisi alueellisen yhteistyön avulla saavuttaa esimerkiksi koulutuksia varten merkittävän joukon samalla kertaa. Näin yhteistyö olisi tehokasta monilla eri mittareilla katsottuna.

Oppilaitosten turvallisuustiimit

Poliisin ohjeessa on oppilaitoksia ohjeistettu perustamaan omat turvallisuustiiminsä turvallisuudesta vastaavan tueksi. Tutkimuksen perustella turvatiimejä ei kuitenkaan tällä hetkellä ole läheskään jokaisessa oppilaitoksessa ja niiden perustamista tulisi harkita paremman turvallisuustilannekuvan sekä toimintakyvyn saavuttamiseksi. Oppilaitosten kannalta keskeistä on hioa omat prosessinsa siten, että huolen herätessä tai erilaisissa väkivalta/uhkatilanteissa toimintatavat ovat selvät.

Tiedonsaantioikeuksien hyödyntäminen

Tutkimuksen perusteella lainsäädäntö antaa tällä hetkellä hyvät mahdollisuudet vaihtaa tietoja väkivallan uhkaa arvioitaessa niin oppilaitoksen ja poliisin kuin poliisin ja oppilaitoksen välillä. Tutkimustulosten perustella oppilaitokset odottavat poliisilta aktiivisempaa yhteydenpitoa uhkatilanteisiin liittyen.

Opettajien turvallisuusosaaminen

Tutkimuksessa nousi esiin huoli opettajien tiedoista ja taidoista erilaisissa uhkaavissa tilanteissa. Tutkimuksessa ei ole tarkemmin perehdytty opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen sisältöön, mutta tutkimuksen perusteella etenkin peruskoulutuksessa vaikuttaisi olevan tarve erilaisten uhka- ja väkivaltatilanteiden kohtaamiseen ja hallintaan. Poliisi olisi yhteiskunnallisen tehtävänsä ja osaamisensa perusteella oikea taho antamaan koulutusta ja kertomaan tuleville opettajille poliisiyhteistyön ja ennalta estävän toiminnan näkökulmasta, mutta kyseessä on toki opetusalan tahdosta riippuva asia ja poliisin osalta vahvasti myös resurssikysymys.

6.5 Tutkimuksen reliaabelius ja validius

Hirsjärvi ym. (2013) mukaan tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti niiden tulosten pätevyys ja luotettavuus vaihtelevat. Siksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli siis kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Esimerkiksi jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tulosta pitää reliaabelina. Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite, validius, tarkoittaa pätevyyttä eli tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2013, 231.)

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan esimerkiksi jotain ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Laadullisessa tutkimuksessa on siis merkityksellistä, että henkilöt joilta tietoa kerätään, tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta asiasta tai heillä on siitä kokemusta. Yksi tapa ratkaista aineiston riittävyys on pohtia saturaatiota eli kylläntymistä. Saturaatio tarkoittaa sitä, että aineisto alkaa toistaa itseään eivätkä tiedonantajat enää tuota tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Tämä

tarkoittaa, että tietty määrä aineistoa riittää tuomaan esiin teoreettisen peruskuvion, joka tutkimuskohteesta on mahdollista saada. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85 ja 87.)

Tutkimuksen kyselyn kohteeksi valittiin Suomen Rehtorit ry, jotta kysely voitiin kohdistaa mahdollisimman laajasti eri oppilaitoksiin. Koska tällä menetelmällä tavoitettiin vain perusopetuksen ja lukioden rehtorit, haluttiin toisen asteen ammatillisen opetuksen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen näkökulma varmistaa teemahaastatteluin. Haastattelujen kohteeksi valittiin oppilaitosten turvallisuusverkostojen puheenjohtajat, joilla on tehtävänsä kautta näkemys oman oppilaitoksensa turvallisuusjohtamisen ohella myös valtakunnallisesta tilanteesta. Haastattelut tehtiin henkilökohtaisesti ja ne kestivät tunnista kahteen tuntiin. Tutkimukseen kirjattu haastattelu lähetettiin sähköpostitse haastateltaville tarkistettavaksi. Näin tutkija halusi varmistua siitä, että haastateltavan kertomus tuli kirjattua laadukkaasti ja virheettömästi. Haastateltavien pyynnöstä haastatteluihin tehtiin pieniä täsmennyksiä ja korjauksia.

Sisällönanalyysi osoitti, että tietyt vastaukset toistuivat rehtoreiden vastauksissa ja on vaikea uskoa, että suurempi määrä vastauksia olisi tuottanut kyselyyn oleellista uutta tietoa. Tätä tukee myös se, että haastatteluissa vastaukset olivat hyvin samoilla linjoilla kuin rehtoreidenkin vastaukset, vaikka kysymykset ja vastaukset muodostuivatkin huomattavasti laajemmiksi haastatteluissa kuin kyselyssä. On toki huomattava, että rehtoreiden kyselyyn vastasi noin neljännes rehtoreista mikä ei ole kovin korkea vastausprosentti ja voi olla mahdollista, että kyselyyn ovat vastanneet enemmänkin ne rehtorit, jotka ovat kokeneet poliisiyhteistyössä parannettavaa. Kolme neljäsosaa ei vastannut, mikä saattaa viestiä siitä, että asiat ovat heidän mielestään ainakin jollakin tasolla kunnossa.

Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä taustatietoa poliisin oppilaitoksille suuntaaman ohjeistuksen päivittämiseksi ja tarvittavien jalkautustoimien kartoittamiseksi sekä oppilaitosuhkien ja poliisiyhteistyön yleisen tilannekuvan hahmottamiseksi. Tutkimuksen tavoite täyttyi marraskuussa 2017, kun tutkija esitteli tuloksia kokoonpanossa, jossa päivitykset tullaan tekemään. Palautteen perusteella tutkimus oli hyödyllinen ja osoitti kehitystarpeet. Työ jatkuu, ja tutkija jatkaa asiantuntijaryhmän jäsenenä kommentoiden päivitettävää ohjetta siitä näkökulmasta, täyttyvätkö oppilaitosten odotukset ja tarpeet.

Jälkikäteen ajatellen lomakekyselyn avoimia kysymyksiä olisi kannattanut ehkä muuttaa enemmän strukturoituun suuntaan, jolloin esimerkiksi oppilaitosuhkien osalta olisi voitu saavuttaa spesifimpää tietoa, mutta toisaalta strukturointi olisi rajoittanut vastaajien mahdollisuutta vastata mahdollisimman avoimesti ja jotakin tietoa olisi näin voinut jäädä saavuttamatta. Suuntaa tutkimuksen pätevydestä ja luotettavuudesta antaa sekin, että tutkimuksessa ilmenneet uhkat, niiden aiheuttajat sekä opetushenkilöstön koulutustarpeet noudattelivat pitkälti samoihin aikoihin tehdyssä Opetustoimen turvallisuuskysely - raportissa (Liljeroos ym. 2017) esitettyjä huolenaiheita ja tarpeita.

6.6 Jatkotutkimuksen aiheita

Oppilaitosturvallisuuden laaja käsite antaa valtavasti mahdollisuuksia jatkotutkimuksen aiheisiin. Oppilaitosten ja poliisin keskinäistä suhdetta oppilaitosturvallisuudessa ei kuitenkaan ole juuri tutkittu, joten se antaisi useita näkökulmia myös jatkotutkimukselle. Esimerkiksi koulu-uhkauksia ei ole tilastoitu ja analysoitu poliisissa vuosiin. Yksi tutkimuksen aihe voisi olla myös selvittää, miten oppilaitosten ja poliisin yhteistyö on eri puolilla Suomea järjestetty tai miten se tulisi järjestää. Viitekehyksenä voisi käyttää ulkomaisia, esimerkiksi pohjoismaisten mallien tarkastelua poliisin ja oppilaitosten yhteistyöstä. Yksi tämän tutkimuksen yhteydessä heränneistä jatkotutkimuksen aiheista oli myös opettajien valmiuksien kehittäminen väkivaltatilanteiden kohtaamiseen sekä esimerkiksi koulutuspaketin kokoaminen.

LÄHTEET

Ahoniemi, A. 2014. Peruskoulun ja poliisin yhteistyö. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma.

Ammattikorkeakoululaki 14.11.2014/932.

Ampuma-aselaki 9.1.1998/1.

Aro, A. 2013. Poliisi ja kouluturvallisuus. Aro, A, Hätönen, S, Koskelainen, M, Pernanen, T, Turunen, M. 2013. Kouluturvallisuuden tarkastelua moniammatillisesta näkökulmasta. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. Tampereen Ammattikorkeakoulu.

Ellonen, E. 2012. Henkilöturvallisuus opetustyössä. E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Heiskanen, M. 2012. Poliisin ja oppilaitosten välinen yhteistyö. E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Hirsjärvi S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. painos. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenes Print.

Keskusrikospoliisi. 2018. Uhkat-toiminnon käsiteltyjä työtehtäviä 2017.

Keskusrikospoliisi. 2017. Uhkat-toiminnon käsiteltyjä työtehtäviä 2016.

Kilpeläinen, T. 2017. Lainsäädännön ongelmakohtia vakavaan ja kohdennettuun väkivaltaan puuttumisessa? Blogikirjoitus 4.12.2017. Viitattu 25.2.2018. <http://blogi.poliisi.fi/lainsaadannon-ongelmakohtia-vakavaan-ja-kohdennettuun-vakivaltaan-puuttumisessa/>

Koskelainen, M. 2013. Vakavat väkivaltarikokset ja niiden ennalta ehkäisy kouluyhteisöissä: kenen vastuulla. Aro, A, Hätönen, S, Koskelainen, M, Pernanen, T, Turunen, M. 2013. Kouluturvallisuuden tarkastelua moniammatillisesta näkökulmasta. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. Tampereen Ammattikorkeakoulu.

Kreus, J., Pelkonen, N., Ranta T., Turunen, T., Viitanen, J. & Vuoripuro J. 2010. Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja – vakavien henkilöriskien hallinta. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja C-14. Helsinki: Edita Prima.

Kuusela, P. 2005. Realistinen toimintatutkimus? Toimintatutkimus, työorganisaatiot ja realismi. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.

Kyllönen, T & Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus koulussa. Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Juva: PS-Kustannus.

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 21.8.1998/630.

Liljeroos, J., Pekkola, E. & Virta, S. 2017. Opetustoimen turvallisuuskysely. Raportti. Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu.

Lindfors, E. (toim.) 2012. Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Lindholm, J. 2012. "Se on prosessi, eikä niinkun projekti". Tutkimus koulupoliisitoiminnan toteuttamisesta Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisipäällystötutkinnon opinnäytetyö.

Lindholm, J. 2015. Turvallisuuden hallinnan kehittämishaasteet koulussa. Case-tutkimus: Valteri- koulu, Onervan henkilökunnan näkemykset ja kokemukset koulun turvallisuuden ylläpitämisestä. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.

Lukiolaki 21.8.1998/629.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto. 2017. Kasvu- ja oppimisyhteisöjen turvallisuusverkosto. Jyväskylä 30.8.2017. Powerpoint-esitys. <http://www.avi.fi/documents/10191/8945482/Turvallisuusverkostot+Keski-Suomi+elokuu/2f069725-e3ae-4f89-a7b4-9dd9b9520c82>.

Martikainen, S. 2015. Lainsäädäntö oppilaitoksen turvallisuuden edistäjänä. Martikainen, S. (toim.) Arjen ennakoiva turvallisuusjohtaminen oppilaitoksissa. Laurea-julkaisut 53.

Martikainen, S. 2015. Turvallisuuden sidosryhmäyhteistyö oppilaitoksissa. Martikainen, S. (toim.) Arjen ennakoiva turvallisuusjohtaminen oppilaitoksissa. Laurea-julkaisut 53.

Martikainen, S. (toim.) 2016. Varautuva, turvallinen koulu. Laurea-julkaisut 70.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

Näsi, M. 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 18/2016.

Näsi, M., Virtanen, M. & Tanskanen, M. 2017. Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 20/2017.

Ojala, T. 2012. Kokonaisturvallisuuden hahmottaminen ja riskien arvioinnin vaikeus koulujen turvallisuusjohtamisessa. E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Ojasalo K., Moilanen T. & Ritalahti J. 2014. Kehittämistyön menetelmät - Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013. Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa. Seurantaryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:8.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

Paasonen, J (toim.). 2012. Oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Helsinki: Tietosanoma.

Paasonen, J & Huuromonen, T. 2012. E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Papponen, J. 2017. Väkivaltaisen radikalisoitumisen tunnistaminen ja arvioiminen korkeakouluissa riskinarviointityökalulla. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Pelastuslaki 29.4.2011/379.

Pelkonen, N. 2011. Pelon kerroin. Opas opetushenkilöstölle perusteltujen ja perusteettomien pelkojen kohtaamiseen. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja C16. Helsinki: Edita Prima.

Pernanen, T. 2013. Kouluturvallisuus ja kouluhyvinvointi. Aro, A, Hätönen, S, Koskelainen, M, Pernanen, T, Turunen, M. 2013. Kouluturvallisuuden tarkastelua moniammatillisesta näkökulmasta. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. Tampereen Ammattikorkeakoulu.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Poliisihallitus. 2011. Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen. Dno 2020/2011/4383.

Poliisilaki 872/2011.

Punamäki, R-L., Tirri K., Nokelainen, P. & Marttunen, M. 2011. Koulusurmat – Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy. Suomalaisen tiedeakatemian kannanottoja 2/2011.

Ranta, T & Martikainen S. 2015. Uutta puhtia oppilaitosten turvallisuusjohtamiseen. Martikainen, S. (toim.) Arjen ennakkoiva turvallisuusjohtaminen oppilaitoksissa. Laurea-julkaisut 53.

Ranta, T & Martikainen, S. (toim). 2018. Opas radikalisaation ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Laurea-julkaisut.

Rigatelli, S. 2015. Yle Uutiset. Koulusurmia on pystytty estämään. Julkaistu 2.2.2015. Viitattu 25.2.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-7761930>.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Savolainen, M. 2013. Haaste-lehti 2/2013. Koulu-uhkaukset heikentävät oppilaitosten ilmapiiriä. Julkaistu 14.6.2013. Viitattu 25.2.2018. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22013/koulu-uhkauksetheikentavatoppilaitostenilmapiiria.html>.

Sisäasianministeriö. 2010. Oppilaitosten turvallisuus. Työryhmän raportti. Sisäasiainministeriön julkaisu 40/2009.

Sisäministeriö. 2014a. Oppilaitosten turvallisuus. Tilanneraportti 2014. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä 16.9.2014.

Sisäministeriö. 2014b. Poliisin ennalta estävän toiminnan strategia vuosille 2014–2018. Sisäministeriön julkaisu 2/2014.

Sund, P. 2009. Behavioural Threat Assessment: Prevention of Severe Targeted Violence in Educational Institutions. Master's Thesis in Degree Programme of Security Competence. Laurea University of Applied Sciences.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tuomi, J & Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turunen, M. 2013. Viranomaisyhteistyö kouluturvallisuuden edistäjänä. Aro, A, Hätönen, S, Koskelainen, M, Pernanen, T, Turunen, M. 2013. Kouluturvallisuuden tarkastelua moniammatillisesta näkökulmasta. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. Tampereen Ammattikorkeakoulu.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.

Valonen, K. 2012. Mitä koulusurmat ovat meille opettaneet? E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Virta, M, Asanti R, Junttila, N, Koivusilta, L, Koski, P & Virta, A. 2012. Mistä syntyy turvallisuuden tunne koulussa? E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Waitinen, M. 2012. Koulujen turvallisuuden edistäminen – arvoja, asentaita ja lakisääteistä turvallisuustyötä. E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto. Tampereen yliopisto. Nurmijärvi: Suomen Painoagentti.

Waitinen, M. 2016. Oppilaitoksen turvallisuusopas 2. Suomen palopäälystöliiton julkaisu. Uudistettu laitos vuonna 2014 ilmestyneestä samannimisestä oppaasta. Vantaa: Tmi P. Karell.

Yliopistolaki 24.7.2009/558.

Julkaisemattomat lähteet

Heiskanen, M. 2017. Rikosylikonstaapelin haastattelu 27.10.2017. Keskusrikospoliisi. Vantaa.

Ranta, T. 2017. Turvallisuusjohtajan haastattelu 7.11.2017. Laurea-ammattikorkeakoulu. Vantaa.

Savela, M. 2017. Turvallisuuspäällikön haastattelu 6.11.2017. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Suomen Rehtorit ry. 2017. Jäsenille suunnattu kysely Webropolilla 30.10.2017.

Virtanen, M. 2017. Turvallisuuskoordinaattorin haastattelu 10.11.2017. Sataedu. Kokemäki.

Liite 1

Poliisin kartoitus oppilaitosturvallisuuteen liittyvästä yhteistyöstä

Työskentelen Keskusrikospoliisissa ja opiskelen Poliisiammattikorkeakoulussa poliisin päällystötutkintoa. Poliisihallituksen toimeksiannosta olen tekemässä opinnäytetyötä, joka käsittelee poliisin yhteistyötä oppilaitosturvallisuusasioissa, eli tavoitteeni tutkimuksessani on a) kartoittaa oppilaitosten tämän hetken tarpeet poliisin suuntaan ja b) niiden pohjalta päivittää Poliisihallituksen 1.12.2011 oppilaitoksille suunnattu ohje "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383). Tutkimuksella on Poliisiammattikorkeakoulun myöntämä tutkimuslupa.

Poliisihallituksen ohjeen päivittämisestä vastaava työryhmä kokoontuu marraskuun lopulla. Tällöin tehdään tarvittavat päivitykset sekä arvioidaan jalkautustoimenpiteet ja oppilaitosten muita toiveita poliisin suuntaan oppilaitosturvallisuusasioissa. Kysely toimii näiden päivien tausta-aineistona, ja sen odotetaan tuovan käytännön kokemuksen ohjeen päivytystarpeista sekä siitä, missä muissa oppilaitosturvallisuuteen liittyvissä asioissa poliisi voisi paremmin palvella oppilaitoksia. Kyseessä on siis erinomainen tilaisuus päästä kertomaan tarpeista ja odotuksista poliisin suuntaan.

Vastaukset käsitellään anonymieina siten, että vastaajia pyydetään merkitsemään vain maakunta ja oppilaitoksen taso (perusopetus/lukio). Tutkimuksen keskeiset tulokset tullaan julkaisemaan tutkimuksen valmistuttua REXI-lehdessä.

Linkki kyselyyn: (linkki poistettu)

Kyselyyn vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia ja siihen voi vastata sekä suomeksi että ruotsiksi. Kyselyyn voi vastata 9.11.2017 klo 16 asti. Tutkimuksen kattavuuden vuoksi olisi toivottavaa, että mahdollisimman moni vastaisi. Kiitokset yhteistyöstä jo etukäteen!

Yhteistyöterveisin,
Minna Laukka
(yhteystiedot poistettu)

Polisens kartläggning av samarbete gällande läroanstalternas säkerhet

Jag arbetar vid Centralkriminalpolisen och studerar nu vid Polisyrkeshögskolan med syfte att avlägga polisens högre yrkeshögskoleexamen. Ja håller på uppdrag av Polisstyrelsen på med mitt lärdomsprov om samarbetet med polisen i frågor som gäller säkerheten på läroanstalterna. Mitt syfte är a) att kartlägga läroanstalternas nuvarande behov i frågor som gäller säkerheten och b) att utgående från läroanstalternas behov uppdatera Polisstyrelsens anvisning "Allmänt om hotsituationer och handlingsalternativ – Polisens anvisningar för säkerhet i inlärningsmiljöer (2020/2011/4383)". Anvisningen gavs den 1 december 2011. Polisyrkeshögskolan har beviljat undersökningen forskningstillstånd.

Den arbetsgrupp som på Polisstyrelsen ansvarar för uppdateringen av anvisningen, sammanträder i slutet av november. Då görs nödvändiga uppdateringar och en utvärdering av det praktiska utförandet och vad läroanstalterna önskar av polisen beträffande säkerheten på läroanstalterna. Enkätsvaren används som bakgrundsmaterial och förväntas ge praktisk erfarenhet om behovet av uppdatering av anvisningen och om hur polisen bättre kan stå till tjänst i frågor som gäller säkerheten på läroanstalterna. Det lönar sig alltså att ta tillvara detta tillfälle att till polisen framföra önskemål och förväntningar.

Svaren behandlas anonymt och endast läroanstaltens nivå (grundläggande utbildning/gymnasium) och landskap uppges. De centrala resultaten publiceras efter undersökningen i tidningen REXI. Länk till enkäten:

Det tar ungefär 10 minuter att besvara enkäten, som kan besvaras på finska och svenska. Besvarar enkäten senast kl. 16.00 9.11.2017. För att undersökningen ska vara så täckande som möjligt hoppas jag på ett stort antal svar.

Tack redan nu för samarbetet!

Med vänlig hälsning,
Minna Laukka

Työskentelehtekö rehtorina / Är ni rektor för
Perusopetuksessa / Grundläggande utbildning
Lukiossa / Gymnasium

Oppilaitoksenne sijaitsee / Läroanstalten finns i
Uusimaa / Nyland
Varsinais-Suomi / Egentliga Finland
Satakunta
Kanta-Häme / Egentliga Tavastland
Pirkanmaa / Birkaland
Päijät-Häme / Päijänne-Tavastland
Kymenlaakso / Kymmenedalen
Etelä-Karjala / Södra Karelen
Etelä-Savo / Södra Savolax
Pohjois-Savo / Norra Savolax
Pohjois-Karjala / Norra Karelen
Keski-Suomi / Mellersta Finland
Etelä-Pohjanmaa / Södra Österbotten
Pohjanmaa / Österbotten
Keski-Pohjanmaa / Mellersta Österbotten
Pohjois-Pohjanmaa / Norra Österbotten
Kainuu / Kajanaland
Lappi / Lappland
Ahvenanmaa / Åland

Opetushallitus, Pelastusopisto ja Poliisihallitus järjestivät valtakunnallista turvallisuuskoulutusta oppilaitoksille 2009–2012, minkä yhteydessä jaettiin Poliisihallituksen ohjetta "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383). Kyseinen materiaali on päivitetty viimeksi 1.12.2011. / Åren 2009–2012 ordnade Utbildningsstyrelsen, Räddningsverket och Polisstyrelsen riksomfattande säkerhetsutbildning för läroanstalterna. I samband med utbildningen fick deltagarna Polisstyrelsens anvisning "Allmänt om hotsituationer och handlingsalternativ – Polisens anvisningar för säkerhet i inlärningsmiljöer" (2020/2011/4383). Den senaste uppdateringen gjordes 1.12.2011.

Oletteko tutustuneet em. materiaaliin? / Har ni bekantat er med anvisningen?
Kyllä / Ja
Ei / Nej
En osaa sanoa / Vet inte

Onko siitä ollut käytännön hyötyä oppilaitoksessanne? / Har ni haft någon praktisk nytta av anvisningen på er läroanstalt?

Kyllä / Ja
Ei / Nej
En osaa sanoa / Vet inte

Jos vastasitte kyllä, minkälaista hyötyä? / Om svaret är jakande: vilken slags nytta?

Minkälaista päivitystä materiaali mielestänne kaipaisi? / På vilket sätt behöver materialet uppdateras?

Edellisen ohjeen valmistuttua poliisi järjesti aiheeseen liittyen koulutustilaisuuksia. Katsotteko että koulutustilaisuudet ovat edelleen tarpeellisia? / I samband med den föregående anvisningen ordnade polisen utbildning om saken. Tycker ni att sådana fortfarande behövs?

Kyllä / Ja
Ei / Nej
En osaa sanoa / Vet inte

Mikäli vastasitte kyllä, mitä toiveita teillä on koulutuksen sisällöstä? / Om svaret är svarade, vilka önskemål har ni gällande innehållet?

Mitä muita toiveita teillä on poliisille oppilaitosturvallisuuden parantamiseksi? / Vilka övriga önskemål har ni beträffande förbättringen av elevsäkerhet?

Ovatko väkivaltaan liittyvät uhkat kokemuksenne mukaan muuttuneet viime vuosina (2010-luvulla)? / Har hotet om våld enligt er erfarenhet förändrats under de senaste åren (2010-talet)?

Kyllä / Ja
Ei / Nej
En osaa sanoa / Vet inte

Jos vastasitte kyllä, miten uhkat ovat muuttuneet? / Om svaret är jakande, hur har hoten förändrats?

Mitkä tekijät kokemuksenne mukaan aiheuttavat tällä hetkellä oppilaitoksissa väkivallan uhkaa? Vilka faktorer orsakar i dag hot om våld på er läroanstalt, enligt er erfarenhet?

Onko mielestänne opettajien koulutus uhkatilanteisiin ajan tasalla? / Anser ni att lärarna har tillräcklig och aktuell utbildning för hotfulla situationer?

Kyllä / Ja
Ei / Nej
En osaa sanoa / Vet inte

Mikäli vastasitte ei, mitä parannusta kaivattaisiin ja olisiko poliisilla tässä jokin rooli? / Om ert svar är nekande, vilka förbättringar önskar ni? Och vilken ska polisens roll vara?

Onko kouluunne perustettu turvallisuustiimi tukemaan turvallisuudesta vastaavien työskentelyä? / Finns det i er skola ett säkerhetsteam som stöd för de personer som ansvarar för arbetssäkerheten?

Kyllä / Ja
Ei / Nej
En osaa sanoa / Vet inte

Liite 2

Turvallisuuspäälliköiden haastattelurunko

- 1) Oppilaitoksen ja sen turvallisuustyön esittely sekä mahdollisen oppilaitosten turvallisuusverkoston esittely
- 2) Poliisihallituksen ohje "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383), kommentit ja kehittämis ehdotukset (myös edustamansa oppilaitosten turvallisuusverkoston jäsenten näkemyksistä). Käytännön hyöty, päivitystarpeet, koulutustarpeet
- 3) Muut tarpeet poliisille oppilaitosturvallisuuden näkökulmasta
- 4) Ovatko väkivaltaan liittyvät uhkat kokemuksenne mukaan muuttuneet viime vuosina (2010-luvulla)? Jos ovat, miten uhkat ovat muuttuneet? Mitkä tekijät aiheuttavat tällä hetkellä oppilaitoksissa väkivallan uhkaa?
- 5) Onko mielestänne opettajien koulutus uhkatilanteisiin ajan tasalla? Mikäli ei, mitä parannusta kaivattaisiin ja olisiko poliisilla tässä jokin rooli?
- 6) Onko oppilaitokseenne perustettu turvallisuustiimi tukemaan turvallisuudesta vastaavien toimintaa?
- 7) Onko haastattelun yhteydessä keskusteltu jotakin salassa pidettävää?

Markus Heiskasen haastattelurunko

- 1) Poliisihallituksen ohjeen "Yleistä uhkatilanteista ja toimintavaihtoehtoja – Poliisin ohjeita oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen" (Dno 2020/2011/4383) tausta ja siihen annettu koulutus?
- 2) Ohjeen ja siihen liittyvän jalkautuksen kehittämistarpeet?
- 3) Miten oppilaitosuhat ovat muuttuneet 2007-2017?
- 4) Mitkä tekijät aiheuttavat tällä hetkellä oppilaitoksissa uhkaa?
- 5) Mikä on näkemyksesi mukaan poliisin ja oppilaitosten yhteistyön tilanne uhkatilanteita koskien?
- 6) Mitä kehittämistä siinä on?
- 7) Onko opettajien koulutus uhkatilanteisiin ajan tasalla? Miten sitä voisi kehittää, poliisin rooli?